

**ALGILANAN AİLE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMLERİNİN
ERGENLERİN BENLİK SAYGISINA ETKİSİ
VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ**

Ferihan ÖZMEN

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2007

**ALGILANAN AİLE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMLERİNİN ERGENLERİN
BENLİK SAYGISINA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ**

Ferihan ÖZMEN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İletişim Bilimleri Fakültesi
İletişim Bölümü
Danışman: Doç. Dr. Erhan Eroğlu**

**Eskişehir
A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart 2007**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**ALGILANAN AİLE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMLERİNİN ERGENLERİN BENLİK SAYGISINA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ****Ferihan ÖZMEN****İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı- İletişim Bölümü
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart, 2007
Danışman: Doç. Dr. Erhan Eroğlu**

Ergenlik bireyin kimliğini sorguladığı kendini bulmaya başladığı çok hassas bir dönemdir. Bu dönemde ergen bireyler benliklerini oluştururken ailelerindeki iletişim biçimlerinin etkisi altında kalmakta ve çeşitli sıkıntılarını az çok ailelerine de yansıtmaktadırlar. Bunun yanında ailedeki iletişim sıkıntılarının da kendilerine az çok yansımaları kaçınılmazdır. Bu araştırmada son yıllarda geliştirilen Aile İçi İletişim Teorisi ışığında ele alınan dört farklı aile iletişim biçiminin ergenin benlik saygısına yani kendisinden memnuniyet derecesine ne derece etki ettiği tespit edilmiştir. Bu dört farklı iletişim biçimi Diyalog Odaklılık ve Uyumluluk Odaklılık adında iki farklı özelliğin iletişim biçimindeki dağılımına göre belirlenmektedir. Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi, Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi, Otoriter Aile İçi İletişim Biçimi ve Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi olarak sınıflandırılan bu 4 grup düşük, orta ve yüksek benlik saygısı derecesine göre bir çalışma kümesine uygulanarak irdelenmiştir. Yapılan puanlamalar Ki Kare Testi (Chi Square Test) yardımıyla sınıflandırılmış ve ergenlerin aile içi iletişiminin “çoğulcu” yapıdan “dağınık” yapıya değiştiği tespit edilmiştir. Daha çoğulcu ailelerde yaşayan ergenler daha fazla yüksek benlik saygı düzeyine sahiptir. Yapılan bu çalışmanın hem bu alanda çalışan iletişim uzmanlarına hem de kişisel gelişim birimlerine katkıda bulunması amaçlanmaktadır. Ergenlik dönemindeki sorunlara ilişkin yapılan araştırmalar, ergen bireyin yaşadığı çelişkilerin çözümünün sağlıklı olması halinde bunun ileriki yaşamına da o kadar sağlıklı aksettğini göstermektedir.

ABSTRACT**AN APPLICATION EXAMPLE OF EFFECT OF ADOLESCENTS' SELF-RESPECT OF COMMUNICATION STYLES SEEN IN THE FAMILY AND AN EXAMPLE OF APPLICATION****Ferihan ÖZMEN****Communications Sciences Faculty Communication Department.****Anadolu University Social Sciences Institution, March, 2007****Consultant Assistant Professor: Erhan EROGLU**

Adolescence is a sensitive period in which an individual questions his identity and begins to find it. In this period, adolescents are affected by the communication styles in their family and they rather mirror their various distresses to their families when their ego is formed. Also, it is inevitable that communication problems in their families quite affect themselves. In this research, it has been determined how much four different family communication styles affect the egocentrism of adolescents – namely how much an individual is pleased with himself. These 4 groups - Consensual Communication Style, Pluralistic Communication Style, Protective Communication Style, Laissez-faire Communication Style – have been studied by having applied to a workgroup composed of low, medium and high egocentrism degree. This styles are correlated with Conformity Oriented Family and Conversation Oriented Family. Marking has been made by the help of the Chi Square Test and it has been scrutinized that the communication in the adolescents' family has changed from "egalitarian" to monopolist. Adolescents living in more egalitarian families have more egocentrism. It has been intended that this research contributes to both individual improvement units and communication consultants. Studies done about the problems of adolescents show that if an adolescent's problem's solution is healthy enough, his future life will be more health.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ferihan Özmen'in "Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerinin Ergenlerin Benlik Saygısına Etkisi ve Bir Uygulama Örneği başlıklı tezi ..... tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç Dr. Erhan EROĞLU

Üye : Prof. Dr. A. Haluk YÜKSEL

Üye : Yard. Doç. Dr. R. Ayhan YILMAZ

Prof. Dr. Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese teŖekkürlerimi sunuyorum. Beni maddi manevi destekleyen aileme, beni hiçbir Ŗekilde geri çevirmeyen, bıkmadan usanmadan emek veren DanıŖman Hocam Erhan Eroğlu'na, istatistikî anlamda yetersizliklerimi tamamlayan ve bana bu anlamda yardımcı olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi ArŖ. Görevlisi Sabri Taylan'a, literatür kısmını oluŖturmam için büyük emek sarf eden arkadaŖım Fazıl Göçer'e ve manevi olarak destek veren arkadaŖım Ersoy Topuz'a sonsuz teŖekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim...

Ferihan Özmen

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Amaç.....	5
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar.....	5
1.5. Sınırlıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
1.6.1. Aile ve İletişim.....	6
1.6.1.1.Aile.....	6
1.6.1.2.Ailenin Özellikleri.....	8
1.6.1.3.Aile İçi İletişim Teorisi.....	9
1.6.1.3.1.İlişkisel Şema.....	10
1.6.1.3.2.Teori.....	11
1.6.1.4.Aile İçi İletişim Biçimleri.....	11
1.6.1.4.1.Uyumluluk Odaklı Aile (Conformity Oriented Family).....	12
1.6.1.4.2.Diyalog Odaklı Aile (Conversation Oriented Family).....	12
1.6.1.5.Aile İçi İletişim Teorisi'ne Göre Aile İçi İletişim Biçimleri.....	13
1.6.1.5.1.Hoşgörülü, Anlayışlı (Consensual) Aile.....	13
1.6.1.5.2.Çoğulcu(Pluralistic) Aile.....	13
1.6.1.5.3.Koruyucu(Protective) Aile.....	13
1.6.1.5.4.Dağınık (Laissez-faire) Aile.....	13
1.6.1.6.Devito'ya Göre Aile İçi İletişim Biçimleri.....	14
1.6.1.6.1.Eşitlikçi İletişim Biçimi.....	14
1.6.1.6.2.Dengeli Dağılan İletişim Biçimi.....	14
1.6.1.6.3.Dengesiz Dağılan İletişim Biçimi.....	14
1.6.1.6.4.Tekelci İletişim Biçimi.....	15
1.6.1.7.Yaygın Ana-Baba Tutum ve Davranışları.....	15
1.6.1.7.1.Otoriter (Baskıcı) Tutum.....	16
1.6.1.7.2.İzin Verici Tutum.....	16
1.6.1.7.3.Koruyucu Tutum.....	17
1.6.1.7.4.Dengesiz ve Kararsız Tutum.....	17
1.6.1.7.5.İlgisiz Tutum.....	17
1.6.1.7.6.Demokratik Tutum.....	18
1.6.1.8.Aile İçi İletişim Biçimleri ve Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	18
1.6.1.9.Ana-Baba Tutumlarını Etkileyen Etkenler.....	19

1.6.2. İletişim.....	19
1.6.2.1. İletişim Süreci.....	20
1.6.2.2. Kişilerarası İletişim ve Çatışma.....	21
1.6.2.3. İletişim Becerileri.....	22
1.6.3. Ergenlik Kavramı ve Ergenlikte Ruhsal ve Toplumsal Gelişme.....	22
1.6.3.1. Ergenlik nedir?.....	22
1.6.3.1.1. Erken Ergenlik.....	23
1.6.3.1.2. Orta Ergenlik.....	23
1.6.3.1.3. Geç Ergenlik.....	24
1.6.3.2. Ergenlikte Gelişim Görevleri.....	24
1.6.3.3. Ergenlik Kuramları.....	25
1.6.3.3.1. G. Stanley Hall'un Kuramı.....	25
1.6.3.3.2. Ergenlik Gelişimi ile İlgili Psikoanalitik Kuram.....	26
1.6.3.3.3. Öğrenme Kuramının Ergenliğe Yaklaşımı.....	26
1.6.3.3.4. Sullivan'ın Kuramı.....	27
1.6.3.3.5. Lewin'in Kuramı.....	27
1.6.3.3.6. Antropoloji Kuramı.....	28
1.6.3.3.7. Spranger'in Kuramı.....	28
1.6.3.3.8. Erikson'un Kuramı.....	29
1.6.3.4. Gencin Bağımsızlık Gelişimi.....	30
1.6.3.5. Ergenlik Döneminde Ruhsal Gelişim.....	31
1.6.3.6. Ergenlik Döneminde Gençte Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları.....	32
1.6.3.7. Ergenlikteki Bazı Duygusal Özellikler.....	33
1.6.3.8. Ergenlikte Çatışmalar.....	33
1.6.3.9. Ergenlikte Ruhsal ve Toplumsal Gelişim.....	33
1.6.3.10. Ergenlikte Kişisel Gelişimindeki İhtiyaçları ve Kaygıları.....	34
1.6.3.11. Cezalandırma ve Özdenetim.....	35
1.6.3.12. Sosyal Baskılar.....	35
1.6.4. Kendi(m) Kavramı: Ben kimim?.....	35
1.6.4.1. Kimlik (Hüviyet, ayniyet, özdeşlik).....	35
1.6.4.1.1. Özdeşleşme ve Benlik Kimliği.....	37
1.6.4.1.2. Kimlik Bunalımı.....	38
1.6.4.1.3. Kimlik Kargaşası.....	39
1.6.4.1.4. Kimlik Oluşumu Üzerinde Ailenin Etkileri.....	39
1.6.4.2. Kimlik Gelişimi.....	40
1.6.4.3. Kişilik.....	42
1.6.4.4. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı.....	42
1.6.4.4.1. Benlik Kavramı.....	42
1.6.4.4.2. Benlik Saygısı.....	45
1.6.4.4.3. Ergenlik Dönemi ve Benlik Saygısı.....	45
1.6.4.4.4. Ana-Baba Tutumlarının Benlik Saygısına Etkisini Ölçmeye Yönelik Araştırmalar.....	46

2.	YÖNTEM	48
2.1.	Araştırma Modeli.....	48
2.2.	Çalışma Kümesi.....	48
2.3.	Veriler ve Toplanması.....	50
2.3.1.	Aile İçi İletişim Biçimleri ve Tutum Ölçeği, Güvenilirlik Analizi.....	51
2.3.2.	Faktör Analizi.....	51
2.3.3.	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	52
2.3.4.	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlanması ve Yorumlanması.....	53
2.4.	Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	54
2.5.	Süre ve Olanaklar.....	54
3.	BULGULAR VE YORUM	55
3.1.	Giriş.....	55
4.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
4.1.	Sonuç.....	80
4.2.	Öneriler.....	82
	EKLER.....	84
	KAYNAKLAR.....	90

TABLolar LİSTESİ

1. Tablo 1: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Yaşa Göre Dağılımı.....	49
2. Tablo 2: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	49
3. Tablo3: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Gelire Göre Dağılımı.....	50
4. Tablo4: Tayfur Bayar Lisesi'ndeki Öğrencilerin Gelir Seviyesine Göre Dağılımları.....	55
5. Tablo5: Cumhuriyet Lisesi'ndeki Öğrencilerin gelir Seviyesine Göre Dağılımları.....	56
6. Tablo6 Ergenlerin Benlik Saygı Düzeylerine Göre Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	57
7. Tablo 7: Gelir ve Yaş Arasındaki İlişki.....	59
8. Tablo 8: Cinsiyet ve Yaş Arasındaki İlişki.....	60
9. Tablo 9: Aile içinde alınan kararların kim tarafından verildiğine ilişkin sorunun cinsiyete göre dağılımı.....	61
10. Tablo 10: Aile içinde alınan kararların kim tarafından verildiğine ilişkin sorunun gelire göre dağılımı.....	63
11. Tablo11: “Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesine ilişkin cevapların yaşa göre dağılımı...	65
12. Tablo12: “Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesine ilişkin cevapların cinsiyete göre dağılımı.....	66
13. Tablo13: “Aile içinde davranışlarım kısıtlanıyor” önermesinin cinsiyete göre dağılımı.....	67

14. Tablo 14: “Ailedeki kuralların hangi durumda ne şekilde değişeceği belli olmuyor” önermesinin cinsiyete göre dağılımı.....	68
15. Tablo15: Ebeveynlerimin bir sorun sonrasındaki tepkisi şiddet içerir” önermesinin cinsiyete göre dağılımı.....	69
16. Tablo 16: “Ailem eşitliği esas alan bir ailedir” önermesine verilen cevapların gelire göre dağılımı.....	70
17. Tablo17: “Ailem içinde diğer ortamlarda olmadığım kadar rahatım” önermesine ilişkin verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı.....	71
18. Tablo 18: “Ailem otoriter bir ailedir” önermesine ilişkin verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı.....	72
19. Tablo 19: “Aile içinde hatalara karşı verilen tepkiler ne şekildedir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı.....	73
20. Tablo 20: “Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı.....	74
21. Tablo 21: “Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine verilen cevapların yaşa göre dağılımı	75
22. Tablo 22: Cinsiyet ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	76
23. Tablo 23: Benlik Saygısının Yaşla İlişkisi.....	77
24. Tablo 24: Benlik Saygısının Gelirle İlişkisi.....	78

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amaç ve alt amaçlarına, araştırmanın gerekçesi ve önemine yer verilmiştir. Ardından araştırmanın sınırlılıkları ve temel kavramlarına ilişkin tanımlar verilmiştir.

1.1.Problem

Ergenlik, insan gelişiminde çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak değerlendirilmekte ve bu döneme ayrı bir önem verilmektedir. Bebeklikten sonra insan yaşamında, birçok biyolojik değişikliğin kısa bir zaman içinde, bu kadar hızlı ortaya çıktığı başka bir gelişim dönemi daha bulunmamaktadır. Çok sayıda kuramcı ve iletişimci buluş çağında, çocuğun kendilik algısının, psikolojik fonksiyonlarının ve kişilerarası ilişkilerinin aile içi iletişim biçimlerinin etkisi ile değiştiğine inanmaktadır. Ergenlikte duygusal sorunlara ve strese yol açan faktörler toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik göstermektedir.

Ergende biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlardan doğan çeşitli ve karmaşık istekler, nefretler, tercihler ve heyecanla dolu tutumların yer aldığı bir ruh hali görülür (Yavuz, 1994). Ergenlik dönemi aile ilişkilerinde de değişiklikler yaşanan bir dönemdir. Aile ve arkadaş çevresi ergenin temel sosyal destek çevresi olarak ele alınacak olursa bu ilişkilerde cinsiyet ve sosyo ekonomik düzeye bağlı farklılıklar olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmalar sağlıklı ergenlerin bu dönemde aileleriyle ilişkilerinde çok önemli kopukluklar yaşamadıklarını ancak aile ile ilişkilerini sürdürürken kendi bireyselliklerini de ortaya koyma çabası içinde olduklarını göstermiştir ki bu da ilişki tarzlarındaki değişikliklerle mümkün olabilmektedir (TÜBA – UNFPA Raporu, 2004).

Bir ergen, bedenini kabul etmeyi, uygun bir toplumsal role ulaşmayı, yaşlılarıyla olgun ilişkiler kurmayı, duygusal ve ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmeyi evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmayı içeren bir takım gelişim görevleriyle karşı karşıya gelir. Bu görevlerdeki başarı ya da başarısızlık geniş ölçüde yetişkinlikteki uyumu ve başarıyı belirler (Dönmezer, 1999).

Gençlerle, ana babalarının ilişkisini inceleyen pek çok araştırma yapılmıştır. Dış ülkelerde ve ülkemizde yapılan araştırmalar, gençlerin ana babalarından yakınma konularının çok benzer

olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma konuları ergenlerin aile ilişkileri, sağlık ve beslenme koşulları, eğitim ve başarıları, duygusal gelişimleri gibi birçok alanı kapsamaktadır.

1995’li yıllarda şekillenmeye başlayan “Aile İçi İletişim Teorisi” bu alanda oluşturulan çok yeni bir teoridir. Bu teoriyle birlikte aile içi iletişime kuramsal bir boyut kazandırılmış ve bilimsel kavramlar işe vuruk hale getirilmiştir (Fitzpatrick, 1996)

Türkiye’de yapılan araştırmalarda çatışma konuları çeşitlilik göstermekte ise de gençlerin yakınmaları en çok birkaç konuda toplanmaktadır: Gençler, çocuk yerine konmaktan, ana ve babaların baskıcı ve kötü tutumlarından, anlayışsızlıktan ve hoşgörüsüzlükten, kararlara katılamamaktan, kendilerine sorumluluk verilmemesinden yakınmaktadır (Yörükoğlu, 1988).

Ana babanın birey olarak kişilik özellikleriyle karışmış biçimde aile biriminin yapısı, bir ailenin çocuk yetiştirme yaklaşımını kısmen belirler (Schaefer, 1959).

Ailenin desteği gencin kendini değerli ve yeterli hissetmesine yardımcı olduğu gibi uyaran oluşturarak entelektüel gelişimine de katkıda bulunur. Bu etkiler, çok yönlü olabilir, örneğin karar verme sürecini hızlandırabilir, motivasyonu arttırabilir (TÜBA – UNFPA Raporu, 2004).

Ana baba tutumlarının, yani ergenle iletişim biçimlerinin ergene nasıl yansıdığına ilişkin ise çeşitli görüşler vardır: Çocukların davranışlarını aşırı derecede engelleyen yani otoriter ana-babalar, çocuk ve gençleri, kendine güven duygusundan uzak, çekingen, herhangi yeni bir davranışa girmekten korkan bağımlı bir kişi haline getirmektedir. Çocuklarına karşı aşırı otoriter ya da bunun aksi ilgisiz olan ailelerin çocukları kendilerinin sevilmediği duygusuna kapılmaktayken aşırı koruyucu ailelerde ise, çocuk bağımsız olarak karar verme, girişimlerde bulunmada kendisine güvensiz, ailesinin sevgi ve bağımlılığını yitireceği korkusu ile de aşırı kaygılı olmaktadır (Özgüven, 2001).

Araştırmacılar aile içi iletişimin benlikle yakın ilişkisini ortaya koymuştur. Benlik, kişiliği oluşturan alt yapılardan biridir. Dusek’e göre benlik; bireyin kendisi hakkındaki sahip olduğu, sosyal ortamda insanlarla etkileşimi sonucu gelişen, bireyin davranış biçimini tespit eden kavramların dinamik organizasyonudur (Arıca, 1995). Freud’un kuramında benlik ve ego, yapıları bakımından birbirine benzemekle birlikte farklılıklar göstermektedir.

Psikanalitik kuramda benlik daha kapsamlı bir yapı olarak ele alınır. Benlik, ego, id ve süperegoyu da içeren bir yapıdır. (Öner, 1987). Benlik saygısı kavramı da birçok kuramcı tarafından ayrı ayrı tanımlanmıştır. Benlik kavramı, benliğini tanımlayan ancak değerlendirmeyen kavram olarak tanımlanırken; benlik saygısı ise, benlik kavramını değerlendiren, benlikten duyulan tatmini anlatan kavram olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kim olduğu ile ilgili belirli fikirlerin yanı sıra belirli duygulara da sahip olduğu vurgulanmakta ve benlik saygısı, bireyin benliği beğenme ve değerli bulma derecesi olarak belirtilmektedir. Kişinin benlik saygısının değişmeye duyarlı olduğu kabul edilmektedir (Adams, 1995).

Benlik saygısı kişiliğin önemli bir boyutu ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul edilirken; bireyin toplum içinde davranışlarını etkileyen olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen, kendini yetenekli, önemli, başarılı, değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer olarak algılama derecesi şeklinde tanımlanmaktadır. Benlik saygısı; bireyin kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir (Bilgin, 2001).

Rosenberg, benlik saygısını “bireyin kendisi ile ilgili yaptığı, sonra da bunu alışkanlıkla benimsediği değerlendirmeleri” olarak tanımlamaktadır.

Ergenlik döneminde ailenin ergenle kurduğu iletişim şekli, ergenin benlik saygısı ile yakından ilişkilidir. Orıgha ve Ouillon (1972)’e göre bazı anne babalar ergen çocuğunun yaptığı şeyleri değersiz bulmaktadır. Ergenlerle yetişkinleri karşılaştırıp onları yeteneksiz ve az gelişmiş olduklarını belirtmektedir. Bazı anne – babalar fiziksel büyümeye bağlı uyum yokluğunu söyleyip, ergene özgü gururu ve özseverliği derinden yaralamaktadır. Kimileri de ergenin aileye ekonomik bağımlılığını her fırsatta vurgulamaktadır. Bütün bu aşağılamalar, ergende yetersizlik ve yeteneksizlik duyguları oluşturmaktadır. Bu duygular, gerçek bir aşağılık karmaşasında örgütlenebilmektedir. Bu görüşten hareketle ana babaların ergene yaklaşımının benlik saygısının gelişiminde önemli olduğu görülmektedir (Uğurluoğlu, 1996). Konuya ilişkin yapılan araştırmalarda genellikle anne baba tutumlarının benlik saygısı üzerindeki etkileri işlenmiştir. Coopersmith (1967) anne baba tutumunun çocuğun benlik saygısının gelişiminde etkili olduğunu ifade etmiştir. Şöyle ki, benlik saygı düzeyi yüksek çocukların ailelerinin, çocuklarını kabul eden, çevreyi çocuğa göre düzenlemek ve onlara özgürlük tanımakla beraber çocuğa uymak zorunda olduğu belli ve kesin kurallar koyan

aileler olduğu belirtilir. Benlik saygısı düzeyi düşük ailelerin ise, çocuklarını reddeden, onlara soğuk ve uzak davranan, çocuklarını beklenti ve kural belirsizliği içinde yetiştirmiş ana babalar olarak ifade edilmiştir (Aktaran, Arıcak, 1995).

Rosenberg (1965) de araştırmasında, babaları ile daha yakın ilişki içinde olan gençlerin daha uzak ilişki içinde olanlara göre benlik saygısı bakımından üst düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır (Aktaran, Çuhadaroğlu, 1985).

Miller (1976), anne tutumunun ergenlerin benlik saygısı üzerinde etkisini araştırmış, empatik, içten ve yüksek saygı düzeyine sahip olan annelerin ergen çocuklarında daha yüksek oranda benlik saygısı bulunduğunu tespit etmiştir. Yurt içinde yapılan araştırmalarda Arıcak, (1995) farklı anne baba tutumu algısına sahip bireylerin benlik saygı düzeylerini incelemiştir.

Ana baba tutumlarının öğrencilerin benlik saygısı üzerine birçok araştırma olmasına rağmen, bazı araştırmalarda da “demokratik” ve “otoriter” tutumun öğrencilerin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ana baba tutumlarının benlik saygı düzeyine etkisine yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Fakat bu araştırmaların verileri birbiriyle net olarak örtüşmemektedir. Bununla beraber aile içi iletişim biçimlerinin, ana – baba tutumlarıyla da desteklenerek ergenin benlik saygısına ne şekilde etkili olduğu üzerine detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Ergenin benlik saygısı üzerinde mutlaka çok farklı değişkenlerin etkisi olacaktır. Bu araştırma iletişim biçimlerini esas alarak konuya yaklaşacaktır.

1.2.Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, ergenlerin içinde buldukları ailedeki iletişim biçimlerinin onların benlik saygısına etkisini değerlendirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Ailedeki iletişim biçimleri gencin benlik saygısını ne şekilde etkilemektedir?
2. Benlik saygısı demografik faktörlerden (yaş, cinsiyet ve gelir) etkilenmekte midir?

1.3. Önem

Ergenlik gibi sıkıntılı bir dönemde ergenler, kim olduklarını her zamankinden daha çok sorgulamaktadır. Kendi kişiliğiyle ilgili problemlerle uğraşan ergeni, ailesi içindeki konumu ve aile ilişkileri de etkilemektedir. Bu araştırma ile beraber aile içi iletişim biçimleri Aile İçi İletişim Teorisi ışığında incelenecek ve ailedeki iletişim biçiminin bireyin benlik saygısı üzerine etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca iletişim biçimleri ana-baba tutumlarıyla da desteklenerek literatüre yeni bir boyut kazandırılacaktır.

Araştırma bulguları, ergenler ile ailelere, öğretmenlere ve eğitim sistemimizde iletişim uzmanı kadrosunda görev yapan kişilere mevcut duruma ilişkin belirlemeler oluşturarak önemli katkılar sağlayacaktır. Aile İçi İletişim Teorisi ile ilgili çalışmaların Eskişehir’de bir uygulama ile desteklenmesi sağlanacaktır.

1.4.Varsayımlar

Bu araştırma “Aile İçi İletişim Teorisi” yönlendiriciliğinde hazırlanmıştır.

1. Gözlemler birbirinden bağımsızdır.
2. Gözlemler grupların ait oldukları evrende eşit varyansa sahiptir.
3. Araştırmada ankete verilen cevapların doğru olduğu varsayılmaktadır.
4. Araştırmada ergenliğin biyolojik süreç sonucunda oluşan fiziksel bir durum/süreç olduğu varsayılmaktadır.
5. Araştırmada aile içi iletişim biçimlerinin ergenin benlik saygısı üzerinde etkisi olduğu varsayılmaktadır.
6. Araştırma kapsamındaki kız ve erkeğin heteroseksüel olduklarını varsayılmaktadır.
7. Benlik saygısını etkileyen aile iletişim biçimleri dışındaki diğer unsurların (öğrencinin zekâ seviyesi, arkadaşların etkisi, öğretmenlerin müdahalesi, fiziksel yetersizlikler, yaşanan kötü olaylar gibi) etkisinin olmadığı varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Araştırma 15–18 yaşındaki ergenlerle sınırlıdır.
2. Araştırma Eskişehir’de bulunan Cumhuriyet Lisesi’nden 96 ve Tayfur Bayar Lisesi’ndeki 111 öğrenci olmak üzere toplam 207 öğrenci ile sınırlıdır.
3. Araştırma seçilen söz konusu iki okulda cevaplandırılan anket formları ve görüşme isteğini kabul eden öğrencilerin sorulara verdiği yanıtlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Aile ve İletişim

1.6.1.1. Aile:

Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir (Erkal, 1987).

Kişinin sosyal ilişkilere girdiği ilk çevre ailesidir. Aile, fertlerin sosyalleşmesinde ilk sosyal muhittir. Aynı zamanda toplumun sosyo – kültürel değerlerini taşıyan bir yapıdır. Aile, cemiyetin kültürünü korumakta, yaşatmakta ve geleceğe intikal ettirmektedir (Türinay, 1990).

Aile, iç içe ilişkilerin en sık ve kuvvetli olarak yaşandığı bir kurumdur. Hiçbir sosyal topluluğun fertleri arasındaki bire bir ilişkiler aile fertlerinininki kadar sıkı olmaz (Eröz, 1977).

Genel anlamda aile, genel bir toplumsal kuruluş olmakla beraber onun zümre tipi olarak zaman zaman yer ve çeşitlilik göstermesi mensup olduğu toplumun kültürünün çeşitliliğinden ve oluşturulan kuralların farklı oluşundan ileri gelir. Bu da her şeyden önce ailenin şekillenmesinde esas olanın cemiyet, kültür ve bunların içerdiği hususiyet olduğunu göstermektedir (Çağatay, 1990).

Çocuğun temel sosyalizasyonunun ortaya çıktığı yer olarak aileyi, temel fikirlerin ve ev içi normların ilk defa kurallara bağlandığı çevre olarak değerlendirmek olasıdır. Çocuk yetiştirme sürecinde en yakın iletişim halinde olduğu ev halkı ve onlarla ilişki halinde bulunan akrabaları ile doğrudan ve dolaylı olarak etkileşim içindedir. Bu etkileşim süreci, onun düşünme, yorumlama, kendi kendinin bilincine varmasında etkili olmaktadır. Daha başından itibaren

daha geniş toplumla bu şekilde bağlantılar kurulurken, aile temel toplumsal eylem biçimlerinin yaratıldığı, benimsendiği temel birincil grup olarak fonksiyonunu sürdürmektedir (Önür, 1990).

Son on yılda olan birçok sosyal değişim aile kavramının tanımını değiştirdi. Noller ve Fitzpatrick (1993), Wamboldt ve Reis (1989) aile tanımını dikkatlice işleyip kapsamlı olarak tartışmışlardır. Aile yasal ve biyolojik bağlarla bağlı bireyler gibi değil, araştırmacılar tarafından daha çok bir ev ruhu taşıyan ortak bir geçmişi ve geleceği paylaşan sıkı fıkı ilişkiler içindeki bir grup olarak ele alınmaktadır. Bu işe vuruk tanım ailenin sınırlarını genişletir ve analizde farklı aile tipleri ve formlarını araştırmaya olanak sağlar (Noller&Fitzpatrick, 1993).

Ailenin değişen tanımı sadece araştırmacıların işlediği fenomen için değil, aynı zamanda onların geliştirdikleri teori için de etkili oldu. İşe vuruk tanım, ailelerin kendilerini nasıl tanımladığından önemli ölçüde etkilendi. Kısıtlı olan aile tanımları değişmiştir, ekolojik olarak geçerliliğini yitiren bir aile tanımı söz konusudur. Giriş teorisinin geçerliliği sorgulanabilir.

Koerner ve Fitzpatrick tarafından oluşturulan aile içi iletişim şemasında samimiyet, etkileşim, dış etkenler ve bireysellik yer almaktadır. Buna göre aile ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, diyalog odaklı aile ve uyumluluk odaklı aile şeklinde ayrılmaktadır. (Ritchie David, L., Fitzpatrick M. A., 1990)

Diyalog odaklı ailede çocuk açık iletişim için desteklenir ve çocuğa cesaret verilmektedir. Sosyal ilişkilere olumlu katılım söz konusudur. Aileler çocuklarının sosyal alanda yeterli, problem çözebilen, liderlik kabiliyeti yüksek olan bireyler olmalarını istemektedir. Onaylama, duyguların ifadesi, çocukların özgürce iletişim kurmaları ve kural üretebilmeleri teşvik edilmektedir.

Uyumluluk odaklı ailede ise çocuk onaylamaya zorlanır ve sosyal ilişkilere olumsuz katılım söz konusudur. Çatışmadan kaçınılır, duygular açığa vurulmaz, çatışma sürecinde sosyal destek beklentisi vardır. Açık iletişimden kaçınılmaktadır. Ailedeki güç hiyerarşisine çocuklar uymak zorundadır. Kendilerini engellenmiş ve çekingen hissetmektedirler (Elwood& Schrader, Ekim 1998).

1.6.1.2. Ailenin Özellikleri

Toplumsal organizasyon içinde her birey iki aileye sahiptir. İlki doğumuyla girdiği ve yaşamının ilk evresini geçirdiği yönlendirme ailesidir. Bu aile içinde karı, koca ve çocuklar bir arada yaşamaktadır. Aile yapısı ve etkileşimleri bağlı olduğu toplumsal organizasyona göre değişmektedir. Üyeleri bir arada tutan birincil bağ, sürekli değişim içinde olup, aile organizasyonu ve ilişkilerinde zamanla bir kararsızlık ortaya çıkabilmektedir. Akrabalık grubu içinde yer alan ailede ailesi kadar güçlü olmamaktadır (Devito, 2004).

Sağlıklı bir iletişimin olduğu ailelerde yetişen gençlerin kişilikleri daha gelişmiş, sosyal uyumları daha iyi, sürekli olarak büyük anlaşmazlıkların yaşandığı, huzursuz aile ortamlarında yetişen gençlerin ise kişilikleri az gelişmiş sosyal uyumları bozuk ve okul başarılarının da daha düşük olduğu görülmektedir (Elmacıoğlu, 1992).

Gökdağ, ailenin evlilik ve kardeşlik alt sisteminden oluştuğunu belirtir ve bu sistemler arasındaki dengenin aile için hayati önem taşıdığını ifade eder. (Gökdağ, 1999, 13/15 Nisan).

Her ailenin kendine özgü özellikleri olmakla birlikte, tüm ailelerde bulunan genel nitelikler şu şekilde sıralanabilir.

- Aile, evrensel bir kurumdur. Aile bütün toplumsal yaşam biçimlerinde en çok evrensellik özelliği göstermektedir. Her toplumda ve toplumsal gelişmenin her döneminde var olagelmıştır.
- Aile, duygusal bir temele dayanmaktadır. Aile kökleri organik yapımızda var olan karmaşık duygularla temellendirmiştir. Bunlar soyu sürdürme isteği, annelik, babalık ve arkadaşlık, ana babalık duygularıdır (Rankin, 1969).
- Aile, şekillendirme özelliğine sahiptir. Çocuğun kişilik yapısı aile içinde gelişir. Birçok alışkanlık ailede gelişir, ailede kazanılır. Sosyalleşme olayı da ailede kazanılır.
- Ailenin kapsamı sınırlıdır. Aile biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir.

- Aile, toplumsal yapı içerisinde çekirdek özelliği taşımaktadır.
- Aile üyelerinin sorumlulukları vardır. Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen sürekli ve çok sayıda isteklerde bulunur. Ailenin üyelerinden beklentileri vardır ve bu yaşam boyu sürer.
- Aile, toplumsal kurallarla çevrilidir. Aile toplumsal yasakların ve yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir.
- Ailenin hem sürekli hem de geçici bir özelliği vardır. Aile, kurum olarak süreklilik ve evrensellik özelliği göstermektedir. İki kişinin kurduğu bir birlik olarak ise, toplumdaki diğer örgütler içinde geçici ve değişken bir özellik taşımaktadır. Bu da ailenin sosyolojik olarak yerinin saptanmasını güçleştirmektedir (Dönmezer, 1999).
- Aile bireylerinin çeşitli statü pozisyonları bu pozisyonlara göre diğerlerinin beklentileri birbiriyle eşgüdüm içindedir. Örneğin babanın statüsü, karısının, oğlunun, kızının statüsüne göre belirlenirken, babanın kızından ya da diğerlerinden beklentileri çerçevesinde onlar da babalarından beklenti içine girmektedir (Aldous, 1978).

1.6.1.3. Aile İçi İletişim Teorisi

Aileyi inceleyen araştırmacılar, aile yapısını oluşturan değerler, davranışlar ve sosyal çevrelerin son yirmi yılda oldukça değiştiğini onaylamaktadır (Fitzpatrick&Vangelisti, 1995). Aileler, aile içi iletişimin niteliğine göre değişen esnek bir yapı göstermektedir. Farklı sosyal birimler aileyi temsil etse bile aile üyeleri birbirlerinden destek ve ilgi bekler. İletişim, gerçekleri karşılıklı olarak bildirerek (Sperber&Wilson, 1986) ya da ilişkide kararları geliştirerek ve destekleyerek (Berger&Kellner, 1994) ailede merkezi bir rol oynar.

Aile içi iletişimin bu açık önemine rağmen bu alanda yapılan bazı çalışmalar dışında aile içi iletişim teorisi oluşturulamamıştır (Fitzpatrick&Vangelisti, 1995).

1.6.1.3.1. İlişkisel Şema

Baldwin 1992’de kişilerarası ilişkilerde ilişkisel bir şema sunmuştur (Baldwin, M. W, 1992). Baldwin’in modeline göre ilişkisel şema hafızada yer alan bilginin üç türü üzerinde durmaktadır. Bilginin ilk türü “kendi” şemasıdır. Bu bireyin kendisiyle ilgilidir ve ağırlıklı olarak “kendi konsepti” adıyla anılır. Kişinin kendisi ile ilgili öğelerdir. Bunlar, düşünce ve amaçlar, duygular, alışkanlıklar ve inançları içermektedir. İkinci bilgi türü ise “öteki” ne ilişkin şemadır. İlişkide bulunan kişi veya kişilere ilişkin bilgiler içermektedir. Üçüncü tür ise “kişilerarası öğeler” e ilişkin şemadır. Öteki ile ilişkili prototip etkileşimi tanımlayan davranışsal modeller üzerinde durur. Davranışı planlayan ve davranış hakkındaki beklentilere şekil veren sosyal durumu sunmak için kullanılan tipik davranışsal sekansın prosedürel ve açıklayıcı bilgisini içerir. Davranışsal sekans hakkındaki bilgiye bağlı olarak, kişilerarası öğeler aynı zamanda duygular ve motivasyonlar gibi davranışsal sekanslarla bağıntılı bilgileri de içerir (Baldwin, 1992).

Baldwin’in (1992) modeli tartışıldı ve onun ana yargısı olan “kendi”, “öteki” ve “ilişkiler” e dair yargıların bağımsızlığı desteklendi. Ancak iletişim teorisyenleri için bu konseptlerin analiz edilmesi ve somut verilere dökümü zor olduğundan Fletcher’in modeli burada devreye girmektedir (Fletcher, 1993, Thomas, 1996).

Fletcher, daha dar bir tanımı amaçlar ve üç hiyerarşik aşama sunar. Tüm sosyal ilişkiler hakkındaki bilgi genel sosyal şemadır. Bunlar norm halindeki inançları içermektedir: Kişi bir yabancı mıdır? En iyi arkadaş mıdır? Yeni aşçı mıdır? Eski çalışan mıdır?

İkinci şemada sıkı fıkı ilişkiler esastır. Aile ve okul ilişkileri veya romantik ilişkiler bu aşamadır. Üçüncü şema ise kişinin alışkanlıkları, hafızası ve inançlarına ilişkindir (Fletcher, G. J. O., 1993).

Fletcher (1993) ayrıca daha soyut olan ilişki şemalarının somut olanlara göre daha az değiştiğini de vurgular. Pinker (1991) insanların iletişim halindeyken bilgiyi kullanmadan ilk önce spesifik ilişki şemasını, ikinci olarak ilişki tipi şemayı ve üçüncü olarak genel sosyal şemayı kullandığını vurgulamıştır.

Fletcher ve Thomas (1996) ilişkişel Őemanın direkt olarak davranışları etkilediğine ilişkin veriler sundu. Geçici yargılar, sözel olmayan davranışlara yansımaktadır. Dolayısıyla ikinci Şemayı etkileyen öğeler de direk olarak davranışa yansımaktadır.

1.6.1.3.2. Aile İçi İletişim Teorisi

Aile içi iletişim teorisi “ilişkişel Şema” ile bağlantılı olarak geliştirilmiştir. İlişkişel Őemanın özellikleri “aile içi iletişim teorisi” için de geçerlidir.

Teoriye göre aile içi ilişkiler Őemasının bir parçası olan bir bilgi bir kişinin ailedeki tüm bireylerle ilişkisini etkileyebilmektedir. Bu bir kişinin tüm aile bireyleriyle ilişkisine, aile üyelerinin deneyimine ve sosyalizasyona bağlı kültürel normlarla alakalıdır. Bundan dolayı ilişkiler Őeması deneyimseldir ve yeniden kurgulanan deneyimler içermektedir. Bu aile üyelerinin tüm ilişkileri için merkezidir.

Fletchers’ın (1993 Fletcher&Thomas, 1996) yakın ilişkiler üzerine düşünceleri teorisinin oluşmasında faydalı olmuştur. Romantik ilişkiler için Fletcher dört faktör tanımlamıştır.

1. İçtenlik: güven, saygı, aşk ve etkiyi içerir.
2. Tutku: Cinsellik ve hayatta kalma güdüsünü içerir.
3. Bireysellik: Bağımsızlık ve adaleti içerir.
4. Dış faktörler: Kişisel güven ve çocukları içerir.

Bu faktörlerin oranları değişmektedir. Aile içi ilişkiler Şemasında özellikle içtenlik, bireysellik ve dış faktörlerin etkisinin büyük olduğu belirtilmektedir. (Koerner&Fitzpatrick) Tutku aile ilişkilerinde daha az merkezi öneme sahiptir.

1.6.1.4. Aile İçi İletişim Biçimlerinin Özellikleri

Aile İçi İletişim Teorisi dikkate alındığında iletişim biçimleri aile içi iletişim Şemasında iki özelliğe ele alınmıştır.

1. Uyumluluk Odaklı Aile (Conformity Oriented Family)
2. Diyalog Odaklı Aile (Conversation Oriented Family)

1.6.1.4.1. Uyumluluk Odaklı Aile (Conformity Oriented Family)

Çocuk onaylamaya zorlanır. Sosyal ilişkilere olumsuz katılım söz konusudur. Çatışmadan kaçınılır. Duygular açığa vurulmaz. Çatışma sürecinde sosyal destek beklentisi söz konusudur. Ailedeki güç hiyerarşisine çocuklar uymak zorundadır. Açık iletişimden kaçınılır. Çocuklar kendilerini engellenmiş ve çekingen hissederler.

1.6.1.4.2. Diyalog Odaklı Aile (Conversation Oriended Family)

Aileler çocuklarının sosyal alanda yeterli, problem çözebilen, liderlik kabiliyeti yüksek olan bireyler olmalarını ister. Onaylama, duyguların ifadesi, çocukların özgürce iletişim kurmaları ve kural üretebilmeleri teşvik edilmektedir.

Yapılan araştırmalar, ailelerin karar verme sürecinde çocukları desteklediklerinde yani diyalog odaklı bir iletişim söz konusu olduğunda çocuklarda iletişim korkusunun daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Uyumluluk odaklı ailelerde ise “model alma” edimi çok önemlidir. Şiddet “model alma” ya oranla daha az etkili bir unsur olarak belirlemekte, baskın bir aile tipi görülmektedir. Çocuklar ebeveynlerin söylediklerinden çok yaptıklarını dikkate almaktadır. Ebeveynlerin baskın davranışı çocuğunu pasif davranışını ödüllendirebilir ya da tersine ebeveynlerin bu davranışlarına ters tepki geliştirebilirler. Bu onların iletişim korkusunu yenmelerini sağlayabilir.

İletişim üzerine teorik çalışma modern ailenin dinamiklerini anlamak açısından önemlidir. Çünkü aile birçok yönden insan iletişiminde özgünlükler taşır. Teorisyenler birçok kavramı karşılaştırmakta ve aile ile iletişim kavramlarını işlemektedir. Çünkü herkes onların ne olduğunu bilmekte ama herkes bu kavramları farklı tanımlamaktadır.

Yüksek uyumluluk odaklı aileler geleneksel aile yapısı gösterir. Aile yapısı hiyerarşiktir. Aile içi iletişim, dış dünyayla iletişimden daha önemli görülür. Aile üyeleri arasında kaynak ve para paylaşımı yapılır. Bireysel işler aile zamanına uygun olarak koordine edilmeli, ailede geçirilen zamanın maksimum derecede olması sağlanmalıdır. Aile üyeleri kişisel ilgilerini buna göre ayarlamalıdır. Ebeveynlerin aldıkları kararlara çocuklar uymalıdır. Uyumluluk odaklılığın az olduğu ailelerde hiyerarşi yoktur. Bireysel alana önem verilir. Aile kuralları bireysel kurallar kadar önemli değildir. Kişisel gelişimin desteklenmesi söz konusudur.

1.6.1.5. Aile İçi İletişim Teorisi'ne Göre Aile İçi İletişim Biçimleri

Bu iki inanç arasındaki değişimlere göre aile iletişim biçimleri dört gruba ayrılmıştır:

1.6.1.5.1. Hoşgörülü, Anlayışlı (Consensual) Aile

Hem diyalog, hem uyumluluk odaklı ailedir. Onaylama ve hiyerarşi söz konusudur. Açık iletişim ve yeni fikirler üretmek esastır. Bu ailedeki ebeveynler, çocuklarıyla çok ilgilidir. Onların söylediklerini dikkate alırlar. Karar alma sürecinde çocukların kararları da önemlidir. Çocuklarını dinler, onlara zaman ayırırlar. Aldıkları kararların nedenlerini, kendi inanç ve değerlerini açıklarlar.

1.6.1.5.2. Çoğulcu (Pluralistic) Aile

Bu tür ailelerde diyalog odaklılık fazla ama uyumluluk azdır. Çocuklar kontrol edilmez. Kendi kararlarını kendileri verir. İki taraf da birbirini destekler. Ya çocukların görüşü kabul edilir ya da onlar da karar alma sürecine dâhil edilirler.

1.6.1.5.3. Koruyucu (Protective) Aile

Diyalog odaklılık az, uyum odaklılık fazladır. İletişimde ebeveynlerin otoritesi ve sorumlulukları ağır basar. Açık iletişim azdır. Ebeveynler karar alır ve çocuklara bu kararları açıklayacak kadar değer vermezler.

1.6.1.5.4. Dağınık (Laissez-faire) Aile

Diyalog ve uyum odaklılık azdır. Ailedeki üyeler yalnızca birkaç konuda konuşabilir. Aile üyeleri kendi kararlarını kendileri alır. Çocukların kararları pek önemli değildir. Boşanmış ailelerde görülür.

1.6.1.6. Devito'ya Göre Aile İçi İletişim Biçimleri

Aile İçi İletişim Teorisi'nin dışında Devito da aile içi iletişim biçimlerini sınıflandırmıştır. Devito'ya göre aile içi iletişim biçimleri dört grupta toplanmaktadır.

Eşitlikçi iletişim biçimi (Equality Pattern)

Dengeli dağılan iletişim (The balanced split Pattern)

Dengesiz dağılan iletişim biçimi (The unbalanced split pattern)

Tekelci iletişim biçimi (The monopoly pattern)

1.6.1.6.1. Eşitlikçi İletişim Biçimi

Birincil ilişkilerin sınanmasına iyi bir hareket noktası oluşturan eşitlikçi iletişim biçiminde, her birey iletişime eşit bir katılım göstermektedir. Böylece aile üyeleri birbirleriyle güvenli ve ahenkli bir uyum sağlamaktadırlar. Benliğin dışa vurulması (selfdisclosure) sürecinde her birey, diğerine katılmaktadır. Bireyler hemen her konuda, duygu ve düşüncelerini ortaya koydukları için, beklentilere uygun rollerin yerine getirilmesi süresince deneyimin artırılması, aile çatışmalarının unutulması öfkenin artmasına engel olunması konularında yardımcı bir iletişim biçimidir (Devito, 2004).

1.6.1.6.2. Dengeli Dağılan İletişim Biçimi

Ailede belirli alanlarda uzman olan aile üyeleri, bir yandan bu yöndeki rollerini daha iyi yerine getirirken, diğer yandan da ailenin çeşitli gereksinimlerini karşılamış olmaktadır. Dengeli dağılan iletişimin ortaya çıkmasında diğer bir koşul ise, kadın ve erkeğin uzmanlık alanlarının eşit dağılım içinde olmasıdır.

1.6.1.6.3. Dengesiz Dağılan İletişim Biçimi

Bireylerden biri, bu iletişim biçimiyle daha dominant hale gelmektedir. Bu kişi karşılıklı iletişim alanlarının yarısından çoğunda daha etkili olmaktadır. Aynı zamanda ilişkilerin kontrolünde düzenleyici olmaktadır. Çünkü bu kişi daha akıllı ve daha bilgilidir. Aile içi karar dağılımında odak oluşturmaktadır (Devito, 2004).

1.6.1.6.4. Tekelci İletişim Biçimi

Bazı toplumlarda aile hacmi oldukça büyümüştür. Çünkü iki ya da üç kuşaktan aile üyesi ve onların çocukları bir arada yaşamaktadırlar. Geleneksel aile olarak adlandırılan bu aile, toplumsal bir birlik olmaktadır. Aile içinde evin en yaşlı erkeği (ya da o toplumun kültürüne göre en etkili aile üyesi), başat bir karakter kazanmıştır. Bu otorite sahibi kişi, iletişimde diğerleriyle konuşmaktan çok yalnızca kendi düşüncelerini bildiren, azarlayan kişi olmaktadır. Bazı durumlarda, diğer aile üyelerinin fikirlerine başvursa bile, sonuçta yine kendisi haklıdır (Devito, 2004).

1.6.1.7. Yaygın Ana-Baba Tutum ve Davranışları

Türkiye’de yapılan araştırmalarda tutumlar konusunda ortak yargılar oluşturulmuştur. Yavuzer, Yörükoğlu ve Ekşi tutumlar konusunda birbirleriyle paralel kuramlar ortaya koymuştur.

Ana – baba çocuk ilişkileri alanında sosyal biçimlendirme yaklaşımını kullanan araştırmalar anne ve babaların farklı davranışları ve özellikleri ile çocukların farklı davranış ve özellikleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. 1940’lardan beri süregelen bu araştırmalarda bağımsız değişken olarak kullanılan ana ve baba davranışları, destekleyici davranışlar ve denetleyici davranışlar olarak özetlenebilir. Çocuklarla arkadaşlık etme, yakınlık gösterme, sözle ve dokunarak sevgi belirtme; kısacası çocuğun benliğini onaylayan davranışlar destekleyici davranışlardır. Denetleyici davranışlar ise ana ve babanın çocuğun tutum ve davranışlarını kendi istekleri doğrultusunda değiştirmek amacıyla yaptıkları hareketlerdir. Denetleyici davranışlar, zor yoluyla denetleme, ikna yoluyla denetleme ve sevgiden yoksun kılarak denetleme olarak üç ana sınıfta toplanmıştır. Zor yoluyla ve sevgiden yoksun kılarak denetlemenin temelinde çocuğun benliğine değer vermemek yatar (Atakan, 1990).

“Çocuğu sağlıklı ve sıcak ortamlarda büyütmenin ilk şartı karı koca arasındaki uyumdur. Sıcak ve ilgi dolu aile ortamlarında yetişen çocukların davranışlarını anne – babalar kolayca denetleyebilirler. Uygulamada genellikle çocuğun bütün işlerini yaptırıp, aile içinde de bazı görevler vererek onda sorumluluk anlayışı geliştirilebilir. Yaygın olarak anne – baba tutum ve

davranışlarında “koruyucu, baskıcı – otoriter, aşırı hoşgörülü ve demokratik yaklaşımlar görülüyor (Yavuzer, Aralık 1990),

1.6.1.7.1. Otoriter (Baskıcı) Tutum

Otoriter tutum, denetimin yüksek, tepkiselliğin ya da duyarlılığın düşük olduğu bir tutumdur. Bu tutumda çocukların kişilik özellikleri, ilgi ve gereksinimleri dikkate alınmaz. Ana babanın çocuktan beklentileri, onların çocuğa sunduklarından daha fazladır. Katı bir disiplin anlayışı vardır. Çocuğa açıklanmadan kurallar konur ve bu kurallara kesinlikle uyulması istenir. Otoritenin korunmasına aşırı bir önem verilir, çocuk otoriteye karşı geldiğinde cezalandırılır (Adams, 1995). Ana baba sevgisi istenilen davranışların oluşması ve gelişmesinde bir pekiştirici olarak kullanılır (Kuzgun, 1973; Yavuzer,1986).

Eğitimde başvurulan yöntem cezadır ve genellikle verilen ceza suçla orantılı değildir. Ceza aileden aileye değişmekle birlikte amaç aynıdır ve çocuğu yola getirmektir. Bu, bazı evlerde dayakla, bazılarında ayıplama, suçlama ve korkutma ile sağlanır. En doğal hakları bile ona usluluğunun karşılığı olarak sunulur (Yörükoğlu, 1978).

1.6.1.7.2. İzin Verici Tutum

Denetimin düşük, tepkiselliğin yüksek olduğu bir tutumdur. Cinsel ve saldırgan dürtüler dahil çocukların her tür davranışları hoşgörü ile karşılanır ve kabul edilir. Çocuğun tercihlerine karışılmaz. Toplumsal kurallara ve değerlere pek önem verilmez ve bunlar çocuklara öğretilmez. Kurallara uyulmadığında yaptırım uygulanmaz. Çocuk, tüm inisiyatifi elinde tutar ve diğer aile üyeleri onun isteklerini koşulsuz kabul eder ve yerine getirirler. Çocukla ana baba arasında sağlıklı bir iletişim kurulamamıştır. Abartılı bir sevgi ortamında büyüyen çocuk aşırı derecede şımartılır (Yavuzer, 1986; Yörükoğlu, 1987; Ekşi, 1990).

İzin verici tutum, genellikle orta yaşın üstünde çocuk sahibi olan ailelerde ya da kalabalık yetişkinler grubu içinde büyüyen tek çocuklu ailelerde sıkça görülür. Ana baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin kurulamaması, çocuğun dengesiz ve abartılı bir sevgi ortamında büyümesi, onun doyumsuz bir birey olmasına yol açabilir (Mızrakçı, 1994).

1.6.1.7.3. Koruyucu Tutum

Bu tür ailelerde ana babalar çocuğa gereğinden çok özen gösterirler ve onu denetim altında tutarlar. Daha çok anne-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan bu koruyuculuğun ardında annenin duygusal yalnızlığı yatabilir. Koruyucu bir tutum içine giren anne, çocuğu ile bütünleşir, onu her tür dış etkiye karşı korur. Anne bu tür davranışları ile çocuğuna olan sevgisini dile getirdiğine, ona yardım ettiğine inanır. Oysa, gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu ödünlemektedir (Yavuzer, 1986).

Rutter' a göre (1975) anneleri koruyucu bir tutuma iten nedenler beş grupta toplanabilir: Çocuğun anne gözünde diğer çocuklara göre daha değerli olması ve daha çok korunması için çeşitli nedenlerin olması, annenin evlilik yaşamında kocanın çok az yer alması, annenin bilinçdışı olarak çocuklarından birine karşı kendi içlerinde olumsuz bir duygu ile çatışması ve böyle bir duyguyu bastırmaya çalışırken aşırı koruyucu bir tutum benimsemesi, veya annenin ruhsal yönden dengesiz olması aşırı koruyucu bir tutum içine girmesine yol açabilir (Ekşi, 1990).

1.6.1.7.4. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Ana babanın dengesiz ve kararsız tutumu, ana-baba arasındaki görüş ayrılığından ileri gelebileceği gibi, anne ya da babanın kendi içinde gösterdiği değişken tutumdan da ileri gelebilir. Ana babanın kararsız ve dengesiz tutumu ergenlik yıllarında da sürebilir. Örneğin ana baba, ergenin sinemaya, tiyatroya, arkadaşları ile birlikte gezilere gitmesini vb. sınırlayabilir. Fakat ara sıra da artık büyüdüğünü, sorunlarını kendisi çözmesi gerektiğini söyler. Bu tür çifte standartlar, gençleri benimsedikleri sosyal rol içinde çatışmaya götürebilir. Bu durum, gencin bocalamasına ve davranışlarında istikrarsızlığa yol açabilir. Ergen, ana baba tutumlarının ne olacağını kestiremez duruma gelebilir (Dönmezer, 1999).

1.6.1.7.5. İlgisiz Tutum

Bu tutumda hem denetim hem de çocuğun ilgi ve gereksinmelerine karşı gösterilen tepki çok düşüktür. İlgisiz ana babalar çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmazlar, onlar için gerekli

çabayı göstermezler ve elden geldiği kadar onlarla az ilişki kurarlar. Çocuğu kendilerinden uzak tutarlar, yapacakları işler için onu bir engel olarak görürler (Mızrakçı, 1994).

1.6.1.7.6. Demokratik Tutum

Demokratik tutum, çocukların hem denetlenmesini hem de ilgi ve gereksinmelerine karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur. Uyulması gereken kurallar ve standartlar önceden belirlenir ve çocuklara açıklanır. Çocukların kurallara uymasına yardım edilir; ancak, kurallara uyulmadığı zaman da yaptırımlar uygulanır. Ana babalar, kendi görüşlerine değer verilmesini istedikleri gibi, onlar da çocukların görüşlerine değer verirler. Haklar karşılıklılık temeline dayandırılır. Sorumluluk bilinci yanında çocuğun özerkleşmesi, bağımsız bir kişilik geliştirmesi istenir ve desteklenir (Dönmezer, 1999).

1.6.1.8. Aile İçi İletişim Biçimleri ve Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki

Aile içi iletişim biçimleri, yaygın ana-baba tutumları ile de bazı yönlerden örtüşmektedir. Çoğulcu iletişim biçimi ile hoşgörülü iletişim biçimi demokratik ana-baba tutumuyla, otoriteye dayalı iletişim biçimi ise otoriter ana-baba tutumuyla benzerlik göstermektedir. Bunun yanında ilgisizliğe dayalı iletişim biçimi kararsız/tutarsız tutumla ve ilgisiz tutumla da örtüşmektedir. Çalışmayı zenginleştirmesi açısından iletişim biçimlerinin ergenin benlik saygı düzeyine etkisi belirlenmeye çalışılırken, ana- baba tutumlarına ilişkin özellikler de göz önünde bulundurulmuştur.

Demokratik tutum, çocukların hem denetlenmesini hem de ilgi ve gereksinimlerine karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur. Uyulması gereken kurallar ve standartlar önceden belirlenir ve çocuklara açıklanır. Çocukların kurallara uymasına yardım edilir. Bu tutum aynı zamanda hoşgörülü aile içi iletişim biçimiyle de örtüşmektedir. Bunun yanında çoğulcu aile ile de benzeşmektedir. Çoğulcu aile içi iletişim biçiminde kişilerin hepsi ortak katılım hakkına sahiptir. Bireyler hemen her konuda, duygu ve düşüncelerini ortaya koyarlar. Beklentilere uygun rollerin yerine getirilmesi süresince deneyimin artırılması, aile çatışmalarının unutulması öfkenin artmasına engel olunması esas alınır.

Otoriter tutum, denetimin yüksek, tepkiselliğin ya da duyarlılığın düşük olduğu bir tutumdur. Bu tutumda çocukların kişilik özellikleri, ilgi ve gereksinimleri dikkate alınmaz. Ana babaların toplumdan beklentileri, onların çocuğa sunduklarından daha fazladır. Çocuğun istekleri bastırılmaya çalışılır. Katı bir disiplin anlayışı vardır. Çocuğa açıklanmadan kurallar konur ve bu kurallara kesinlikle uyulması istenir. Bu tutum Aile İçi İletişim Teorisi'ndeki otoriter aile iletişim biçimiyle de örtüşür. Otoriteye dayalı iletişim biçiminde ailenin en büyüğü ya da en yetkili olan kişi iletişimde hâkimiyeti sürdürür, kararları o verir, gerektiğinde cezalandırmaya başvurur.

İlgisiz tutumda hem denetim, hem de çocuğun ilgi ve gereksinimlerine karşı gösterilen tepki çok düşüktür. İlgisiz ana babalar çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmazlar, onlar için gerekli çabayı göstermezler ve elden geldiği kadar onlarla az ilişki kurarlar. Genellikle boşanmış veya iletişim kopukluğu yaşayan ailelerdeki iletişim biçimi böyledir.

1.6.1.9. Ana-Baba Tutumlarını Etkileyen Etkenler

Anne baba tutumları genel olarak ergenin yaşından, cinsiyetinden, ailenin sosyo-ekonomik durumundan, ana-babanın yetiştirme biçiminden, anne-baba arasındaki ilişkilerden, kültürel özelliklerden ve kişilere has özelliklerden etkilenir.

1.6.2. İletişim

İletişim tüm canlılar, özellikle de insanlar arasında yüzyıllardan beri süregelen temel bir olgudur. Duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına anlatılmasına iletişim denir (Batlaş, 1994). İnsanlar zaman içinde daha etkili iletişim araçları, yöntemleri ve becerileri geliştirmektedir. Çağımız bir iletişim çağıdır. İletişim hem bireysel hem kurumsal düzeyde toplumsal yaşamın temel ve vazgeçilmez bir özelliğidir.

Genel olarak iletişim, bireyler, gruplar ve toplumlar arasında, söz, yazı görüntü ile el – kol hareketleri vb simgeler aracılığı ile duygu ve düşüncelerin karşılıklı olarak iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir. Daha yalın bir deyişle, iki birim arasında ileti alışverişidir (Demirel, 1992). İletişim iki yönlü bir süreçtir. İletinin yalnızca gönderilmesi ya da alınması iletişimi oluşturmaz. İletişimin olabilmesi için bir ileti alışverişi (iki yönlülük), alınan ve verilen iletilerin birbiriyle ilişkili olması gerekir.

Birçok teorisyen iletişimi kişiler arasında sembol ve anlamların aktarım süreci olarak tanımlamaktadır (Fitzpatrick&Ritchie, 1983). Minimum olarak, iletişim teorileri sembolleri oluşturulan ve sunulan bilişsel süreçleri ve sembollerin sosyal aktarımını içermektedir. İletişimin sembolik doğası gereği düşünceler sembolik ve yeniden sunulan formlarda olur ve süreç bu şekilde tanınır ve sunulur. Bu konuda en basit model Shannon ve Weaver (1949)'in modelidir. Nicelik olarak farklı bir model olan İnferralial (Çıkarımsal) Model'dir (Sperber Wilson,1986). Bu modelde iletişim yeterliliği diğerlerinin dikkatini gerçeklere ve kesin sonuçlara yönlendirmek üzerinde durmaktadır. İletişimde bireyin amaçları ve bilgisi dinleyicilerin bilgi dağarcığı, genel kelime bilgisi ve sözlerin sekansı önemlidir.

Diğer bir deyişle çıkarımsal modele göre semboller, karmaşık bilişsel süreçlerde tanıtım, hafızaya yönelik verileri açıklar ve sunar. İletişim, kaynak ve alıcı, kaynağın ve alıcının kapasitesi arasındaki ilişki ve sembollerin sosyal olaylarda kullanılmasını içermektedir. Aynı zamanda sembollerin seçim süreci, göndericinin alıcıyı etkileme becerisi ve sosyal ortamların benzerliğini de içine almaktadır.

Çıkarımsal modele göre iletişimci sadece sembollerden sorumlu değildir. Aynı zamanda onları analiz etmelidir. Aileyi etkileyen farklı unsurlar şunlardır: aile üyelerinin beklentileri, aile içi yapı ve aile üyeleri tarafından oluşturulan kavramlara şekil veren aile kavramının kendisi.

Yaygın olarak kullanılan sınıflamalardan birine göre iletişim dört ana gruba ayrılır. Bunlar aynı zamanda birer çatışma türleridir.

1. Kişi- içi iletişim ve çatışma
2. Kişilerarası iletişim ve çatışma
3. Örgüt içi iletişim ve çatışma
4. Kitle iletişimi ve çatışma (Dökmen, 1994; Chaffee ve Berger, 1987; Roloff, 1987).

1.6.2.1. İletişim Süreci

İletişimin gerçekleşmesi için en az iki sisteme ihtiyaç vardır. İletişimde bilgi alışverişinin iki yönlü olması beklenir. Bilgi kaynağından tek yönlü bilgi iletimine “enformasyon”, karşılıklı bilgi alışverişine “komünikasyon ya da iletişim” adı verilmektedir (Akman, 1982).

İletişim sürecinde kaynak, kanal, ileti, alıcı ve geri bildirim esastır.

Kaynak, iletiyi (mesajı) oluşturan ve bir kanal ile hedef kitleye ulaştıran birim olarak tanımlanmaktadır. Kanal, kaynakla alıcı arasındaki iletinin aktarılmasını sağlayan yoldur. İleti, kaynak ile alıcı arasındaki ilişkiyi sağlayan ögedir. Harf, rakam, ses tonu, yüz anlatımı, her çeşit görsel, işitsel anlatımlar, bu arada dokunma kaynağın alıcıya gönderdiği duygu, düşünce ve davranışların kodlanmış halidir. İletinin ulaşması istenen kişi ya da gruba alıcı denmektedir. Geri bildirim ise alıcının iletiye verdiği yanıt olarak tanımlanabilmektedir.

İletişim sadece konuşmayı ifade etmemektedir. Ne söylenileceğini bilmek, bunu ne zaman ve nerede söylemenin daha uygun olacağına karar vermek, en iyi nasıl söyleneceğini düşünmek, olayları alıcının anlayabileceği şekilde anlatabilmek, akıcı bir dille ve karşıdakiyle göz kontağı oluşturarak konuşabilmek, dikkati yoğunlaştırmak ve verilen mesajların alınıp alınmadığını fark edebilmektir.

İletişim sisteminin temel öğelerinden biri de dinlemedir. İyi bir dinleyici, iletişim kurduğu kişinin yalnız söylediklerini değil, yüzü, eli, kolları ve bedeniyle yaptıklarını da ‘duymaktadır’. Çünkü yüz ifadeleri, el kol hareketleri, bedenin duruş tarzı, ses tonu gibi sözsüz mesajlar da iletişimin bir parçası, hatta bazen tek başına iletişimdir (Clarke, J. I. (1996).

1.6.2.2. Kişilerarası İletişim ve Çatışma

Kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişim türüne “kişilerarası iletişim” denir (Dökmen, 1994, s. 23). Tubbs ve Moss (1974), bir iletişimin “kişilerarası iletişim” sayılabilmesi için şu üç ölçütün gerekli olduğunu belirtmişlerdir:

- Kişilerarası iletişime katılanlar, belli bir yakınlık içinde yüz yüze olmalıdır.
- Katılımcılar arasında tek yönlü değil, karşılıklı mesaj alışverişi olmalıdır.
- Söz konusu iletiler sözlü ve sözsüz nitelikte olmalıdır (Dökmen, 1994)

1.6.2.3 İletişim Becerileri

Bireyler kendilerini ifade ederken ya saldırgan, ya savunmacı, ya pasif ve etkisiz ya da girişken, etkili ve sorun çözmeye yönelik davranmaktadır. İlk üç davranış biçimi iletişimde oldukça önemli sorunlar oluşturacaktır. Bu tarz bir iletişimle birey anlamadığını ve anlayamadığını hisseder. Sorun çözmeye yönelik davranış ise etkili bir iletişimin esasıdır.

Başarılı bir iletişimin temel koşulları karşıdaki kişi veya kişilere saygı duymak, onların varlığını kabul etmek, onlara önemli ve değerli olduklarını hissettirmek ve onları oldukları gibi kabul etmek anlamını taşımaktadır. Gerçekçi ve doğal davranmak abartıdan uzak olduğu gibi davranmaktır. İletişimin belki de en önemli ögesi empatidir. Empati kavramı dış dünyayı ötekinin penceresinden görmeye çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Kurulan bu duygu ve düşünce birlikteliği iletişimin gücünü arttırmakta ve karşılıklı anlaşılma mesajlarının iletilmesine olanak sağlamaktadır.

İletişimde temel ilke “kabul etme” dir. Başkasını olduğu gibi kabul etmek, ona gerçekten değer vermektir (Gordon, 1996).

1.6.3. Ergenlik Kavramı ve Ergende Ruhsal ve Toplumsal Gelişme

1.6.3.1. Ergenlik nedir?

Psikologlar, antropologlar, filozoflar, ana-babalar ve hatta ergenlerin kendileri ergenliği tanımlamayı çok uzun zamandan beri denemektedir. Modern ergenlik psikolojisinin babası olan G. Stanley Hall ergenliği “fırtına ve stres” (Hall, 1904) zamanı olarak betimledi, ama bu görüş yeni araştırmalarla desteklenmedi. Ergenlik başkaları tarafından değişik biçimlerde de tanımlandı. Ergenlik, Blos tarafından psikoseksüel gelişimin dört evresinin sonuncusu olarak tanımlanır. Sieg, ergenliği “insanda, bireyin yetişkine özgü ayrıcalıklarının kendisine

verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemi” olarak tanımlar. Schulz ise “genç yetişkine değişik yetişkinlik rollerini vatandaşlık sorumluluğunun sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadan denemesine izin verildiğinde yaşanan normatif bunalım” şeklinde bir tanım sunar (Gander, M., Gardiner, J., & Hary W., 1998).

Ergenlik dönemi, çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında psikolojik açıdan önemli problemleri olan bir gelişim dönemidir. Bu bağlamda söz konusu dönem için ruh sağlığı da ayrı bir önem taşır. Dolayısıyla ergenin ruh sağlığı gelişimi sabit bir doğru değil, tam aksine fazla zikzaklar çizen bir profile sahiptir. Bu duruma en tipik örnek davranışlardaki tutarsızlıktır. Bunun en önemli sebebi ise ergenin kimlik oluşturma çabasıdır. Bu anlamda ergen, her kimlik oluşumuyla birlikte ruhsal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamaya çalışmakta, hem de döneme özgü gelişim ödevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Zira bu ödevlerindeki başarı ya da başarısızlık büyük ölçüde ergenin yetişkinlik dönemine adaptasyonunu ve başarısını belirleyecektir (Koç, 2003).

Ergenlik homojen bir süreç olmayıp, kendi içinde aşamaları olan bir dönemdir ve erken, orta ve geç ergenlik dönemleri birbirinden farklıdır. Bu evreler ve özellikleri şöyle tanımlanabilir:

1.6.3.1.1. Erken Ergenlik (12 -14 yaş)

Erinlik, (buluş) bedensel gelişimin yaşandığı evre olup boy uzaması, kilo artışı, iç organlarda gelişme ve bunlara bağlı fiziksel kapasite artışı, bilişsel gelişme ve buna bağlı olarak somut düşüncenin yerini soyut düşüncenin alması ve yetişkinlikteki cinsiyet özelliklerinin kazanılması bu evrenin başlıca gelişimsel konusudur. Ergenin bu konularda bilgilendirmeye gereksinimi vardır.

1.6.3.1.2. Orta Ergenlik (15 – 17 yaş)

Bedensel gelişimin büyük ölçüde tamamlanmış olduğu bu evrede ergen daha çok ruhsal alandaki gelişimsel sorunları çözmek durumundadır. Arkadaş ilişkilerinin önem kazanması, kendisini sosyal alanlarda ortaya koyabilmek, anne babanın değersizleştirilmesi, otorite çatışması, ayrışma ve bireyleşme bu dönemin başlıca gelişimsel konularıdır. Grup arkadaşlıkları önem kazanır ve karşı cinsle ilişkiler artar, cinsel kimlik gelişimi ilerler.

1.6.3.1.3. Geç Ergenlik (18 yaş ve st)

Ergenliğin bu son evresi kimlik gelişiminin tamamlandığı ve kimlik duygusunda bir bütünlüğe erişildiği aşamadır. Kimlik duygusu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Ben kimim?” sorusuna her bireyin kendi içinde verdiği yanıt o bireyin kimliğini tanımlar. Kimlik btnlğu çocuklukta edinilmiş olan içsel aynılık ve süreklilik duygusunun bu dönemde toplumsal olarak da kazanılması ve buna güven duyulmasıyla sağlanır. Meslek seçmek, yaşam biçimini belirlemek, karşı cinsle sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, grup içinde olabilmek ve bir gruba ait olabilmek, kendine ait bir değer sistemi edinmek kimliğin kazanılmasında genel unsurlardır (TÜBA – UNFPA Raporu, 2004).

1.6.3.2. Ergenlikte Gelişim Görevleri

Bir insan bugününün ve geleceğinin sorunlarıyla başarılı biçimde uğraşacaksa, bebeklikten ve ilk çocukluktan ergenliğe, ergenlikten ileri yetişkinliğe doğru özel davranış türlerinin kazanılması gerekmektedir. Bu zellikler;

- Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
- Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
- Her iki cinsten yaşıtlarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek
- Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak
- Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
- Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek
- Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek (Gander, M., Gardiner, J., & Hary W. ,1998).

1.6.3.3. Ergenlik Kuramları

1.6.3.3.1. G. Stanley Hall'un Kuramı

Hall psikolojiye ergenlik dönemi kavramını kazandırmış ünlü bir bilim adamıdır. Bir psikolog olarak Hall'un başlıca ilgi alanı çocukluk ve ergenlik arası birey gelişiminin başlıca prensiplerini incelemek olmuştur. Hall, Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiş ve Darwin'in görüşlerini çocukluk ve ergenlik dönemindeki gelişmeye aktarmıştır. Hall'dan önce Ernst Haeckel, Darwin'in insanların daha aşağı düzeydeki canlıların evrim geçirmesi sonucu olduğu kuramından yola çıkarak bunu doğum öncesi gelişmeye uygulamıştır. Ona göre organizmaların ana rahminde izlediği büyüme evreleri, bu organizmaların atalarının evrim teorisine göre geçirdiği evrelerin kısa bir özeti niteliğindedir.

Ergenlik Hall'a göre insan evrimindeki ilkelikten uygarlığa geçişi simgelemektedir. Bu nedenle ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında çok önemli bir geçiş dönemi olarak görülmüştür. Ergenlik çağındaki gencin yabanilikle uygarlık arasında bir yerde olduğuna inanan Hall, ergenliği bir stres ve fırtınalar dönemi olarak nitelendirmiştir.

Hall'e göre ergenlik, bireysellik duygusunun geliştiği bir yeniden doğuş dönemi olarak algılanabilir. Kendi benliğini düşünen, kendi hayatta kalma güdülerine göre yaşayan ergen, tekrar uygarlaşmış, sosyal sorumluluklarla yüklü ve diğerleriyle iyi geçinmeye toplum tarafından zorlanır. Hem kendisinin ilgileri ve toplumun yararı arasında çekişmeler yaşar (Adams, G., 2000).

Ergenlik çağındaki genç bir taraftan daha basit, daha temel içgüdüler tarafından bir yöne çekilmekte, diğer taraftan ise hayatında ilk kez toplumun diğer önemli kurumlarının farkına varmaktadır. Hall'un insan evriminin en düşük düzey düzeyine benzettiği çocuklarla kıyaslanacak olursa, ergenlik dönemindeki birey eğitilebilir ve bir kalıba sokulabilir niteliktedir. Bu genç sanatın, bilimin ve dinin değerini anlayabilir. Düşünebilir ve mantık yürütebilir. Aynı şekilde Hall, ergenin hayatına bir yön vermeye hazır olduğunu savunmuştur. Ona göre ergen, bu dönemde kendi kültürünün gerçek bir parçası haline gelerek, bu kültür içinde kendi konumunu algılamaya başlayabilir. Hall'un kuramı 20. yüzyılın başlarında itibarını kaybetmiştir. Hall'un insan gelişimi ile özümseme arasındaki bağlantıda ısrar etmesi

ve ergenliğe ilişkin bilgi birikimini düzgün olarak bir araya getirememesi başarısız olmasının en önemli nedenidir.

1.6.3.3.2. Ergenlik Gelişimi İle İlgili Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram temel olarak insanın erken gelişim (çocukluk) dönemi ile ilgilendi ve ergenliğe ikinci derecede önem verdi. Bu kuramın kurucusu olan Sigmund Freud'un çocukluk dönemine olan bakışını bilmeden onun ergenlik tanımını anlamak imkânsızdır. Freud insan yavrusunu cinsel dürtülerden oluşan bir yumak olarak görmektedir.

Buluğ dönemi gerginlikleriyle birlikte meydana gelen fizyolojik değişimler ve ergenlik çağında gencin cinselliğe karşı geliştirdiği savunma mekanizmaları sonucu ortaya stresli ve fırtınalı bir devre çıkar. Burada Hall'un ergenlik hakkındaki görüşleri ile psikoanalitik görüş arasında birtakım benzerlikler olduğu gözlenebilir. Her iki görüş de ergenlikteki karışıklıkları açıklamak için özümseme ilkesinden yararlanmaktadır. Ancak Hall'un görüşüne göre buna neden olarak insan evrimindeki kritik evre gösterilmekte, psikoanalitik kurama göre de bu nedenler çocuklukta cinsellikte aranmalıdır.

Freud'un erken çocuklukta çelişkilerin buluşta ortaya çıktığı konusundaki varsayımı, onun ergenliğe neden daha az önem verdiğini açıklamaktadır. Ona göre ergenlikteki bu çelişkiler çocukluğun bir yansımasıysa o zaman ergenlik çok önemli bir gelişim dönemi olamaz.

1.6.3.3.3. Öğrenme Kuramının Ergenliğe Yaklaşımı

McCandless (1970), sosyal öğrenme kuramının esaslarını ergenlik gelişimine uyarlamaya çalışmıştır. McCandless insan davranışının dürtüler tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır; kendisinin ergenlik dönemi tanımlaması aslında Anna Freud veya Stanley Hall'unkinden çok farklı değildir. Cinselliğin önemli bir yeri olduğu konusunda psikanalitik görüşe katılmakla beraber hayal kırıklığı, saldırganlık, endişe, merak ve bağımlılık gibi öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğini belirtmektedir. Öğrenmenin dürtüler üzerinde çok etkili olduğu bilinmektedir. Birey kendisini saldırgan, endişeli, meraklı, bağımlı veya seksi olarak hissettiğini söylerken bunların hangi özelliklerden oluştuğunu aslında daha önceden öğrenmiştir.

McCandless, ergenin daha önce öğrendikleri ile toplumun kendisinden yeni beklentileri çeliştiğinde ortaya çıkan durum karşısında yaşadığı çelişki üzerinde durmaktadır. Hall'a göre, ergenlik buhranlıdır, çünkü çocukluktan kesin bir çıkışa işaret eder, eşi görülmeyen duyarlılıkların ve caydırıcılıkların yaşandığı bir dönemdir.

1.6.3.3.4. Sullivan'ın Kuramı

Sullivan, psikoanalitik görüşün cinselliğin hayattaki en önemli dürtü olduğu yolundaki iddiasını eleştirmiştir. Sullivan, kişilerarası ihtiyaçların tatmininin çok daha önemli olduğu varsayımını, pek çok hasta ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar sonunda ortaya atmıştır. Sullivan'a göre insanın her şeyden önemli olan ihtiyacı güvenlikte olduğunu hissetmesidir ve bu ihtiyaç aslında endişeden arınmış olma ihtiyacıdır.

Sullivan'a göre anne babalar kendilerinden duydukları bir takım endişeler yüzünden, gencin karşı cinse ilgisinden dolayı bazı baskıcı davranışlar içerisine girebilirler. Bu durumda kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi de gencin üzerine düşmedir. Anne – babalar, çocuklarının üzerine düşerek onların gerilimli, endişeli bir hayat sürmelerine neden olur.

1.6.3.3.5. Lewin'in Kuramı

Kurt Lewin'in geliştirdiği alan kuramı aslında “stres, fırtınalar ve süreksizlik” kuramları içinde yer alır. Adından da anlaşılacağı gibi bu kuram bir takım coğrafi benzeşmeleri kullanmaktadır. Lewin'e göre davranış, kişinin çevresi ile etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Yaş, zeka, cinsiyet, özel yetenekler gibi göz önünde bulundurulması gereken bir dizi kişisel ve aile, arkadaşlar, yaşanılan çevre gibi çevresel faktörler davranışlara etki eder. Tüm bu faktörler yaşam alanı adını verdiğimiz kavramı oluşturur. Bu yaşam alanı içerisinde birey kendisine bir takım değişik hedefler belirler, bunlardan bazıları olumludur ve onu çeker, diğer bazıları ise olumsuzdur, onu iter. Yaşamın ilk dönemlerinde bireyin yaşam alanı daha basittir ve birkaç tane hedefi vardır. Ancak kişi olgunlaştıkça birçok deneyim kazanır ve yaşam alanı çeşitlenerek değişik bölümlere ayrılır. Tüm bu bölümlerin önemini anlamak ve onları düzenlemek birey düşmektedir.

Kendi yaşam alanı söz konusu olduğunda genç adeta iki dünya arasında kalır, bir çeşit “marjinal” kişi durumuna düşer. Kendisinden yetişkinlikte beklenen davranışlarla çocuklukta öğrendikleri arasında hiçbir direkt bağlantı olmadığını gözlemleyecektir. Ergenliği yaşayan bir birey olarak artık sızlanıp birisine sırtını dayayamamaktadır. Öte yandan ergenliğin ileri dönemlerine kadar içki içmek, araba kullanmak ve sürekli bir iş sahibi olmak gibi yetişkinlerin yaptığı pek çok şeyi de yapamamaktadır. Genç, yetişkinlikteki hedeflerine doğru yol almadan önce, çocukluğundakileri bırakmak zorunda kalmakta ve doğacak boşluktan dolayı da kendisini yoğun bir çelişki ve stres içinde bulmaktadır.

1.6.3.3.6. Antropoloji Kuramı

İlk bakışta konuya ilgisiz görünse de antropoloji kuramının önde gelenlerinden birisi Margeret Mead’dır. Mead, 1928’de Samoa adası yerlileri üzerinde yaptığı bir araştırmayı yayınlamış ve yazısında ergenlik döneminde yaşanan “fırtınaların ve stresin” evrensel bir sorun olmadığından söz ederek ortalığı biraz karıştırmıştır. Mead, Samoa’lı kızların ergenliğe sorunsuz ve yumuşak bir şekilde geçtiğini gözlemlemiştir.

Ergenlik dönemini buhranlı olarak kabul eden pek çok kuramcı bulunmasına karşın bunu destekleyen pek fazla kanıt yoktur. Yapılan araştırmalar ergenlik buhranının bir norm olmaktan çok bir istisna olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaları yapanlar ergenliğin yeni bir uyum dönemi olduğunda görüş birliğindedirler ve bu dönemin mutlaka fırtınalı geçeceği fikrine karşı çıkmaktadır. Bu dönemi normal geçiren gençler vardır ve onlar derin iç buhranlar yaşamakta, ebeveyninden nefret etmekte ve topluma karşı isyankâr olmamaktadır. Ergenlik çağını “fırtınalı ve stresli” olarak tanıtmak bir söylenceden öteye gitmemektedir.

1.6.3.3.7. Spranger’in Kuramı

Ergenliğin bir fırtına ve stres dönemi olacağı fikrine karşı olanlardan biri de Edward Spranger’dır.

Spranger, “bireysellik değişebilirliği” adlı bir kuram ileri sürmüştür. Ona göre, ergenlikte ortaya çıkabilecek üç çeşit büyüme modeli olabilir. Birinci modeli izleyen gençlerin daha önce sözü edilen fırtına ve stresle başı derde girer. Bu gençler için çocukluktan yetişkinliğe geçiş, diğer kuramcılarının da ileri sürdüğü gibi zor, acı verici ve romantik olmaktadır. Bunun

yanı sıra ergenliği büyük ölçüde zarar görmeden geçiren gençler de vardır. Bu gençler yavaş ve sürekli gelişim modelinin temsilcileridir. Çatışma ve stres yaşamaksızın, yavaş ve huzurlu bir şekilde yetişkin yaşamına adım atarlar. Üçüncü ve son model, dinamik model olarak adlandırılır ve diğer iki modelin kesişimi olarak değerlendirilebilir. Bu modeli uygulayan gençler, doğrudan kendi gelişmelerine katılırlar. Bu dönemde bir takım zorluklar ve krizlerle karşılaşabilirler ama bilinçli bir şekilde çaba gösterip onlara hâkim olmaya ve üstesinden gelmeye çalışırlar. Kısacası ergenlik zor bir dönem olabilir de olmayabilir de. Bu, ergenin kişiliğiyle bağlantılıdır.

1.6.3.3.8. Erikson'un Kuramı

Erikson'un ergenlik gelişimi kuramı, ilgili kuramların içinde en anlaşılabilir olanıdır. Erikson, Sullivan gibi psikanaliz eğitimi almıştı ve aynı Sullivan gibi o da psikoanalitik kuramda farklı uyarlamalar yapmak için girişimde bulundu. Ortaya attığı psiko – sosyal kişilik kuramı ergenliğe özellikle önem vermiştir ve şimdiye kadar gözden geçirilen bütün diğer kuramlara benzemektedir. Sullivan gibi Erikson da psikanalizin çocukluk cinselliği üzerinde çok fazla durduğunu savundu ve bu kavramı hemen göz ardı etmek yerine onu genişletti.

İnsan hayatındaki öneminden dolayı ergenliğin kendisinden önce çocukluk döneminde meydana gelen bütün çekirdeksel çatışmaları özümsemesi ve yetişkinlikte meydana gelecek olan çatışmaları da sezinlemesi beklenmektedir. Bu dönem gencin ne olduğunu anlamaya başladığı ve ne olabileceği hakkında fikir edinmeye başlayacağı bir dönemdir. Genç kendisini yeni deneyimler kazanmakta serbest hissetmelidir. İşinde başarılı olabilmek amacı ile iş disiplini geliştiren genç, çalışkanlığını aşağılık duygusuna yüceltmeye çalışan çocuğa benzetmektedir. Erikson'a göre ergenlik yetişkinlikteki üç çeşit çekirdeksel çatışmaya bir hazırlık dönemidir. Gencin kimliğini tanımlama çabaları yetişkinlikteki “Mahremiyete Karşılık Tecrit Olma” korkusunun temelini oluşturmaktadır. Aynı şekilde gencin toplum içindeki yerini bulma çabaları onu yetişkinlikteki “Durgunluğa Karşı Üretkenlik” çatışmasına hazırlamaktadır. Son olarak da mevcut ideolojiler arasında kendi değer yargılarını oluşturmaya çalışması genci yetişkinlikteki “Ümitsizlik ve Çaresizliğe Karşı Katılım ve Bütünlük” çatışmasına hazırlamaktadır.

Ergenlikteki en önemli değişim, “kimlik krizi” veya kimlik karışıklığı” olarak adlandırılan değişimdir. Çocukluğunda sağlıklı psikolojik ve cinsel özdeşimler kuramamış bir kısım ergen

yeni kimliğinin ne olduğu konusunda karmaşaya düşebilir. Başkalarının gözündeki kendisi ile kendi gözündeki kendisi arasındaki bağdaşmazlık onda bir kimlik krizine veya karmaşasına sebep olabilir. Çocukluğunda anne – babası ile olumlu özdeşimler kurmuş olanların ergenlikte ve yetişkinlikteki kimlik oluşturma süreçleri sağlıklı geçecektir (Kulaksızoğlu, 1998).

Erikson ergenliği kimlik duygusunun kazanılması doğrultusunda önemli bir arayış ve bunalım dönemi olarak tanımlar. Son yıllarda ergenlik döneminde değişen ana baba ve çocuk ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Bu dönemde ana- baba ve çocuk arasında daha önce kurulmuş olan dengeler değişir. Ergenlikle birlikte çocuk artık evde “herhangi biri” yerine bir “kişi” olarak görülmeyi talep eder. Ana – baba ise çocuklarında ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik değişikliklere uyum sağlamak zorunda kalırlar. Ergenin ana – babadan ayrılma, bağımsızlığını ortaya koyarak bireyselliğini kazanma, gelişimsel görevini yerine getirebilmesi için ailenin önemli işlevleri vardır (Minuchin, 1974).

1.6.3.4. Gencin Bağımsızlık Gelişimi

Gencin devam eden bağımlılığı ve yeni bağımsızlık isteklerinde başarısız olması diğer pek çok alanda güçlülere neden olur. Ebeveynlerden tam bağımsız olma genellikle çok nadirdir. Çünkü devam eden bağımlılık için dürtüler ve ödüller çok güçlüdür. Bu da gençleri çelişki ve kararsızlığa götürür.

Bağımsızlığı kurmadaki kolaylık veya zorluk büyük ölçüde ebeveyn – çocuk ilişkilerine bağlıdır. Demokratik ve gevşek aileler çocuktan beklentilerini açıklar. Otoriter aileler bunu yapamazlar. Ergenin aktivite ve düşüncelerini bilmek isteyen ve o düşüncelerle ilgilenen, bağımsız davranışlarını ve aile işlerine aktif olarak katılmalarını destekleyen ailelerin çocuklarında güven ve kendini takdir duygusu yüksektir. Bağımsızlığın kazanılmasında cinsiyet farklılıklarının da önemi büyüktür. Kızlar, erkeklere göre ebeveynlerini doğru, haklı veya şefkatli olduklarını düşündüklerinden onların duygusal yardımlarını kabul ederler, bu onların bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olur (Bilir, & Dabanlı, 1990).

Gence ailesi artık büyüdüğünü, sorumluluk yüklenmesinin gerektiğini tekrarlar. Yalnız başına düşünmesini ve artık rehberlik bakımından kendilerine o derece bağlı olmamasını söyler. Diğer taraftan genç kendi başına buyruk olmaya kalkınca kendisine ailesinin bazı kararlar alması gerektiği gibi kendisinin henüz çok genç olduğu ve tecrübelerden yoksun olduğu

hatırlatılır. Gençten beklemedikleri ailenin benimsediği faziletleri benimseyip olgunlaşması ve erişkinlerin kendilerinde dahi hoşgörü ile karşıladıkları kusurlardan arınmasıdır (Yavuz, 1994).

Bazı anne baba tutumları anne babanın öğrenim yapmış olup olmamasından ve aile biçiminden etkilenmiş olunabileceğini düşündürmektedir. Örneğin anne baba tutumu konusunda yapılan bir araştırmada öğrenim düzeyi daha az olan anne ve babaların, öğrenim düzeyi daha yüksek olanlara kıyasla çocuklarının bağımsız olabilmelerine daha düşük oranda önem verdiklerini göstermektedir (Ekşi, 1982).

1.6.3.5. Ergenlik Döneminde Ruhsal Gelişim

Ergenlerin ruhsal durumları genellikle düz bir profil çizmez, tam aksine; sinirlilik, ani tepkiler, öfke patlamaları, atak ve düşüncesiz davranışlar, çabuk sevinip üzülme, içe kapanıklık ile coşkulanma arasındaki gidip gelmeler, bencillik, saygısız kaygılar, güvensizlik, kararsızlık gibi oldukça dalgalı bir seyir izler. Bu gibi psikolojik durumlar bir erişkin için düşünüldüğünde, bireyin uyumsuz bir kişiliğe sahip olduğu kanısına varılabilir ancak söz konusu durum, ergenler için farklı ölçülerde değerlendirilmelidir. Bu sayılan durumların dışında, her gelişim döneminde olduğu gibi ergenlerde de ciddi anlamda psikolojik rahatsızlıklar görülebilir. Bu rahatsızlıklardan en çok görülenleri ise; depresyon, kaygı bozuklukları, aşırı stres vb. rahatsızlıklardır (Yörükoğlu, 1993).

Ergenlik dönemindeki depresyon genelde, ergenin hayatta çok değer verdiği bir şeyi kaybetmesinin yanında, görünürde hiçbir neden yokken de ortaya çıkabilir. En önemlisi de, ergenin bu geçirdiği depresyon sürecinin, diğer üzüntülü hallerinden zor ayırt edilmesidir. Ayrıca ergenlik dönemindeki ruhsal bozukluklar içerisinde değerlendirilen, nevroz çeşitlerinden olan anoreksiya ve bulimia nevroz, ergenin yaşamını tehdit ettiği için oldukça ağır psikolojik rahatsızlıklar olarak değerlendirilebilir (Orvin, 1997).

Ruhsal gelişim bağlamında ergenlerin en önemli sorunlarından biri de sosyalleşme alanında görüldüğü için özellikle eğitim-öğretim aşamasında bu hususun önemle göz önünde bulundurulması, ruh sağlıkları açısından oldukça dikkate değer bir konudur. Öte yandan ergenlik döneminde, erken yaşta ana-baba olmak, özellikle genç anne ve çocuğu için, hem

şimdiki hem de ilerideki ilgilerini tehdit eden psikolojik çatışma muhtevalı bir ikilem meydana getirir (Gander, M., Gardiner, J. & Harry, W. , 1995).

Ayrıca konuyla ilgili yapılan araştırmalarda boşanmış eşlerin çocuklarında bunaltı ve psikosomatik hastalıkların daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ilaveten, ergenlik döneminde cinsiyet açısından ergen kızların psikolojisi de ayrı bir önem taşır. Bu sebeple, sadece ergen kızların sorunlarını dile getiren eserler kaleme alınmıştır. Ruhsal açıdan iyi olan ergen kızlar bile, adet görürken bedensel ve ruhsal karakterli geçici bazı davranış bozuklukları gösterebilirler. Bunu minimize etmek için sportif faaliyetlerde bulunmaları, vücut ve ruh sağlığından kaynaklanan bu ve benzeri problemlerin çözümüne yönelik olumlu etkiler yapabilir (Adler, 1994, s. 186 -188).

1.6.3.6. Ergenlik Döneminde Gençte Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları

Genç, 12 – 18 yaşlarında büyük bir fizyolojik değişim ve büyüme içerisinde. Bu hızlı fizyolojik değişmeye paralel olarak genç iç dünyasında da büyük bir kargaşa, çalkantı ve iç çatışmayı yaşar. Gencin bu dönemde, olaylara ve kişilere karşı tepkisi çok aşırı ve ölçsüzdür. Bu aşırılık ve ölçsüzlüklerin yaşandığı hızlı dönemden sonra kişi için durgunluk dönemi kendiliğinden gelmektedir. Her insan hayatının bir devresinde gençlik döneminde gençlik döneminde görülen bu aşırılıkları yaşar (Doğramacı, 1991, Aralık, Konferans).

Ergenlik döneminde genç, bir kimlik bunalımı yaşar ve bir kişilik arayışı içerisinde. Gençte, bu kimlik arayışı içerisinde, kendisini arkadaş grubuna kabul ettirme istek ve heyecanı vardır. Genç, 15 – 18 yaş grubunda kendisini arkadaş grubuna ve topluma kabul ettirme çabasına girer ve sosyal bir kimlik kazanma arayışı içinde olduğu için ailesinden uzaklaşarak arkadaş grubuna daha çok yaklaşır. Genç, bu dönemde ait olduğu sosyal grubun etkisi altındadır.

Birçok ruhsal hastalık bu dönemde kendisini gösterir. Gençlik döneminde depresyonlar, uykusuzluk, bunalım, intihar girişimleri, gerçeğe uymayan takıntılı düşünceler, içe kapanma, eve kapanma, arkadaş çevresinden uzaklaşma ve ilişkilerini kesme gibi ruhsal hastalıklar bazı gençlerde duygusal bir boşluk oluşturur (Tura, 1990 Aralık, Konferans).

1.6.3.7. Ergendeki Bazı Duygusal Özellikler

Ergenlik dönemindeki duygusal tepkilerde genel ortak özellikler vardır. Bunun yanında ergen, her insan gibi çeşitli yaşlarda ve farklı durumlarda değişik durumlarda değişik duygular hissedilebilir. Değişen yaşla, çevresel koşulların ve uyaranların değişmesi ile hoşlanma ve hoşlanmama duyguları ile duygularını ifade biçimleri değişir. Duyguların yoğunluğunda artış yaşayan ergen istikrarsız duygular yaşayabilir. Aşık olma, mahcubiyet ve çekingenlik eğilimleri gösteren ergen çok fazla hayal kurar. Sık sık tedirginlik ve huzursuzluk yaşayan ergende yalnız kalma isteği doğabilir. Çalışmaya karşı isteksizlik gösteren ergen çabucak heyecanlanma özelliğine de sahip olabilir. Heyecan dengesi tam oluşmadığı için duyguların kontrolü zordur. (Kulaksızoğlu, 1998).

1.6.3.8. Ergenlikte Çatışmalar

Ergenlikte çatışmaların kaynağı, ana - baba - ergen münasebetlerin de vuku bulan değişmelere, statü ve ekonomik bağımsızlık kazanma ihtiyacına, karşıt cinse olan münasebetlere, kişilik bütünlüğü kazanmaya bağlanabilir. Ergenlik çağında bu durumlar yeni gelişen standartlar açısından önem kazanır. Bu yeni standartlardan biri tam bir erkek veya mükemmel bir kadın gibi davranmaktır (Varış, 1963).

Otoriteye karşı olma, söz dinlememe, eleştirme, hata bulma gencin tutumlarından. Gelişme döneminde anne – baba tarafından bazen çocuk, bazen yetişkin gibi algılanan çocuk, ne zaman ne şekilde davranacağını bilemez. Gelişmekte olan bedenine, cinsel ve duygusal değişimlerine ayak uyduramaz, “kimlik karmaşası”na düşebilir. Yetişkinin baskılı ve disiplinli davranmaktan çok, gence karşı sevgi gösteren, güven veren bir tutum içerisine girmesi onun kimlik geliştirmesini kolaylaştıracaktır. Ergen, birbirinin karşıtı ikiz duygular dile getirebilir. Yetişkinin uzaktan denetimine ihtiyaç duyar. Aynı zamanda anne – babanın ve yetişkinin güvenini kazanmaya, kendisine güvenilen bir insan olmaya ihtiyaç duyar. Kendisine güven duyulmaması onda kaygı oluşturur (Kulaksızoğlu, 1998).

1.6.3.9. Ergende Ruhsal ve Toplumsal Gelişme

Gençlik çağında ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme erenlikle başlar. Erinlikten sonraki bir iki yıl içinde gittikçe hızlanarak ve ruhsaldan toplumsala doğru kayarak gençlik çağının

erişkinlik çağıyla kesiştiği noktalarda son bulur. Gençlik çağının en önemli ruhsal özelliği, kişiliğin gelişmesi ve oluşması için gösterilen çabadır. Bu çağda genç kimliğini arar. İçinde bulunduğu ailede, çevrede, grupta, toplumda amacını, beklentisini, duygularını, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirlemeye ve saptamaya çalışır. Kim olduğunu, ne olacağını ne yapacağını, kimlere nelere inanacağını, türlü konular ve sorunlar karşısında ne düşünüp nasıl davranacağını arar. Bu arayış içinde, başkalarıyla kurup sürdürdüğü iletişimlerden, bilinçli ya da bilinçdışı, bilerek ya da bilmeden, isteyerek ya da istemeden sürekli olarak etkilenir.

Gençlik çağında, çocukluk çağında doyuma ulaşmış, sağlıklı ya da sağlıksız biçimde gelişmiş ruhsal yapı üzerinde toplumsal değişme ve gelişmeler başlar ve sürer. İnsanın toplumsallaşması, içinde yaşadığı aileyle, grupla, toplum kesimiyle, toplumla birleşip bütünleşmesi, ortak davranış kalıplarını benimsemesi, topluma uyum sağlamasıdır (Köknel, 2001).

Genci kuşatan unsurlar, onu oldukça fazla etkiler. Gencin içinde bulunduğu alandaki tanımlamalar onun kişiliğinin gelişiminde de etkili olur. Okul, meslek ve boş zaman aktiviteleri, ebeveynlerle iletişim, ergenin hayat felsefesi, arkadaşlarıyla diyalogları, kişisel özellikleri ve samimi ilişkileri kişiliğinde etkili olan başlıca unsurlarındandır (Adams, & Montemayor, 1992).

1.6.3.10. Ergenin Kişisel Gelişimindeki İhtiyaçları ve Kaygıları

Otoriteye karşı olma, söz dinlememe, eleştirme, hata bulma gencin tutumlarından. Gelişme döneminde anne – baba tarafından bazen çocuk, bazen yetişkin gibi algılanan çocuk, ne zaman ne şekilde davranacağını bilemez. Gelişmekte olan bedenine, cinsel ve duygusal değişimlerine ayak uyduramaz, “kimlik karmaşası”na düşebilir. Yetişkinin baskılı ve disiplinli davranmaktan çok, gence karşı sevgi gösteren, güven veren, önemseyen ve değer veren bir tutum içerisine girmesi onun kimlik geliştirmesini kolaylaştıracaktır. Ergen, birbirinin karşıtı ikiz duygular dile getirebilir. Yetişkinin uzaktan denetimine ihtiyaç duyar. Aynı zamanda anne – babanın ve yetişkinin güvenini kazanmaya, kendisine güvenilen bir insan olmaya ihtiyaç duyar. Kendisine güven duyulmaması onda kaygı oluşturur (Spengle ve Rocheblave , 1980).

1.6.3.11. Cezalandırma ve Özdenetim

Ana-baba çocuk ilişkilerinde ceza yönetiminin kullanılmasının da bazı sakıncaları vardır. Cezalandırmanın bir sakıncası, cezalandırma ortadan kalkınca, istenmeyen davranışın tekrar ortaya çıkabilmesidir. Cezalandıran anne-babaların, kendileri de çocuğa olumsuz model oluştururlar ve ilişkileri duygusal hale getirirler. Ödüllendirme yöntemi çocuk yetiştirmede oldukça fazla kullanılmakla birlikte, bazı sakıncaları da bulunmaktadır. Ödül ve ceza yönteminde de istenmeyen davranışlar her zaman ortadan kaldırılamayabilir. Bir diğer sakıncası da çocuğun giderek doğru yaptığı her şeye çevreden onay beklemesi "içten denetimli" olmak yerine "dıştan denetimli" olma niteliğini artırmasıdır.

Çağdaş disiplin anlayışında, çocuğa, kendi kendisini denetlemesini öğrenmesi öğretilmektedir. Özdenetim, çocuğun yaptığı davranışın sonucunun farkına varmasını, sonucunu yüklenmesini ve davranışını düzeltmesini sağlar. Anne ve babanın da çocuğun yaptığı yanlış düzeltmesine yardımcı olmaları gerekir (Özgüven, 2001).

1.6.3.12. Sosyal Baskılar

Gençlerin sorunları incelenirken onların karşılaştıkları sosyal baskılar da göz önünde tutulmalıdır. Birçok kültürde olduğu gibi, bizimkinde de gerek aile gerek toplum gençlerden pek çok şey bekler. Yalnız, önceden bu istekleri karşılamak için kesin modeller ve açık seçik kurallar vermezler. Bizim toplumumuzda psiko – sosyal yönden bazı demokratik unsurlar kuvvetli olduklarından bireyin diğerlerine zarar vermeden psikolojik gelişmesi beklenir. Esasında bir insanın bir kalıp içinde kalmaması fakat kendi çabası içinde olgunluğa erişmesi toplum için çok yararlı sayılır (Yavuz, 1994).

1.6.4. Kendi(m) Kavramı: Ben Kimim?

1.6.4.1. Kimlik (hüviyet, ayniyet, özdeşlik) (identity):

Sözlük karşılığını, toplumsal bir varlık olan insanın bireysel ve toplumsal belirtilerini, niteliklerini, özelliklerini sağlayan öğelerin bütünü olarak kullanılmaktadır. Gerçekten bütün toplumlarda ve toplumumuzda yüzyıllar boyu kimlik kartı, kimlik belgesi insanın bireysel ve toplumsal belirtilerine, niteliklerine, özelliklerine ilişkin bilgileri vermektedir.

Kimlik kavramı, hem kişisel, hem de sosyal kimliği içinde barındırmaktadır. Kimlik, birbirini tamamlayan bu iki süreçten oluşmaktadır. Bunlar aynı zamanda farklılaşma ve özdeşleşme süreçleridir.

Kimlik bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli ölçüde tutarlılık gösteren, kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı bir varlık gibi algılanmasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik bir zihinsel yapıdır (Kocacık, 2003).

Kişiye özgü soyadı, baba adı, anne adı, doğum yeri, doğum tarihi, medeni hali, dini, nüfus cüzdanının kayıtlı olduğu yeri yazan Türkiye Cumhuriyeti nüfus cüzdanında belirtilen ulusal kültürel kimlikler yanında, kişinin ve yaşadığı toplumun niteliklerine, özelliklerine göre kazanılan bireysel ve kişisel kimlikli de vardır. Bireysel kimlikler kişiyi başkalarından ayıran özellikleri içerir. Çalışma ve işyerinin verdiği çalışma kartı; trafik polisinin verdiği sürücü belgesi; bankaların hesap cüzdanları bu tip kimlikler arasında olup, kişinin ilgili kurumlara göre durumunu, rolünü, yerini belirler. Kişisel kimlikler kişinin üyesi olduğu dernekler, kulüpler, meslek ya da sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenip verilir (Köknel, 2001).

Kimlik ilk olarak bir değer mekanizmasıdır. Sosyal sistemin bize sunduğu çeşitli seçenekleri yapmak istediğimiz şeylere göre kendimizi ayarlamaya çalışırız. Kişisel kimliğimiz bu etkinliğimizin en temel ölçütüdür. İkinci olarak kimlik bir doğaçlama sistemidir. Bize dayatılan norm ve değerlerin çoğu yoruma açıktır. Kimlikte bireye tahsis edilen rol ile özgürlük arasında bir arayış vardır. Kimlik, benlik duygumuz ve sosyal gerçekler arasında bir uzlaşma arayışı nedeniyle kendimizle bir hesaplaşma içerir (Bilgin, 1994).

Geleneksel toplumlarda toplumsal kimlik bir soru ya da sorun değildir. Günlük yaşamı düzenleyen birincil toplumsal kurumlar içinde yer alan din, gelenek, görenek, töre insanların kimliğini, toplumsal durumunu, rolünü, yerini belirler. Ancak toplumsal yapının ekonomik ve kültürel olarak değişmesi, kimlik kavramını, kimlik seçimini, bireysel ve toplumsal açıdan önemli bir soru ve sorun durumuna getirmiş, bir kültür sorununa dönüştürmüştür.

Çağımızın kimlik sorunu bireyin, toplumun ya da toplumların resmi-ulusal (milli) ve kültürel-tarihi kimliklerini arayışı sırasında ortaya çıkmakta, bireysel ve toplumsal sorunlar yaratmaktadır. Durum ülkemiz için de söz konusu olduğundan Cumhuriyet, kültürel-tarihi kimlikle

resmi-ulusal kimlik arasında bağlantı kurmaya, bunları birleştirip bütünleştirmeye çalışmıştır. Kimlik ya da varlık bilinci, gencin toplum içindeki durumu, rolü ve yeriyle bağlantılı bir süreç içinde değişir ve gelişir. Kimlik gencin kendini algılaması, anlaması, duygu ve düşünce düzeyinde değerlendirip yorumlaması olup, öznel (sübjektif) nicelik ve nitelik taşır.

Kimliğin duygu, düşünce, davranış, tutum eylem biçiminde dışarı yansımaları, başkaları ve toplum tarafından bilinmesi, değerlendirilmesi, tanınması, yorumlanması kişilik (şahsiyet) (personality) olup, nesnel (objektif) nicelik ve nitelik taşır. Kimlik ve kişilik birbirini etkileyen farklı iki kavramdır. Genç, kimlik arayışı içinde kişiliğini bulur.

Gençlik çağında, erinlik döneminin sonundan erişkinlik, yetişkinlik çağına kadar geçen yaş dilimi içinde genç, bireysel kimlik bilincine ulaşmak için çaba harcar. Bu süreç içinde kimliğini arar. İçinde bulunduğu ailede, çevrede, grupta, toplum kesiminde, toplumda, ülkede, dünyada amacını, beklentisini, duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, tutumlarını, eylemlerini belirlemeye, saptamaya çalışır (Köknel, 2001).

1.6.4.1.1. Özdeşleşme ve Benlik kimliği

Gencin toplumda rol ve yer sağlaması, kimliğini bulması özdeşleşme süreciyle gerçekleşir. Bu süreç çocukluk çağındaki özdeşleşmeden farklı olup, genci yeni arayışlara sürükler. Çocukluk çağında anne ve özellikle baba başkalarından daha farklı algılanıp değerlendirilir. Onlar düş gücüyle ve gerçekdışı bir görüşle güçlü, üstün varlıklar olarak kabul edilir. Yaş ilerledikçe, çocuk gençlik çağına yaklaştıkça anne babanın dokunulmazlığı azalır. Başkalarıyla karşılaştırılıp gerçekçi olarak değerlendirilir. Bu durum gençlik çağında hızlanır. Kendini evrenin merkezinde, etkin ve güçlü gören genç, anne babasını etkisiz, güçsüz, yetersiz görmeye başlar. Belleğindeki anne baba imgesinin silinmesi, gencin onlara duyduğu ilgiyi, güveni azaltır. Hatta onları eleştirir, küçümser (Köknel, 2001).

Öte yandan, ailenin anne ve babasının, yakın çevrenin uzantısı olmaktan kurtulmak için değişik ve yeni iletişim kaynakları arar. Her ileti gençte olumlu ya da olumsuz iz bırakır, davranış değişikliği yapar. İletişim yaptığı kaynakların ve kişilerin özelliğine göre, giyinmesini, oturmasını, yürümesini, çalışmasını, amaçlarını, inançlarını, dünya görüşünü, düşüncelerini etkileyen iletiler alır. Genç her an türlü kaynaklardan gelen iletilerin

özdeşleşme süreci içinde bütünleşip, genç tarafından benimsenenleri onun kimliği, kişiliğini oluşturur.

Bu arada genç, toplum içinde değişik yerlerde değişik roller oynayarak kişiliğini sınar. Böylece özdeşleşme sürecinde benimsediği davranışları pekiştirir. Denenmiş, geçerliliği sınanmış davranış kalıplarıyla erişkin olmaya hazırlanır.

Ergenin, ne olduğu ve ne olmak istediği konusunda farklılıklar vardır. Bireyin olmak istediği şey, onun “ideal kendi” sidir. Her ergen veya yetişkin kendisinde tamamlanmamış bir şeyler hisseder (Jersıld, 1963).

Benlik kimliğinin cinsel, bireysel, toplumsal yönleri vardır.

Cinsel kimliğini arayan gencin cinsel yapısına, gücüne, yeterliliğine ilişkin kaygıları, kuşkuları, korkuları vardır. Bunları gidermek için kimliğini başkalarıyla karşılaştırır, sürekli kendini sınar; zamanla cinsel kimliğini kabul eder, benimser (Köknel, 2001).

Genç, bireysel kimliğini kazanmak için çocukluk çağında özdeşleşme yaptığı kişilerden edindiği izlenimlerle değişik, yeni roller dener. Kahramanlaştırdığı kişilerle, belli gruplarla özdeşleşir. Bir süre kendi kimliğini yitirir. İçinde bulunduğu alt kültürün, grubun kendine yüklediği role uygun kimliğe bürünür.

Gençler, içinde buldukları ortama uyum sağlamak amacıyla kimliklerine, kişiliklerine uymayan birçok davranışı yapmak zorunda kalır.

1.6.4.1.2. Kimlik Bunalımı:

Gencin kimliğini kazanabilmesi için bilinçli ya da bilinçdışı olarak, bilerek ya da bilmeden yaptığı bütün çabaların yarattığı çatışmadır. Gencin kaygılı olmasına yol açar; kaygının boyutları ruhsal sorunlara, bozukluklara neden olabilir (Köknel, 2001).

Kimlik bunalımı Erikson’un kuramında iki şeyi birden anlatır:

1. Gelişim çizgisinde yer alan üçüncü bütünlük bunalımı

2. Beşinci ruhsal – toplumsal bunalım

Gençlik çağı her iki anlamda da kimlik bunalımının yaşandığı dönemdir. Yani kimlik bunalımı kural olarak her genç için söz konusudur. Erişkinlerde kimlik bunalımının görülmesi, gençlik evresine özgü çatışmaların yeniden canlanması olarak değerlendirilemez (Dereboy, 1993).

1.6.4.1.3. Kimlik Kargaşası:

Kimlik bunalımını kendi güçleriyle aşamayan, çözemeyen gencin kaygı ve korku içinde panik durumuna girmesidir. Aileye, anne babaya, topluma karşı saldırgan davranışlar, şiddet eylemlerinde bulunur. Kimlik kargaşası sonunda ruhsal çöküntü, aşırı taşkınlık ve saldırganlık, anti sosyal davranışlar, şizofreniyeye benzeyen belirtiler görülebilir.

Gençlerin etnik köken, din, mezhep, tarikat, politika, ideoloji gibi konularla ilgili tutumları kimi kez gelip geçici olur, kimi kez sürekli yaşam biçimi haline gelir. Bu tip gruplar içinde bulunmak, gencin grup kimliğini benimsemesiyle kimlik kargaşasını geçici olarak bastırır. Ancak, kişiliğin gelişmesine, olgunlaşmasına olumsuz, zararlı etkileri olur (Köknel, 2001).

1.6.4.1.4. Kimlik Oluşumu Üzerinde Ailenin Etkileri

Ergenin dışında oluşan değişimler, özellikle ergenin ailesindeki değişimler, kimlik oluşumunu etkilemektedir. Ana baba davranışları ile ilgili çalışmalarda ve aile içi iletişimi inceleyen bir çalışmada ana baba davranışı ile kimlik statüsü arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmalarda, **ipotekli** ergenlerin ana babaları ile çocukları arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bunlar, çocuk merkezli ve çocuklarına daha fazla zaman ayıran ana babalar olarak değerlendirilmişlerdir. Jordan, ipotekli ergenlerle onların ana babaları arasındaki ilişkilerin neredeyse bir “aşk ilişkisi” olarak adlandırılabilceğini belirtmiştir. Bu ailelerden, birlikte bir sorunu çözmeleri istendiğinde ortam, babanın en çok konuştuğu, ergenin etkin rol oynadığı karşılıklı cesaretlendirici bir ortamdır.

Moratoryum statüsündeki ergenlerle onların aileleri arasındaki ilişki dengesiz olarak tanımlanmıştır. Problem çözme oturumlarında bu aileler, gerçekliği açıklığa kavuşturmada en az çabayı harcamaktadır ve ana babalarına en az uygu gösteren ergenlere sahiptirler. Jordan,

ergenin kişisel karmaşasının evdeki karışıklıktan ve çatışmadan sorumlu olduğunu önermektedir. Bir başka deyişle, ergenin kendi kişiliği ana baba davranışı üzerinde son derece etkilidir.

Kimliği dağınık olan ergenlerin ana babaları en farklılaşmamış, en reddedici ve en uzak ana babalar olarak değerlendirilmiştir. Bu ailelerin, birlikte problem çözerken, ergeni katılıma teşvik etmedikleri, en düşük etkileşimi gösterdikleri ve çok az liderlik gösteren babalara sahip oldukları görülmüştür.

Kimlik başarısı statüsündeki ergenlerin her iki ana babası da uzak ve reddedici olarak değerlendirilse de bunların çocuklarıyla olumlu katılımında buldukları görülmüştür. Belki de kimlik başarısı ergenin gerçekten kendine özgü yüklenmelerde bulunabilmesi ve keşfetmesi için, ana babalardan belirli derecede ayrılığı gerektirmektedir (Adams, 1995).

1.6.4.2. Kimlik Gelişimi

Ergenlik, hızlı ve geniş kapsamlı bir değişim dönemidir. Bu dönemde ergen hem fiziksel hem de zihinsel açıdan anlamlı değişimler yaşamaktadır. Daha önceleri “burada ve şimdi” üzerine odaklanmış olan düşünce, olasılıklar ve varsayımlar dünyasına açılmaktadır. Aynı zamanda, ana babalar, öğretmenler ve yaşlılar, ergenin toplumsal ve zihinsel becerileri ve sorumlulukları hakkında yeni beklentiler ortaya koymaktadır.

Bu içsel ve dışsal değişimler oluşurken, ergen, çocukluk dönemindeki yeteneklerini, becerilerini ve özdeşimlerini kimlik olarak adlandırılan yeni, tutarlı bir çerçeve ya da yapı içerisinde yeniden değerlendirmeye ve yeniden düzenlemeye zorlanmaktadır. Kimlik gelişimi sürecinde, ergen, kuvvetli ve zayıf olduğu yanlar hakkında daha çok farkındalık kazanmaktadır (Adams, 1995).

Kimlik ya da varlık bilinci, gencin toplum içindeki durumu, rolü ve yeriyle bağlantılı bir süreç içinde değişir ve gelişir. Kimlik gencin kendini algılaması, anlaması, duygu ve düşünce düzeyinde değerlendirip yorumlaması olup, öznel nicelik ve nitelik taşır.

Kimliğin duygu, düşünce, davranış, tutum eylem biçiminde dışarı yansması, başkaları ve toplum tarafından bilinmesi, değerlendirmesi, tanınması, yorumlanması kişilik olup, nesnel nicelik ve nitelik taşır. Kimlik ve kişilik birbirini etkileyen farklı iki kavramdır.

Genç, kimlik arayışı içinde kişiliğini bulur.

Gençlik çağında, erinlik döneminin sonundan erişkinlik, yetişkinlik çağına kadar geçen yaş dilimi içinde genç, bireysel kimlik bilincine ulaşmak için çaba harcar. Bu süreç, içinde kimliğini arar. İçinde bulunduğu ailede, çevrede, grupta, toplum kesiminde, ülkede, dünyada amacını, beklentisini, duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, tutumlarını, eylemlerini belirlemeye, saptamaya çalışır (Köknel, 2001).

Eric Erikson (1950, 1968) ergenlik çağının, bireyin kişiliğinin bir çok yönünün tutarlı bir benlik (self) duygusu oluşturmak üzere bir araya geldiği bir zaman olduğunu söyler. Benliğin bütünleşmesi ve bireyin (ben) kim olduğunun açıkça farkına varması söz konusudur. Bu farkına varış kimlik haline gelir. Bu, ego olarak da adlandırılabilir ve olasılıkla daha güçlü bir tutarlılık duygusu daha büyük olan ego gücü demektir.

Erikson'un işaret ettiği gibi bu süreç mutlaka bir bunalıma (kriz) neden olmaz. Ancak, bazen bunalıma yol açtığı olur, çünkü bu süreç ailenin reddedilmesini içerir. Daha önce kimliğini aile yapısı ile bütünleşerek elde eden çocuk şimdi kendi benlik duygusunu elde etmek için en azından psikolojik olarak aile birliğinden kopmak zorundadır. Kimlik oluşması süreci sırasında ergen sürekli olarak fikirleri sınar. Kendi yeni kimliği için onay arar. Ericson (1968) "Ergenin ergenlik aşkı büyük ölçüde bireyin başkasının üzerine kendi şekillenmemiş benlik imgesini yansıtarak ve bu imgeyi yansıtılmış ve derece derece netleşmiş bir şekilde görerek bir kimlik tanımlama varma girişimidir" demektedir. Erken ergenlikte "ergen ben merkezliliği" olarak adlandırılan bir olgu daha vardır (Elkind, 1974). Piagete (1968) göre ergenlik ben merkezliliğin "Sanki dünyanın bu gerçekler sistemi yerine ideal bir düzene dönüşmesi gerekiyormuş, sanki birey bu evreni yeniden yaratacak ve onun bir parçası olacak kadar kuvvetliymiş gibi düşüncenin her şeyi yapabilme gücü" ile karakterizedir. Böylece ergen ben merkezliliği benlik arayışı ile çok yakından ilişkilidir. Büyük düzenler oluşturmaya ve dünya üzerinde bir etkiye sahip olma "insanlığın kurtuluşunda önemli bir rol oynama" düşüncesi vardır. Piaget ergenlerin sürekli şekilde toplum ve toplumu yeniden

şekillendirme yolları hakkında derin düşüncelere daldıklarını bildirmektedir. Ergenler toplumsal ve bunun yanı sıra kişisel olmak üzere farklı sistemleri denemek ve uygulamak isterler. Gerçekte ergenler insanlığın evrensel bilgilerini yeniden keşfederler (Adams, 1995).

1.6.4.3. Kişilik:

İnsanın kişiliği söz konusu olunca onun bütünü her yönü ile değerlendirilmelidir. Kişiliği incelemek için onu bütünü içinde ele almak gerekir. Kalıtsal iktidarları, yetenekleri, öğrenmiş olduğu şeyleri ve öğrenme faktörünün ona özgü davranış biçimleriyle kendi karakteristiklerine nasıl nüfuz ettiğini görmek zorunludur. Bir anlamda kişilik, bir bireyi öbüründen ayıran bütün çizgiler ve nitelikler demektir.

Kişilik, zamanla olgunlaşmaktadır. Çocuk nasıl bedensel olarak geliyorsa, zihinsel ve duygusal bakımdan da geliştiği bilinen bir gerçektir. Egoantrik olan çocuk, sosyalleşir, duygularını, heyecanlarını denetleyemez. Büyüdükçe heyecanlarını nasıl denetleyeceğini öğrenir. Zekânın gelişmesinde olduğu gibi kişiliğin gelişmesinde de çevrenin etkileri vardır. Ailenin kültürel düzeyi, sosyo – ekonomik durumu, duygusal havası, arkadaş çevresi okul çocuğunda kişiliğin oluşmasında önemli rol oynar (Şemin, 1984).

1.6.4.4. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı

1.6.4.4.1. Benlik Kavramı:

Benlik, bireyin kendi kişiliğini algılayış biçimi, kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, ideallerine ilişkin kanılarını içermektedir. Rogers benlik kavramının tanımında bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarına da vurgu yapmakla birlikte, kendisini algılamasını ve bütün bu algılarına verilen değerlerinin benlik kavramını içerdiğini belirtmektedir.

Benlik bireyin kendini algılamasını ifade eder ve bu algılar bireyin çevresindeki kişilerin kendisine yönelttiği görüşlerin kendisi tarafından değerlendirilmesinden de etkilenir.

Benlik kavramı, bireyin kendini algılamasına ve değerlendirmesine ilişkin geliştirdiği görüşler olarak tanımlanabilir. Benlik, ergenin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi

hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür. Bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri gerçek benliğini oluşturur. Benlik, bireyin kendine bakışından oluşmakta ve bireyin davranışını tespit eden değerlerin, amaçların ve ideallerin bir organizasyonu olarak da tanımlanmaktadır. Benlik, psikolojik bakımdan bireyin çevresini algılamasında, değerlendirmesinde, yapılandırmasında ve çevresine tepkide bulunmasında en önemli dayanaktır. Kişilik, benlik ve kimlik kavramlarını da içinde taşıyan bireye ait bütün ayırıcı özelliklerdir (Kulaksızoğlu, 1998).

Çocuğun ve gencin kimliğinin çekirdeği, temeli olan benliği aile içinde oluşur. Başka bir deyişle, aile benliğin gelişmesini sağlayan ilk ve tek toplumsal ortamdır.

Benlik (ego), kişiliğin dışa yansımayan özel yanıdır; insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimi, kişiliğine ilişkin özelliklerin toplamıdır. Kişiliğin temel, özerk ve özgür katmanı olan benlik, bireye özgü farklılıkları ve özellikleri oluşturur. Benlik gelişmesi doğuştan başlar, hatta kalıtımla kuşaktan kuşağa aktarılan özellikler göz önüne alınırsa, spermin yumurtayı döylediği anda başladığı söylenebilir. Benlik, alt benlik üzerinde gelişir, üst benliğin gelişmesiyle biçimlenir.

Altbenlik (id), kalıtımla geçen, doğuştan var olan, bedenden kaynaklanan içgüdüleri ve dürtüleri içerir. Alt benlik, ruhsal yapının güç ve enerji kaynağı olup, ilk ve ilkel bölümüdür. Benlik, alt benliğin temelleri üzerine oturur, yapılır, gelişir, olgunlaşır. Alt benlik, kendi nitelikleri ve özellikleri içinde, içgüdülerden, dürtülerden kaynaklanan gerilimlerin doyuma ulaşmasını sağlayan davranışları başlatır. Bunların tetiğini çeker.

Alt benliğin dış dünyayla, gerçekle bağlantısı yoktur. Çalışması, işlevi bilinçdışında sürer. Davranışların oluşmasında gerçeklik ilkesine uygun kurallar bulunmaz.

Alt benliğin yol açtığı davranışlar haz ilkesine uygundur. Herhangi bir kurala bağlı değildir. Yer ve zaman kavramı söz konusu olmaz. Birbiriyle çatışan karşıt davranışlar, tutumlar, eylemler, eğilimler bulunabilir.

Üst benlik (superego), kişiliğin ruhsal yapısını değer, ilke, kural, yargı birikimini ve düzenini oluşturur. Yaşam boyu bireyin benimsediği, içine sindirdiği doğru – hatalı, güzel – çirkin, iyi – kötü, olumlu – olumsuz değer yargılarının tümü üst benliğin yapısında yer alır. Üstbenliğin

insanın günlük yaşamına yansması günahkarlık ve suçluluk duygusuyla olur. Günahkârlık ve suçluluk duygusunun ağırlığı, derinliği, şiddeti ve süresi, üst benliğin baskıcı, denetleyici, engelleyici, erteleyici, yasaklayıcı işlevlerine bağlı davranışların ortaya çıkmasına yol açar (Köknel, 2001).

1.6.4.4.2. Benlik Saygısı:

Benlik kavramı, benliği tanımlayan ancak değerlendirmeyen bir kavram olarak tanımlanır. Benlik saygısı ise benlik kavramını değerlendiren benlikten duyulan tatmini anlatan bir kavramdır.

Bireyin kim olduğuyla ilgili belirli fikirlerin yanı sıra belirli duygulara da sahip olduğu vurgulanmakta ve benlik saygısı bireyin benliği beğenme ve değerli bulma derecesi olarak belirtilmektedir. Benlik saygısı, kişiliğin önemli bir boyutu ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul edilirken, bireyin toplum içinde davranışlarını etkileyen olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen, kendini yetenekli, önemli, başarılı, değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevilmeye değer olarak algılama derecesi şeklinde tanımlanır.

Benlik saygısına sahip olan bir birey kendini olduğu gibi görür. Gördüğü gibi kabullenir ve kendine güvenir. Olumlu bir ruh haline sahip olan bireyin kişisel mutluluğunun kaynaklarından biri ve belki de en önemlisi benlik saygısıdır.

Freud'un kuramında benlik (self) ve ego, yapıları bakımından birbirine benzemekle birlikte farklılıklar da gösterir. Benlik daha kapsamlı bir şekilde ele alınır. İd, ego ve süperegoyu içine alan bir yapıdır. Ego, bilinçli yapıları; benlik ise hem bilinçli hem de bilinçsiz yapıları içermektedir. Jung benliği kişiliğin bütünü olarak görür. Diğer sistemler onun çevresinde kümelenir. Bu sistemleri bir bütün olarak tutan, kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir (Öner, 1985).

Benlik saygısını çok boyutlu olarak ele alan psiko sosyal kuramlar dört boyut üzerinde durmaktadır.

1. Temel kabul : Bireyin kendisi hakkında bir benlik kavramı geliştirmeden önceki döneme ait duygusal bir tavidir. Bireyin kendisini kabul veya reddetmesi anlamına gelir. Teorik olarak bu erken çocukluk döneminde doğar ve süreklilik kazanır.
2. Şartlı kabul : Kişinin belli standartlara ulaştığı zaman hissedilen kendini kabul duygusudur. Bu durumdaki kişi diğerlerinin beğenisini kazanmak kendi kendine koyduğu başarı standartlarına ulaşmak ihtiyacıdır.
3. Gerçek-ideal benlik uyuşması: Kişinin olduğu benlik ile olmak istediği benlik arasındaki farkı algılamasıdır. Yüksek düzeyde uyuşma bir denge ve uyum duygusu yaratır. Uyuşmazlık ise yetersizlik duyguları ve mükemmeliyetçilik yaratır.
4. Kendini değerlendirme: Kişinin başkalarıyla kendini karşılaştırdığı zaman kendisi hakkında verdiği yargıdır. Bazı araştırma bulgularına göre denekler kendilerine çizdikleri üst sınırın ötesinde başarıya yönelmemektedir (Hebeise 1976).

1.6.4.4.3. Ergenlik Dönemi ve Benlik Saygısı

Ergenlik döneminde ailenin ergenle kurduğu iletişim şekli ergenin benlik saygısı ile yakından ilişkilidir. Origlia ve Oullon (1972)' e göre bazı anne babalar ergen çocuğunun yaptığı şeyleri değersiz bulmaktadır. Ergenlerle yetişkinleri karşılaştırıp onların yeteneksiz ve az gelişmiş olduklarını belirtmektedir. Bazı anne-babalar fiziksel büyümeye bağlı uyum yokluğunu belirterek, erkene özgü gururu ve özseverliği derinden yaralamaktadır. Kimileri de ergenin aileye ekonomik bağımlılığını her fırsatta vurgulamaktadır. Bütün bu aşağılamalar, ergende yetersizlik ve yeteneksizlik duyguları yaratmaktadır. Bu duygular, gerçek bir aşağılık karmaşasında örgütlenebilmektedir. Bu görüşten hareketle ana babaların ergene yaklaşımının benlik saygısının gelişiminde önemli rolü olduğu görülmektedir (Uğurluoğlu, 1996).

Ailesel değerlendirmelerin yanı sıra ergen başkalarıyla kıyaslanmak suretiyle kendisini değerlendirmektedir. Bedensel yapısı, hareket becerisi, zihinsel kapasitesi, sosyal etkileşimi vb. sahip oldukları özellikleri emsalleriyle kıyaslamak suretiyle kendisine ait bir benlik imajı oluşturmaktadır. Bu da bireyin benlik saygısının düzeyini belirlemede oldukça önemlidir (Arıcak, 1995).

1.6.4.4.4. Ana-Baba Tutumlarının Benlik Saygısına Etkisini Ölçmeye Yönelik Araştırmalar

Coopersmith (1967) anne baba tutumunun bireyin benlik saygısına etkisinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Benlik saygı düzeyi yüksek çocukların ailelerinin, çocuklarını kabul eden, çevreyi çocuğa göre düzenleyen, onlara özgürlük tanıyan ama bununla birlikte çocuğa uymak zorunda olduğu belli ve kesin kuralları hatırlatan, doğru davranışı ödüllendiren ve çocukların okul içi ve dışındaki beklentilerine uygun başarılar ortaya koyacağına inanan anne babalardır. Bu anne babalar çocuklarını olduğu gibi kabullenir. Benlik saygı düzeyi düşük ailelerin çocuklarının ise çocuklarını reddeden, onlara soğuk ve uzak davranan, çocuklarını beklenti ve kural belirsizliği içinde yetiştirmiş, daha çok cezalandırıcı ailelerdir. Ne zaman verileceği belirsiz bir ödül-ceza yöntemi kullanırlar. Çocukların bazı beklentilerine uyması konusunda onlara güvenmezler. Başarısızlığı ilgisiz ve soğuk bir tutumla kabullenirler. Rosenberg araştırmasında babaları ile daha yakın ilişki içinde olan gençlerin daha uzak ilişkiler içinde olanlara göre benlik saygısı bakımından üst derecede olduklarını kaydetmiştir (Çuhadaroğlu, 1986).

Miller (1976) anne tutumunun çocuğu ile olan ilişkilerinin çocuğun benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu görmüştür. Araştırmada dikkati çeken bir yön vardır: Anneler kızlarına karşı erkek çocuklardan daha fazla empati, içtenlik ve pozitif saygı göstermektedir. Bu yüzden kızlar daha yüksek benlik saygısı puanı almaktadır (Satılmışoğlu, 1988).

Kılıççı (1981) kendini kabul ile ana baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ana baba tutumunu demokratik olarak tanımlayan grubun kendini kabul puanları ortalamasının anne-baba tutumunu ilgisiz, otoriter, tutarsız tanımlayan grupların ortalamalarından oldukça yüksek bulmuştur. İkizoğlu, (1993)'ün yaptığı araştırmada ise anne babaların “demokratik” ve “otoriter” tutumunun öğrencilerin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucu çıkmıştır.

Bu araştırmaların hepsinin çeşitlilik arz ettiğini söyleyebiliriz. Benlik saygısı üzerinde ana-baba tutumları üzerinde yapılan pek çok araştırma bu etkilerin farklı boyutlarını ortaya çıkarmıştır. Bazı araştırmaların ise genel yargılara ters düşebildiğini de söyleyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma için uygun görülen yöntem ele alınmış ve araştırma modeline, çalışma kümesine, veri toplama araçlarına, veriler ve toplanmasına, verilerin çözümlenmesine ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın gerçekleşmesinde İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır. Bu model çerçevesinde ilk önce çalışma kümesinin içerisinde yer alan benlik saygı düzeyleri farklı olan ergenlerin aile içi iletişim biçimlerine ilişkin algıları betimlenmiştir. Daha sonra bu ergenlerin benlik saygı düzeylerinin algıladıkları aile içi iletişim biçimleri çerçevesinde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

2.2. Çalışma Kümesi

Çalışma kümesi belirlenirken biri kentin merkezinde ve diğeri kenar mahallesinde olan iki ayrı okul değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma kümesini temsil etmek üzere Eskişehir’de bulunan Cumhuriyet Lisesi’nden 96 ve Tayfur Bayar Lisesi’ndeki 111 öğrenci olmak üzere toplam 207 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışma kümesinde yer alan öğrencilerin yaş, cinsiyet ve gelir düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo1: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Yaşa Göre Dağılımı

	Yaş	Frekans	Yüzde (%)
	15	59	28,5
	16	60	29,0
	17	76	36,7
	18	12	5,8
	Toplam	207	100,0

Çalışma kümesinde bulunan ergenlerin %28.5'i 15 yaşında, %29'u 16 yaşında, %36.7'si 17 yaşında ve %5.8'i 18 yaşındadır. Çalışma kümesinde bulunan ergenlerin büyük çoğunluğu 17 yaşındadır. 17 yaş ise ergenlik dönemleri içerisinde "orta ergenlik dönemi"ne rastlar. Bedensel gelişimin büyük ölçüde tamamlandığı bir evre olan 17 yaş evresinde ergen ruhsal alandaki problemleriyle uğraşır. Arkadaş ilişkileri, sosyalleşme süreci, anne babayı eleştirmek, bireyselleşmeye başlamak 17 yaşındaki bireylerin özelliklerindedir. Bu anlamda hedef kitleye büyük oranda ulaşıldığı söylenebilir.

Tablo2: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
ERKEK	59	28,5
KIZ	148	71,5
Toplam	207	100

Çalışma kümesinde yer alan ergenlerin %28.5 oranında erkek, yüzde 71.5 oranında kız olduğu görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin sayısının birbirine yakın olmaması daha çok kız öğrenciler için geçerli verilerin sunulmasına neden olabilir. Bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo3: Çalışma Kümesinde Yer Alan Ergenlerin Gelirlerine Göre Dağılımı

Gelir	Frekans	Yüzde (%)
450 YTL VE ALTI	37	17,9
451-800 YTL ARASI	31	15,0
801-1.200 YTL ARASI	102	49,3
1.200-1600 YTL ARASI	20	9,7
1.601 YTL VE ÜSTÜ	17	8,2
Toplam	207	100,0

Çalışma kümesinde yer alan ergenlerin ailelerinin %49.3'ünün 800 ile 1.200 YTL arasında maaş aldığı görülmektedir. Bu oranda oldukça anlamlıdır. Bunun yanında orta gelir seviyesinin altında gelire sahip ailelerin çocukları da yoğundur. 800 YTL'den düşük gelire sahip ergenlerin oranı toplamda %32.9 iken aileleri 1.200 YTL'den daha yüksek gelire sahip olan ergenlerin oranı ise 17.9'dur.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra çalışma kümesi belirlenmiş ve okul yetkilileriyle görüşülmüştür. Okul yetkililerine uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Uygulamanın yapılacağı gün ve ders saatleri belirlenmiş ve belirlenen gün ve saatte ergenlere anket uygulaması yapılmıştır. Uygulama 2007 Şubat ayı içerisinde tamamlanmıştır.

Uygulama sırasında araştırmaya katılanların bilgi toplama araçlarını cevaplandırırken samimi olmalarını sağlamak amacıyla araştırmanın önemi ergenlere anlatılmış, isim yazmalarının gerekli olmadığı belirtilmiştir. Ölçme araçları aynı gün öğrencilerden toplanmıştır.

Toplanan verilerin çözümlenmesi öncesinde uygulanan 213 anket incelenerek ölçme araçlarının yönergelere uygun cevaplandırılıp cevaplandırılmadığı kontrol edilmiştir. Yönergeye uygun cevap vermeyen veya anketini iletmeyen 6 öğrencinin cevapları değerlendirmeye alınmamıştır. Ölçme araçlarının kontrolünden sonra kalan 207 ölçme aracı puanlandıktan sonra elde edilen puanların istatistiksel çözümlenmesi yapılmıştır.,

Araştırmada çalışma kümesindeki öğrencilerin aile iletişim biçimlerinin belirlenmesi için bir ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçek Aile İçi İletişim Teorisi esas alınarak geliştirilen bir kesikli ölçektir.

Ergenlerin benlik saygısını ölçmek amacıyla ise Rosenberg (1963) tarafından geliştirilen ve Çuhadaroğlu (1985) tarafından Türkçe'ye çevrilen geçerlik ve güvenilirlik çalışması tamamlanmış olan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanıldı. Aile İçi İletişim Biçimleri ölçeği EK-1'de, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ise EK-2'de sunulmuştur. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Aile İçi İletişim Biçimleri ve Tutum Ölçeği ve Güvenilirlik Analizi

Söz konusu ölçek 12 adet sorudan oluşmaktadır. Uzmanların görüşleri de dikkate alınarak oluşturulan ölçekte 4 aile iletişim biçimini esas alan sorular sorulmuştur. Bu üç ayrı iletişim biçimi Aile İçi İletişim Teorisi ışığında hoşgörüyeye dayalı aile içi iletişim biçimi, çoğulculuğa dayalı aile içi iletişim biçimi, otoriter aile içi iletişim biçimi ve ilgisiz aile içi iletişim biçimi şeklinde sınıflandırılmıştır. Güvenilirlik çalışmasından önce 15 sorudan oluşan anket 20 kişiye uygulanmıştır. Soruların cevapları güvenilirlik çalışması sonucu analiz edilmiştir ve Cronbach Alpha katsayısı 0.7863 düzeyinde elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğinin sağlandığı görülmüştür. Ölçeğin geçerliliğinin sağlanması için Yapı(Faktör) Analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucu 3 soru değerlendirme dışına alınmıştır

Dört şıktan oluşan kesikli ölçekte birinci şık hoşgörüyeye dayalı aile içi iletişim biçimine, ikinci şık çoğulculuğa dayalı aile içi iletişim biçimine, üçüncü şık otoriter aile içi iletişim biçimine, dördüncü şık ise ilgisiz aile içi iletişim biçimine yönelik olarak hazırlanmıştır.

2.3.2. Faktör Analizi

Aile İçi İletişim Teorisi dikkate alınarak geliştirilen ölçeğe yapı (faktör) analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda soruların üç farklı faktörde birleştiği tespit edilmiştir. Bu faktörler karar, davranış ve nitelik faktörleridir. Birden fazla faktörde birleşen sorular (3 adet soru) değerlendirme dışında bırakılmıştır. Bu sorular, 9., 12. ve 13. sorulardır. Analizin açıklanabilirlik oranı %44 çıkmıştır. Bu ölçeğin kesikli ölçek olmasından kaynaklanmaktadır.

2.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Bu ölçek, 1963'te Morris Rosenberg tarafından gençlerin benlik saygısı düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiş, ABD'de geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapıldıktan sonra birçok araştırmada kullanılmaya başlanmıştır (Çuhadaroğlu,1986). Ölçek özellikle ergen yaş grubu için geliştirilmiş olup, benlik saygısı kavramında bireyin kendini değerlendirmesine önem vermektedir. Bireysel ve grup olarak uygulanabilen, deneklerin ölçeği kendilerinin doldurdukları bir ankettir. Test, 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu araştırmada sadece benlik saygısı bölümü kullanılacaktır. Diğer bölümler ,

1. Benlik saygısı
2. Kendilik kavramının sürekliliği
3. İnsanlara güvenme
4. Eleştiriye duyarlılık
5. Depresif duygulanım
6. Hayalperestlik
7. Psikomatik belirtiler
8. Kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme
9. Tartışmalara katılabilme derecesi
10. Ana-baba ilgisi
11. Babayla ilişki
12. Psikik izolasyon (Çuhadaroğlu,1986; Öner, 1997).

Ölçek İngilizce'den Türkçe'ye Çuhadaroğlu tarafından çevrildikten sonra üç ayrı öğretim üyesi tarafından gözden geçirilmiştir. Bu taslak ölçek Hacettepe Çocuk Hastanesi Adölesan Polikliniğine başvuran on ergene uygulanarak maddelerin anlaşılabilirliği tartışılmıştır. Gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra ölçek son halini almıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmak amacıyla ölçek Ankara il merkezinde bir lisede kademeli rast gele örnekleme yöntemiyle seçilmiş beş ayrı sınıftaki toplam 205 öğrenciye uygulanmıştır (Çuhadaroğlu, 1986).

2.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması

Benlik saygısı alt testi 6 madde ve 10 sorudan oluşmaktadır. Likert tipi ölçekte maddelerin cevaplanması dört seçenek arasından yapılmaktadır. Gencin herhangi bir alana bağlı kalmadan genel olarak kendini düşünmesi ve maddelerin kendisini ne kadar tanımladığını seçmesi ve değerlendirmesi beklenmektedir. Bu beklenti ölçeğin üstünde cevaplama yönergesi olarak verilmektedir (Öner, 1997).

Ölçekte maddeler karışık olarak yerleştirilmiştir. Birinci madde, 3 sorudan oluşmakta, puan alan (işaretli) şıklardan en az 2 tanesini işaretlenmiş ise 1 puan; ikinci madde, 2 sorudan oluşmakta, puan alan şıklardan en az 1 tanesini işaretlenmiş ise 1 puan; üçüncü, dördüncü, beşinci maddelerde, birer sorudan oluşmakta, puan alan şıklar işaretlenmişse birer puan; altıncı madde, 2 sorudan oluşmakta, puan alan şıklardan en az 1 tanesini işaretlenmişse 1 puan alınmaktadır. İşaretleme sonucu bireyin kendini olumsuz değerlendirmesi göz önüne alınmakta ve o madde "1" ile puanlanmaktadır. Olumlu değerlendirme yapılan maddeler "0" ile puanlanmaktadır (Çuhadaroğlu,1986).

Benlik Saygısı alt testinde bu puanlama sonucu alınan puanlar "0-6" puan arasında değerlendirilmektedir. Benlik saygısı alt testinden "0-1" puan alanların yüksek, "2-4" puan alanların orta, "5-6" puan alanların ise düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir. Yüksek puan düşük benlik saygısını işaret etmektedir (Çuhadaroğlu,1986; Öner, 1997)

Bu araştırmada, ergenlerin benlik saygısı düzeyini belirlemek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin yalnızca benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. Çünkü söz konusu ölçek toplam 60 sorudan oluşmakta olup, soruları yanıtlayacak olan öğrencilerin de sıkılacağı düşünülmüştür. İlk on soru benlik saygısını ölçecek niteliktedir. Diğer sorular ise bireylerin kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikomatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon gibi bireyin farklı özelliklerini ölçmektedir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS for Windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Benlik saygı düzeyi yüksek, orta ve düşük olan ergenler puanlama sistemiyle tespit edilmiştir. Ayrıca ergenlerin algıladıkları aile içi iletişim biçimleri de puanlanarak belirlenmiştir. Ergenlerin benlik saygı düzeyleri ve algıladıkları aile içi iletişim biçimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Ki Kare Testi (Chi – Square Test) kullanılmıştır. Benlik saygı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algıladıkları aile içi iletişim biçimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi için de çapraz tablolar oluşturulmuştur. Bütün istatistiksel analizler için önemlilik düzeyi 0.05 olarak alınmış ve bu seviyenin üzerinde olanlar ayrıca belirtilmiştir.

2.5. Süre ve Olanaklar

Bu araştırma 2004 Eylül ve 2007 Şubat ayı aralığı içerisinde tamamlanmıştır. 2004-2005 Eğitim Öğretim Dönemi'nde araştırmanın literatür kısmı 2005-2007 Eğitim-Öğretim Dönemi'nde ise araştırma ve yazım kısmı tamamlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. Giriş

Bu bölümde araştırmanın verileri üzerinde gerçekleştirilen istatistiki analiz sonuçları sunulmuştur. Ergenlerin benlik saygı düzeyine ilişkin bulgular ve yorum, benlik saygı düzeyleri farklı olan ergenlerin algıladıkları aile içi iletişim biçimlerine ilişkin bulgular ve yorum, ergenlerin aile içindeki kararları alma biçimine ilişkin bulgular ve yorum, ergenin nereye ne zaman gideceğine ilişkin kararlara dair bulgular ve yorum, ergenin benlik saygısının cinsiyete bağlı olarak değişip değişmediğine ilişkin yorumlar sunulmuştur. Bu bölümde ayrıca önemli bulunan soruların bazı demografik faktörler açısından yorumu yer almaktadır.

Tablo4: Tayfur Bayar Lisesi’ndeki Öğrencilerin Gelir Seviyesine Göre Dağılımları

Gelir	Frekans	Yüzde (%)
450 YTL VE ALTI	19	17,1
451-800 YTL ARASI	13	11,7
801-1.200 YTL ARASI	56	50,5
1.200-1600 YTL ARASI	9	8,1
1.601 YTL VE ÜSTÜ	14	12,5
Toplam	111	100,0

Çalışma kümesinde yer alan ergenlerden Tayfur Bayar Lisesi’nde okuyanların %50’si 800 ile 1.200 YTL arasında geliri olan ailelerin çocuklarıdır. %28.9 oranında düşük gelir sahibi olan ailelerin çocukları eğitim görmektedir. %20.6 oranında da yüksek gelir sahibi ailelerin çocukları bulunmaktadır.

Tablo5: Cumhuriyet Lisesi’ndeki Öğrencilerin Gelir Seviyesine Göre Dağılımları

Gelir	Frekans	Yüzde (%)
450 YTL VE ALTI	18	18,8
451-800 YTL ARASI	18	18,8
801-1.200 YTL ARASI	46	47,9
1.200-1600 YTL ARASI	11	11,5
1.601 YTL VE ÜSTÜ	3	3,1
Toplam	96	100,0

Çalışma kümesinde yer alan ergenlerden Cumhuriyet Lisesi’nde okuyanların %47.9’u 800 ile 1.200 YTL arasında geliri olan ailelerin çocuklarıdır. %37.7 oranında düşük gelir sahibi olan ailelerin çocukları eğitim görmektedir. %15.6 oranında da yüksek gelir sahibi ailelerin çocukları bulunmaktadır. Cumhuriyet Lisesi’nde merkezde olmasına rağmen daha düşük gelirli ailelerin çocukları eğitim görürken, Tayfur Bayar Lisesi’nde görece daha yüksek gelir seviyesinde olan ailelerin bulunduğu tespit edilmiştir.

3.2. Benlik Saygı Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu araştırmada benlik saygı düzeyi düşük ve yüksek olan ergenlerin algıladıkları aile içi iletişim biçimleri düzeyleri arasında fark olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Ergenlerin her iki ölçekten aldıkları puanlar hesaplanmış ve Ki Kare Testi (Chi – Square Test) uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Ergenlerin Benlik Saygı Düzeylerine Göre Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

AILE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ							Toplam
			hoşgörülü	çoğulcu	otoriter	dağınık	
BENLİK SAYGI DÜZEYİ	Yüksek	Sayı	57	13	1	2	73
		% içinde BENLİK SAYGI DÜZEYİ	78,1%	17,8%	1,4%	2,7%	100,0%
		% içinde AILE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ	36,8%	48,1%	6,3%	22,2%	35,3%
		% Toplamın içinde	27,5%	6,3%	,5%	1,0%	35,3%
	Orta	Sayı	77	13	11	4	105
		% içinde BENLİK SAYGI DÜZEYİ	73,3%	12,4%	10,5%	3,8%	100,0%
		% içinde AILE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ	49,7%	48,1%	68,8%	44,4%	50,7%
		% Toplamın içinde	37,2%	6,3%	5,3%	1,9%	50,7%
	Düşük	Sayı	21	1	4	3	29
		% içinde BENLİK SAYGI DÜZEYİ	72,4%	3,4%	13,8%	10,3%	100,0%
		% içinde AILE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ	13,5%	3,7%	25,0%	33,3%	14,0%
		% Toplamın içinde	10,1%	,5%	1,9%	1,4%	14,0%
Toplam		Sayı	155	27	16	9	207
		% içinde BENLİK SAYGI DÜZEYİ	74,9%	13,0%	7,7%	4,3%	100,0%
		% içinde AILE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	74,9%	13,0%	7,7%	4,3%	100,0%

0.5 anlamlılık düzeyinde değerlendirildiğinde benlik saygısı ve aile içi iletişim biçimleri arasında ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Aile İçi İletişim Teorisi'ni oluşturanların başında

gelen Baldwin (1992) “kendi” konseptini teorisinin tabanına yerleştirmiştir. İkinci bilgi türünün “öteki” ne ilişkin bilgi türü olduğunu, üçüncü bilgi türünün ise daha genel bir yapı olduğunu vurgulamıştır. Benlik saygısının aile içi iletişim biçimleriyle bu kadar bağlantılı olması kuramın ifadelerinin desteklendiğini göstermektedir. Hoşgörülü bir aile iletişimime sahip olduklarını algıladıklarını belirten %74.9 oranında ergenin %49.7’si orta düzeyde benlik saygısı geliştirmiştir. %36.8’inin yüksek derecede benlik saygısı olduğu ve %13.5’inin düşük derecede benlik saygısı gösterdiği tespit edilmiştir. Bu da göstermektedir ki hoşgörülü aile içi iletişim biçimine sahip olan ergenlerin büyük çoğunluğu orta veya yüksek derecede benlik saygısı geliştirmektedir. Ailelerinde çoğulcu bir aile içi iletişim biçiminin olduğunu algıladıklarını belirten %13 oranındaki ergenin %96.3 gibi büyük bir oranı yüksek düzeyde benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Algıladıkları aile içi iletişim biçiminin koruyucu yapıda olduğunu kaydeden ergenlerin toplam ergenler arasındaki oranı da %7.7’dir. Bu ergenlerin yalnızca yüzde 6.3’ü yüksek benlik algısına sahiptir. Dağınık aile içi iletişim biçimini algılayan ergen oranı toplam ergen oranının %4.3’üdür. Bu ergenler de %33 oranında düşük benlik saygısı algılamaktadırlar. %44.4 oranında da orta derecede benlik saygısı gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu da dağınık ve koruyucu aile içi iletişim biçiminin benlik saygısına olumsuz olarak yansıdığını ortaya koymaktadır.

Benlik saygı düzeyi yüksek olan ergenlerin aile içi iletişim biçimleri hoşgörülü aile içi iletişim biçimi ağırlıklıdır. Aile içi iletişim biçimlerini koruyucu bir iletişim biçimi olarak algılayan ergenler ise düşük benlik saygısı geliştirmektedir. Ayrıca koruyucu iletişim biçimini algılayan ergenlerin büyük bir oranı da orta seviyede olan benlik saygısını taşımaktadır. Dikkati çeken önemli bir nokta da dağınık aile içi iletişim biçimine sahip olan ailelerde benlik saygı düzeyinin orta seviyede olabilmesidir. Bu da oldukça dikkate değer olan ve üzerine gidilmesi gereken bir bulgudur. Bu kişilerin ilgisizliğe rağmen, benlik saygılarının görece yükselmesini sağlayan faktörlerin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Gelir ve Yaş Arasındaki İlişki

			YAŞ				Toplam
			15	16	17	18	
GELİR	450 YTL VE ALTI	Sayı	14	8	14	1	37
		% içinde GELİR	37,8%	21,6%	37,8%	2,7%	100,0%
		% içinde YAŞ	23,7%	13,3%	18,4%	8,3%	17,9%
		% Toplamın içinde	6,8%	3,9%	6,8%	,5%	17,9%
	451-800 YTL ARASI	Sayı	13	6	10	2	31
		% içinde GELİR	41,9%	19,4%	32,3%	6,5%	100,0%
		% içinde YAŞ	22,0%	10,0%	13,2%	16,7%	15,0%
		% Toplamın içinde	6,3%	2,9%	4,8%	1,0%	15,0%
	801-1.200 YTL	Sayı	21	39	35	7	102
		% içinde GELİR	20,6%	38,2%	34,3%	6,9%	100,0%
		% içinde YAŞ	35,6%	65,0%	46,1%	58,3%	49,3%
		% Toplamın içinde	10,1%	18,8%	16,9%	3,4%	49,3%
	1.200-1600 YTL ARASI	Sayı	9	5	6		20
		% içinde GELİR	45,0%	25,0%	30,0%		100,0%
		% içinde YAŞ	15,3%	8,3%	7,9%		9,7%
		% Toplamın içinde	4,3%	2,4%	2,9%		9,7%
	1.601 YTL VE ÜSTÜ	Sayı	2	2	11	2	17
		% içinde GELİR	11,8%	11,8%	64,7%	11,8%	100,0%
		% içinde YAŞ	3,4%	3,3%	14,5%	16,7%	8,2%
		% Toplamın içinde	1,0%	1,0%	5,3%	1,0%	8,2%
Toplam		Sayı	59	60	76	12	207
		% içinde GELİR	28,5%	29,0%	36,7%	5,8%	100,0%
		% içinde YAŞ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	28,5%	29,0%	36,7%	5,8%	100,0%

Çalışma kümesinde yer alan ergenlerin çoğunluğu (%36.7) 17 yaş grubundadır. Öğrencilerin % 49.3'ü orta derecede gelire sahiptir. Orta derecede gelirin üstünde olan ergenlerin oranı %17.9'dur. Orta derecede gelirin altında gelire sahip olduklarını bildiren ergenlerin oranı ise toplamda %32.9 oranındadır. Bu da çalışma kümesindeki ergenlerin çoğunluğunun orta (800 - 1.200 YTL) ve altında gelire sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 8. Cinsiyet ve Yaş Arasındaki İlişki

		YAŞ				Toplam	
			15	16	17	18	
CINSİYET	ERKEK	Sayı	18	16	21	4	59
		% içinde CINSİYET	30,5%	27,1%	35,6%	6,8%	100,0%
		% içinde YAŞ	30,5%	26,7%	27,6%	33,3%	28,5%
		% Toplamın içinde	8,7%	7,7%	10,1%	1,9%	28,5%
	KIZ	Sayı	41	44	55	8	148
		% içinde CINSİYET	27,7%	29,7%	37,2%	5,4%	100,0%
		% içinde YAŞ	69,5%	73,3%	72,4%	66,7%	71,5%
		% Toplamın içinde	19,8%	21,3%	26,6%	3,9%	71,5%
Toplam		Sayı	59	60	76	12	207
		% içinde CINSİYET	28,5%	29,0%	36,7%	5,8%	100,0%
		% içinde YAŞ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	28,5%	29,0%	36,7%	5,8%	100,0%

Çalışma kümesindeki erkek ergenlerin %30,5'i, kız ergenlerin ise %27,7'si 15 yaşındadır. Erkek ergenlerin %26,6'sı, kız ergenlerin ise %27,7'si 16 yaşındadır. 17 yaşındaki ergenlerin %35,6'sı erkek, %37,2'si ise kızdır. 18 yaşındaki ergenlerin ise %6,8'i erkek, %5,4'ü ise kızdır. Ergenlerin %28,5'i erkek, %71,4'ü kız ergenlerden oluşmaktadır. Kız ergenlerin erkek ergenlerden fazla olması kız ergenlere ilişkin verilerin görece daha rasyonel olabileceğini göstermektedir. Araştırmadaki sonuçlar değerlendirilirken kız ergenlerin erkek ergenlerden sayıca fazla olduğu gerçeğinin de unutulmaması gerekmektedir.

Ergenlerin büyük bir çoğunluğu (%36,7) 17 yaşındadır. 15 ve 16 yaşındaki ergenlerin sayısı neredeyse eşittir. 18 yaşında olan ergen sayısı (%5,8) ise oldukça azdır. Bu durum araştırmanın amacına ulaşması açısından da faydalı olacaktır. 18'den daha düşük yaştaki ergenler iletişime yönelik problemleriyle daha fazla ilgilidir.

Tablo 9. Aile içinde alınan kararların kim tarafından verildiğine ilişkin sorunun cinsiyete göre dağılımı

		SORU1					Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		Sayı	40	8	11		59
		% içinde CINSİYET	67,8%	13,6%	18,6%		100,0%
		% içinde SORU1	26,0%	36,4%	36,7%		28,5%
		% Toplamın içinde	19,3%	3,9%	5,3%		28,5%
	KIZ	Sayı	114	14	19	1	148
		% içinde CINSİYET	77,0%	9,5%	12,8%	,7%	100,0%
		% içinde SORU1	74,0%	63,6%	63,3%	100,0%	71,5%
		% Toplamın içinde	55,1%	6,8%	9,2%	,5%	71,5%
Toplam		Sayı	154	22	30	1	207
		% içinde CINSİYET	74,4%	10,6%	14,5%	,5%	100,0%
		% içinde SORU1	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	74,4%	10,6%	14,5%	,5%	100,0%

Aile içinde alınan kararların kim tarafından verildiğine ilişkin olarak erkek ergenlerin çoğunluğu, %67.8'i ve kız ergenlerin %77'si "Aile büyüklerim karar verir ama ben de kararlara ilişkin fikirlerimi sunarım" şeklinde cevap vermiştir. Bu önerme Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekler niteliktedir. Erkeklerin %13.6'sı, kızların ise %9.5'i "Herkesin eşit karar hakkı vardır. Ben çoğunlukla kararlarda çok etkilim" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu verilere göre erkek ergenler "Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi"ne sahip olduklarını kızlara göre daha yüksek oranda algılamaktadırlar. Kızlar ise daha çok "Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi"ne sahip ailelerde yaşadıklarını algılamaktadır. "Anne ve babamdan en az biri karar verir, biz uyarız" önermesini erkek ergenlerin %18.6'sı, kız ergenlerin ise %12.8'i işaretlemiştir. "Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi"ni yansıtan bu cevaba en çok erkekler olumlu yanıt vermiştir. Kızların ise daha azı bu cevabı onaylamıştır. "Birbirimiz hakkında karar verecek kadar hiçbir şeyi önemsemeyiz" şeklindeki cevap ise ergenlerin %0.5'i tarafından sadece 1 kız öğrenci tarafından yanıtlanmıştır.

Toplamda öğrencilerin %74.4'ünün "Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi" ni %14.5'inin "Koruyucu İletişim Biçimi"ni, %10.6'sının "Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi"ni ve %0.05'inin "Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi"ni algıladıkları belirlenmiştir. Erkek ergenlerin çoğunluğunun 17 ve 15 yaşında olduğu düşünüldüğünde kızlara göre daha fazla oranda otoriteyi hissetmeleri kız ergenlere göre şiddet ve başkaldırı duygusunu daha fazla hissetmelerinden ileri gelebilir. Kız ergenlerin ise Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'nden daha fazla algılamaları Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'nin görece daha fazla kısıtlama içermesinden kaynaklanabilir. Çünkü Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olan ailelerde kısıtlama oldukça azdır. Türkiye'de ise kız ergenler genellikle erkek ergenlere oranla daha fazla kısıtlanır ve kararlar alındığında kız ergenlerin fikirleri erkek ergenlere göre daha az sorulur.

Tablo 10. Aile içinde alınan kararları kimin verdiğiine ilişkin sorunun gelire göre dağılımı

		SORU1				Toplam
GELİR	450 YTL VE ALTI	Sayı	A	B	C	E
		Sayı	30		7	
		% içinde GELİR	81,1%		18,9%	
		% içinde SORU1	19,5%		23,3%	
		% Toplamın içinde	14,5%		3,4%	
	451-800 YTL ARASI	Sayı	24	3	4	
		% içinde GELİR	77,4%	9,7%	12,9%	
		% içinde SORU1	15,6%	13,6%	13,3%	
		% Toplamın içinde	11,6%	1,4%	1,9%	
	801-1.200 YTL	Sayı	76	13	12	1
		% içinde GELİR	74,5%	12,7%	11,8%	1,0%
		% içinde SORU1	49,4%	59,1%	40,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	36,7%	6,3%	5,8%	,5%
	1.200-1600 YTL ARASI	Sayı	14	4	2	
		% içinde GELİR	70,0%	20,0%	10,0%	
		% içinde SORU1	9,1%	18,2%	6,7%	
		% Toplamın içinde	6,8%	1,9%	1,0%	
	1.601 YTL VE ÜSTÜ	Sayı	10	2	5	
		% içinde GELİR	58,8%	11,8%	29,4%	
		% içinde SORU1	6,5%	9,1%	16,7%	
		% Toplamın içinde	4,8%	1,0%	2,4%	
Toplam		Sayı	154	22	30	1
		% içinde GELİR	74,4%	10,6%	14,5%	,5%
		% içinde SORU1	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	74,4%	10,6%	14,5%	,5%

Çalışma kümesindeki ergenlerin %17.9'u 450 YTL ve altında gelire sahiptir. Bu ergenlerin büyük bir oranı ailelerini "Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi" ne sahip bir aile olarak algılamakta %18.9'u ise ailelerini koruyucu bulmaktadır. Oldukça düşük gelire sahip bu ergenlerin hiçbiri Çoğulcu ve Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi'ni ifade eden seçeneği işaretlememişlerdir. 451-800 YTL arasında gelire sahip olduklarını belirten %15 oranındaki ergenlerin %77.4'ü "Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi" ni destekler nitelikte cevap vermişlerdir. %12.9'u ise Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekleyen cevabı verirken, %9.7'si Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi" ni destekleyen cevabı işaretlemiştir. 800-1.200 YTL arasında gelire sahip olduklarını belirten %49.3 oranındaki ergenin de çoğunluğu (%74.5) Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekler nitelikte cevap vermiştir. Bu ergenlerin %12.7'si Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılamakta, %11.8'i otoriteye dayalı aile içi iletişim biçimini algılamaktadır. 1.200-1.600 YTL arasında gelire sahip olan %9.7 oranındaki ergenlerin %70'i Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekler nitelikte cevap vermiştir. %20'si Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekleyen cevabı verirken, %10'u da Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi'ni destekler şekilde cevap vermiştir. 1.601 YTL'nin üzerinde gelire sahip olan %8.2 oranındaki ergenlerin büyük çoğunluğu (58.8) yine Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni algıladıklarını belirtmektedir. Fakat %29.4'ü Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılamaktadır. Oldukça yüksek gelire sahip olan bu ergenlerin arasında Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılayan ergenlerin oranı ise %11.8'dir.

"Aile içinde alınan kararları kim verir?" sorusuna 450 YTL ve altında gelire sahip olduğunu belirten ergenlerin büyük çoğunluğu "Aile büyüklerim karar verir ama ben de kararlara ilişkin fikirlerimi sunarım" şeklinde yanıt vermiştir. Fakat bu ergenlerin hiçbiri "Herkesin eşit karar hakkı vardır. Ben çoğunlukla kararlarda çok etkiliyim" şeklinde cevap vermemişlerdir. Bu da aileleri 450 YTL ve altında gelire sahip olan ergenlerin Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni temsil eden cevabı yanıtlamadıklarını göstermektedir. "Anne veya babamdan en az biri karar verir, biz uyarız" şeklinde cevap veren ergen oranı da oldukça yüksektir. Koruyucu İletişim Biçimi'ni algılayan 450 YTL altında gelire sahip %3.4 oranında ergen vardır.

%13.6'sı "Herkesin eşit karar hakkı vardır. Ben çoğunlukla kararlarda çok etkiliyim" şeklinde cevap vererek "Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algıladıklarını ifade etmişlerdir.

Bu veriler ergenlerin büyük oranda Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olduğunu göstermektedir. Geliri oldukça yüksek olan ailelerde Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi görece

biraz daha fazla algılanmaktadır. Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olan aileler üçüncü sırada gelmektedir. Bu da ergenlerin karar vermeye oldukça düşük oranda dahil edildiğini göstermektedir. Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip ergenler ise sadece %0.5 oranındadır.

Tablo 11: “Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesine ilişkin cevapların yaşa göre dağılımı

SORU3			A	B	C	E	Toplam
YAŞ	15	Sayı	46	6	4	3	59
		% içinde YAŞ	78,0%	10,2%	6,8%	5,1%	100,0%
		% içinde SORU3	28,0%	40,0%	19,0%	42,9%	28,5%
		% Toplamın içinde	22,2%	2,9%	1,9%	1,4%	28,5%
	16	Sayı	49	3	7	1	60
		% içinde YAŞ	81,7%	5,0%	11,7%	1,7%	100,0%
		% içinde SORU3	29,9%	20,0%	33,3%	14,3%	29,0%
		% Toplamın içinde	23,7%	1,4%	3,4%	,5%	29,0%
	17	Sayı	64	4	5	3	76
		% içinde YAŞ	84,2%	5,3%	6,6%	3,9%	100,0%
		% içinde SORU3	39,0%	26,7%	23,8%	42,9%	36,7%
		% Toplamın içinde	30,9%	1,9%	2,4%	1,4%	36,7%
	18	Sayı	5	2	5		12
		% içinde YAŞ	41,7%	16,7%	41,7%		100,0%
		% içinde SORU3	3,0%	13,3%	23,8%		5,8%
		% Toplamın içinde	2,4%	1,0%	2,4%		5,8%
Toplam		Sayı	164	15	21	7	207
		% içinde YAŞ	79,2%	7,2%	10,1%	3,4%	100,0%
		% içinde SORU3	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	79,2%	7,2%	10,1%	3,4%	100,0%

“Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesine ergenlerin büyük çoğunluğu (%79.2) ailede fikirlerine saygı duyulduğunu ama yeri geldiğinde eleştirildiğini belirtmiştir. Bu ergenler Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılamaktadır. %10.1 oranında ergen, “Ailemde fikirlerime saygı duyulmaz. Ebeveynimin fikirleri çok daha önemlidir” şeklinde cevap

vermiştir. Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılayan bu ergenlerin oranı ikinci sırada gelmektedir. Büyük oranı da (%33.3) 16 yaşındadır. Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılayan %7.2 oranında ergen vardır. “Ailedekiler kendilerini bir karar almak zorunda hissetmez” şeklinde cevap veren ve Dağınık Aile İçi İletişim biçimine sahip olan ergenlerin de %42.9'u 15, ve yine %42.9'u 17 yaşındadır.

Tablo12: “Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesinin cinsiyete göre dağılımı

		SORU3					Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		% içinde CINSİYET	79,7%	6,8%	10,2%	3,4%	100,0%
		% içinde SORU3	28,7%	26,7%	28,6%	28,6%	28,5%
		% Toplamın içinde	22,7%	1,9%	2,9%	1,0%	28,5%
	KIZ	Sayı	117	11	15	5	148
		% içinde CINSİYET	79,1%	7,4%	10,1%	3,4%	100,0%
		% içinde SORU3	71,3%	73,3%	71,4%	71,4%	71,5%
		% Toplamın içinde	56,5%	5,3%	7,2%	2,4%	71,5%
Toplam		Sayı	164	15	21	7	207
		% içinde CINSİYET	79,2%	7,2%	10,1%	3,4%	100,0%
		% içinde SORU3	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	79,2%	7,2%	10,1%	3,4%	100,0%

Ailede fikirlerime saygı duyulur önermesine çalışma kümesindeki erkek ergenlerin %79.7'si, kızların ise %79.1'i “Ailede fikirlerime saygı duyulur ama yeri geldiğinde eleştirilirim” şeklinde cevap vermiştir. Erkeklerin 10.2'si, kızların ise 10.1'i ailede fikirlerine çok da saygı duyulmadığını ifade etmiştir. Ailede fikirlerine çoğunlukla saygı duyulduğunu hatta uygulandığını belirten ergen oranı erkeklerde %6.8, kızlarda ise %7.4'tür. Aile bireylerinin kendilerini karar almak durumunda hissetmediklerini belirten ergenlerin oranı kızlarda da erkeklerde de %3.4'tür. Ailede fikirlere saygı duyulması konusunda kız ve erkekler arasında ciddi bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 13: “Aile içinde davranışlarım kısıtlanıyor” önermesinin cinsiyete göre dağılımı

SORU4							Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		Sayı	32	15	7	5	59
		% içinde CINSİYET	54,2%	25,4%	11,9%	8,5%	100,0%
		% içinde SORU4	23,5%	42,9%	24,1%	71,4%	28,5%
		% Toplamın içinde	15,5%	7,2%	3,4%	2,4%	28,5%
	KIZ	Sayı	104	20	22	2	148
		% içinde CINSİYET	70,3%	13,5%	14,9%	1,4%	100,0%
		% içinde SORU4	76,5%	57,1%	75,9%	28,6%	71,5%
		% Toplamın içinde	50,2%	9,7%	10,6%	1,0%	71,5%
Toplam		Sayı	136	35	29	7	207
		% içinde CINSİYET	65,7%	16,9%	14,0%	3,4%	100,0%
		% içinde SORU4	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	65,7%	16,9%	14,0%	3,4%	100,0%

“Aile içinde davranışlarım kısıtlanıyor” önermesine erkeklerin %54.2’si kızların ise %70.3’ü “Annem ve babam beni yeri geldiğinde uyarır” şeklinde cevap vermiştir. Erkeklerin %25.4’ü “Kısıtlandığımı çok az anımsıyorum” şeklinde cevap verirken, aynı cevabı kızların 13.5’i vermiştir. Bu da kızların erkeklere oranla daha fazla kısıtlandığını göstermektedir. Erkeklerin %11.9’u “Kısıtlanıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Aynı oran kızlarda %14.9’dur. Bu da kızların kısıtlanma anlamında “Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi” ne erkeklerden daha fazla maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Erkeklerin %8.5’i “Davranışlarım kimsenin umurunda değil” şeklinde cevap verirken, kızların ise sadece %1.4’ü bu cevabı vermiştir. Bu da aile içinde kızların davranışlarının erkeklerin davranışlarına göre kısıtlansa bile daha çok önemsendiğini ve dikkate alındığını göstermektedir.

Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi’ni algılayan ergenler bu soru için de daha çoğunluktadır. Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi ve Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi’ni algılayan ergenler ise görece daha azdır.

Tablo 14: “Ailedeki kuralların hangi durumda ne şekilde değişeceği belli olmuyor” önermesinin cinsiyete göre dağılımı

			SORU5				Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		Sayı	28	22	3	6	59
		% içinde CINSİYET	47,5%	37,3%	5,1%	10,2%	100,0%
		% içinde SORU5	32,9%	23,7%	27,3%	33,3%	28,5%
		% Toplamın içinde	13,5%	10,6%	1,4%	2,9%	28,5%
	KIZ	Sayı	57	71	8	12	148
		% içinde CINSİYET	38,5%	48,0%	5,4%	8,1%	100,0%
		% içinde SORU5	67,1%	76,3%	72,7%	66,7%	71,5%
		% Toplamın içinde	27,5%	34,3%	3,9%	5,8%	71,5%
Toplam		Sayı	85	93	11	18	207
		% içinde CINSİYET	41,1%	44,9%	5,3%	8,7%	100,0%
		% içinde SORU5	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	41,1%	44,9%	5,3%	8,7%	100,0%

Çalışma kümesindeki ergenlerin büyük çoğunluğu (%44.9) “Ailedeki kurallara kendimiz şekil veririz” şeklinde cevap vermiştir. Bu ergenlerin %23.7’si erkek, %76.3’ü ise kızdır. Erkek ergenlerin büyük çoğunluğu (%47.5) ise kızlardan farklı olarak “Ailedeki kurallar genellikle belirgindir” şeklinde cevap vermiştir. Erkek ergenlerin %37.3’ü ailedeki kurallara kendimiz şekil veririz” şeklinde cevap vermiştir. Kız ergenlerin ise büyük çoğunluğu söz konusu cevabı vermiştir. “Ailedeki kurallar katıdır” şeklinde cevap veren kız ve erkek ergenlerin oranları düşük ve birbirine yakındır. “Ailemizde kural yoktur” şeklinde cevap veren erkek ergenlerin oranı kızlardan görece biraz daha fazladır. Bu da erkeklerin kurallar konusunda “ya hep ya hiç” şeklinde yaklaşıtlarını göstermektedir. Ailedeki kuralların belirgin olduğunu veya hiç kural olmadığını belirten ifadeler keskinlik ifadeleridir.

Tablo 15: “Ebeveynlerimin bir sorun sonrasındaki tepkisi şiddet içerir” önermesinin cinsiyete göre dağılımı

		SORU6					Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		Sayı	41	12	1	5	59
		% içinde CINSİYET	69,5%	20,3%	1,7%	8,5%	100,0%
		% içinde SORU6	30,1%	25,0%	14,3%	31,3%	28,5%
		% Toplamın içinde	19,8%	5,8%	,5%	2,4%	28,5%
	KIZ	Sayı	95	36	6	11	148
		% içinde CINSİYET	64,2%	24,3%	4,1%	7,4%	100,0%
		% içinde SORU6	69,9%	75,0%	85,7%	68,8%	71,5%
		% Toplamın içinde	45,9%	17,4%	2,9%	5,3%	71,5%
Toplam		Sayı	136	48	7	16	207
		% içinde CINSİYET	65,7%	23,2%	3,4%	7,7%	100,0%
		% içinde SORU6	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	65,7%	23,2%	3,4%	7,7%	100,0%

Erkek ergenlerin %69.5’i, kız ergenlerin ise %64.2’si ebeveynlerinin bazen sert tepkiler verdiklerini ama iyi niyetli bir tepkide bulunduğu algılamaktadır. Ebeveyninin sert tepki verdiği rastlamayan erkek ergenler %20.3, kız ergenler ise %24.3 oranındadır. “Ebeveynlerim şiddete başvurur” cevabını veren erkek ergenler %1.7 oranındayken kız ergenler ise %4.1 oranındadır. Bu konuda tam bir netliğin olmadığını belirten erkek ergenlerin oranı %8.5, kız ergenlerin oranı ise %7.4’tür. Cinsiyetler arası büyük bir farkın görülmemesiyle beraber şiddet konusunda netliğin olmadığını en çok erkekler vurgulamaktadır. Kızlar ise şiddete başvurulduğunu erkeklerden daha yüksek oranda belirtmişlerdir. Bu da şiddetin uygulanması anlamında bir otoriter iletişim biçiminin kızlarda daha fazla uygulandığını, erkeklerde ise bunun net olarak algılanmadığını düşündürmektedir.

Tablo16: “Ailem eşitliği esas alan bir ailedir” önermesine verilen cevapların gelire göre dağılımı

		SORU7					Toplam
GELİR		Sayı	A	B	C	E	
	450 YTL VE ALTI	Sayı	17	15	1	4	37
		% içinde GELİR	45,9%	40,5%	2,7%	10,8%	100,0%
		% içinde SORU7	19,1%	17,4%	6,3%	25,0%	17,9%
		% Toplamın içinde	8,2%	7,2%	,5%	1,9%	17,9%
	451-800 YTL ARASI	Sayı	12	13	4	2	31
		% içinde GELİR	38,7%	41,9%	12,9%	6,5%	100,0%
		% içinde SORU7	13,5%	15,1%	25,0%	12,5%	15,0%
		% Toplamın içinde	5,8%	6,3%	1,9%	1,0%	15,0%
	801-1.200 YTL	Sayı	46	43	6	7	102
		% içinde GELİR	45,1%	42,2%	5,9%	6,9%	100,0%
		% içinde SORU7	51,7%	50,0%	37,5%	43,8%	49,3%
		% Toplamın içinde	22,2%	20,8%	2,9%	3,4%	49,3%
	1.200-1600 YTL ARASI	Sayı	6	7	5	2	20
		% içinde GELİR	30,0%	35,0%	25,0%	10,0%	100,0%
		% içinde SORU7	6,7%	8,1%	31,3%	12,5%	9,7%
		% Toplamın içinde	2,9%	3,4%	2,4%	1,0%	9,7%
	1.601 YTL VE ÜSTÜ	Sayı	8	8		1	17
		% içinde GELİR	47,1%	47,1%		5,9%	100,0%
		% içinde SORU7	9,0%	9,3%		6,3%	8,2%
		% Toplamın içinde	3,9%	3,9%		,5%	8,2%
Toplam		Sayı	89	86	16	16	207
		% içinde GELİR	43,0%	41,5%	7,7%	7,7%	100,0%
		% içinde SORU7	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	43,0%	41,5%	7,7%	7,7%	100,0%

“Ailem eşitliği esas alan bir ailedir” önermesine %43 oranında “Ailemde kuralları ebeveynler koyar, ama iletişimimiz yakındır” şeklinde cevap verilmiştir. %41.5 gibi büyük bir oranda da

“Ailemde kesinlikle eşitlik vardır” şeklinde cevap verilmiştir. “Ailemde eşit haklar yoktur. Hiyerarşi söz konusudur” şeklinde cevap veren ergenlerle “Ailemde eşitlik olup olmadığını bilmiyorum” şeklinde cevap veren ergenlerin oranı (%7.7) birbirine eşittir.

Söz konusu soruya “Ailemde kuralları ebeveynler koyar, ama iletişimimiz yakındır” şeklinde cevap veren ergenlerin çoğu (%51.7) 800-1.200 YTL arasında gelire sahiptir. %19.1’i ise 450 YTL ve altında gelire sahiptir. “Ailemde kesinlikle eşitlik vardır” şeklinde cevap veren ergenlerin yine büyük bir çoğunluğu (%50) 800-1.200 YTL arasında gelire sahiptir. Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi’ne ve Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi’ne sahip olduklarını algılayan ergenlerin yine 800-1.200 YTL arasında gelire sahip olanların daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gelir seviyesinin ailedeki eşitlikle yakından ilişkili olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 17: “Ailem içinde diğer ortamlarda olmadığım kadar rahatım” önermesine verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı

			SORU8				Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		% içinde CINSİYET	62,7%	13,6%	11,9%	11,9%	100,0%
		% içinde SORU8	26,8%	27,6%	35,0%	35,0%	28,5%
		% Toplamın içinde	17,9%	3,9%	3,4%	3,4%	28,5%
	KIZ	Sayı	101	21	13	13	148
		% içinde CINSİYET	68,2%	14,2%	8,8%	8,8%	100,0%
		% içinde SORU8	73,2%	72,4%	65,0%	65,0%	71,5%
		% Toplamın içinde	48,8%	10,1%	6,3%	6,3%	71,5%
Toplam		Sayı	138	29	20	20	207
		% içinde CINSİYET	66,7%	14,0%	9,7%	9,7%	100,0%
		% içinde SORU8	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	66,7%	14,0%	9,7%	9,7%	100,0%

“Ailem içinde diğer ortamlarda olmadığım kadar rahatım” önermesine ilişkin olarak erkeklerin %62.7’si, kızların ise %68.2’si “Olması gereken bazı kurallara uyarım ama bu rahatlığımı bozmaz” cevabıyla Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi’ni destekler nitelikte cevap vermiştir. Erkek ergenlerin %13.6’sı “Aile içinde kesinlikle bana karışılmaz ve çok rahat hareket ederim” şeklinde cevap verirken kız ergenlerin %14.2’si bu cevabı vermiştir.

“Ailemde rahat olmadığım zamanlar sıklıkla olur” cevabını veren ergenlerin oranı erkeklerde %11.9’ken kızlarda %8.8’dir. “Çok da rahat değilim ama önemsemiyorum” cevabı veren erkek ergenlerin oranı %11.9, kız ergenlerin oranı ise %8.8’dir. Verilere bakıldığında kız ergenlerin görece daha fazla rahat oldukları görülmektedir. Ailede rahatsız olan erkeklerin kızlara göre daha fazla olması erkek ergenlerin daha fazla bağımsızlık duygusu hissetmesi ve ailesini bir engel olarak görmesiyle açıklanabilir.

Tablo18: “Ailem otoriter bir ailedir” önermesine ilişkin cevapların cinsiyete göre dağılımı

		SORU10					Toplam
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E	
		% içinde CINSİYET	61,0%	8,5%	25,4%	5,1%	100,0%
		% içinde SORU10	26,3%	23,8%	39,5%	27,3%	28,5%
		% Toplamın içinde	17,4%	2,4%	7,2%	1,4%	28,5%
	KIZ	Sayı	101	16	23	8	148
		% içinde CINSİYET	68,2%	10,8%	15,5%	5,4%	100,0%
		% içinde SORU10	73,7%	76,2%	60,5%	72,7%	71,5%
		% Toplamın içinde	48,8%	7,7%	11,1%	3,9%	71,5%
Toplam		Sayı	137	21	38	11	207
		% içinde CINSİYET	66,2%	10,1%	18,4%	5,3%	100,0%
		% içinde SORU10	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	66,2%	10,1%	18,4%	5,3%	100,0%

“Ailem otoriter bir ailedir” önermesine ilişkin olarak ergenlerin %66.2’si “Annem ve babam gerektiğinde biraz otoriterdir” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevap erkek ergenlerin %61’i, kız ergenlerin ise %68.2’sine aittir. %18.4’ü ise “Ailemde otoriterlik önemlidir” şeklinde cevap vermiştir. Erkek ergenlerin %25.4’ü ailesinin otoriter olduğunu belirtirken, kız ergenlerin %15.5’i ailesinin otoriter olduğunu ifade etmektedir. “Ailemizde otorite diye bir şey yoktur” şeklinde cevap veren ergen oranı ise erkeklerde %8.5 iken, kızlarda %10.8’tir. “Ailemizde otorite oluşturacak bir düzen yok” şeklinde cevap veren erkek ergenlerin oranı %5.1 iken, kız ergenlerin oranı ise %5.4’tür.

Verilere göre erkek ergenler daha fazla Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi’ni algılamaktadır. Kızlar ise büyük oranda otoriteyi mantıklı bulmakta, gerektiğinde kullanılması gereğinden

yanadır. Bu anlamda kızların büyük çoğunluğu Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olduklarını düşünmektedirler.

Tablo 19: “Aile içinde hatalara karşı verilen tepkiler ne şekildedir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı

		SORU14					Toplam				
CINSİYET	ERKEK	Sayı	A	B	C	E					
		42	71,2%	13	22,0%	3	5,1%	1	1,7%	59	100,0%
		% içinde CINSİYET	71,2%	22,0%	5,1%	1,7%					
		% içinde SORU14	27,8%	48,1%	13,6%	14,3%				28,5%	
		% Toplamın içinde	20,3%	6,3%	1,4%	,5%				28,5%	
	KIZ	Sayı	109	14	19	6				148	
		% içinde CINSİYET	73,6%	9,5%	12,8%	4,1%				100,0%	
		% içinde SORU14	72,2%	51,9%	86,4%	85,7%				71,5%	
		% Toplamın içinde	52,7%	6,8%	9,2%	2,9%				71,5%	
	Toplam	Sayı	151	27	22	7				207	
		% içinde CINSİYET	72,9%	13,0%	10,6%	3,4%				100,0%	
		% içinde SORU14	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%				100,0%	
		% Toplamın içinde	72,9%	13,0%	10,6%	3,4%				100,0%	

Aile içinde hatalara verilen tepkilerin ne olduğuna ilişkin soruya ergenlerin büyük çoğunluğu (%72.9) “Annem ve babam beni genellikle bir daha yapmamam için nazıkçe uyarır” şeklinde cevaplamışlardır. Erkek ergenlerin 71.2’si bu cevabı verirken kız ergenlerin %73.6’sı söz konusu yanıtı vermiştir. Erkek ergenlerin %22 gibi büyük bir oranı “Hatalarımın sorumluluğunu aldığım için tamamen hoşgörüyle karşılanır” şeklinde cevap vermesine rağmen, kız ergenlerin sadece 9.5’i bu cevabı vermiştir. Kız ergenlerin %12.8’i “Ailemde hatalarım mutlaka cezalandırılır” şeklinde yanıt verirken, erkek ergenlerin %5.1’i bu cevabı vermiştir. Bu da kız ergenlerin hatalarının daha fazla cezalandırıldığı fikrini doğrulamaktadır.

Tablo 20: “Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı

			SORU15				Toplam
			A	B	C	E	
CINSİYET	ERKEK	Sayı	23	24	6	6	59
		% içinde CINSİYET	39,0%	40,7%	10,2%	10,2%	100,0%
		% içinde SORU15	28,4%	24,2%	75,0%	31,6%	28,5%
		% Toplamın içinde	11,1%	11,6%	2,9%	2,9%	28,5%
	KIZ	Sayı	58	75	2	13	148
		% içinde CINSİYET	39,2%	50,7%	1,4%	8,8%	100,0%
		% içinde SORU15	71,6%	75,8%	25,0%	68,4%	71,5%
		% Toplamın içinde	28,0%	36,2%	1,0%	6,3%	71,5%
Toplam		Sayı	81	99	8	19	207
		% içinde CINSİYET	39,1%	47,8%	3,9%	9,2%	100,0%
		% içinde SORU15	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	39,1%	47,8%	3,9%	9,2%	100,0%

“Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine %47.8 oranında “Aile içinde ortak yürüttüğümüz samimi bir iletişim bağı var” şeklinde cevap verilmiştir. Erkeklerin %40.7’si, kız ergenlerin ise %50.7’si bu cevabı vermiştir. Ergenlerin çoğu bu anlamda Çoğulcu İletişim Biçimi’ni algılamaktadır. Erkek ergenlerin %39’u, kız ergenlerin ise %39.2’si aile içinde anne ve babanın yönlendirici olduğunu belirtmiştir. “Aile içinde hiyerarşi içinde bir iletişim var” şeklinde cevap veren erkek ergenlerin oranı %10.2 iken, kız ergenlerin ise sadece %1.4’u bu cevabı vermiştir. Bu da erkek ergenlerin Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi’ni daha fazla algıladıklarını ortaya koymaktadır. “Ailemizde iletişim yok denecek kadar az” cevabını veren erkek ergenlerin oranı %10.2 iken, kız ergenlerin oranı ise %8.8’dir. Bu da erkeklerin Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi’ni de kızlardan daha fazla algıladıklarını ortaya koymaktadır. Ama Koruyucu Aile İçi İletişim Biçimi erkeklerde oldukça fazla algılanmaktadır.

Tablo 21: “Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine verilen cevapların yaşa göre dağılımı

			SORU15				Toplam
			A	B	C	E	
YAŞ	15	Sayı	29	21	5	4	59
		% içinde YAŞ	49,2%	35,6%	8,5%	6,8%	100,0%
		% içinde SORU15	35,8%	21,2%	62,5%	21,1%	28,5%
		% Toplamın içinde	14,0%	10,1%	2,4%	1,9%	28,5%
	16	Sayı	21	36	1	2	60
		% içinde YAŞ	35,0%	60,0%	1,7%	3,3%	100,0%
		% içinde SORU15	25,9%	36,4%	12,5%	10,5%	29,0%
		% Toplamın içinde	10,1%	17,4%	,5%	1,0%	29,0%
	17	Sayı	29	36	1	10	76
		% içinde YAŞ	38,2%	47,4%	1,3%	13,2%	100,0%
		% içinde SORU15	35,8%	36,4%	12,5%	52,6%	36,7%
		% Toplamın içinde	14,0%	17,4%	,5%	4,8%	36,7%
	18	Sayı	2	6	1	3	12
		% içinde YAŞ	16,7%	50,0%	8,3%	25,0%	100,0%
		% içinde SORU15	2,5%	6,1%	12,5%	15,8%	5,8%
		% Toplamın içinde	1,0%	2,9%	,5%	1,4%	5,8%
Toplam		Sayı	81	99	8	19	207
		% içinde YAŞ	39,1%	47,8%	3,9%	9,2%	100,0%
		% içinde SORU15	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	39,1%	47,8%	3,9%	9,2%	100,0%

“Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesi yaşa göre ele alındığında 15 ve 18 yaşındaki ergenlerin her ikisinin de %35.8’er oranda anne ve babanın yönlendiriciliğinde sıcak bir iletişim olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Ama çoğunluk (%47.8) aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanmaktadır. Buna inanan 16 ve 17 yaşlarındaki ergenlerdir. İki yaşta da eşit oranda (%36.4) kişi aynı düşüncüyü paylaşmakta ve bu anlamda Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi’ne sahip olduklarını algılamaktadırlar. 15 yaşındaki ergenler hiyerarşiyi daha

çok (%2.5) hissetmektedir. 17 yaşındakilerin %4.8 oranında “Ailemizde iletişim yok denecek kadar az” şeklinde cevap verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu oran da diğer yaşlarla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

Tablo 22: Cinsiyet ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

			BENLİK SAYGISI			Toplam
			Yüksek	Orta	Düşük	
CINSİYET	ERKEK	Sayı	22	29	8	59
		% içinde CINSİYET	37,3%	49,2%	13,6%	100,0%
		% içinde BENLİK SAYGISI	30,1%	27,6%	27,6%	28,5%
		% Toplamın içinde	10,6%	14,0%	3,9%	28,5%
	KIZ	Sayı	51	76	21	148
		% içinde CINSİYET	34,5%	51,4%	14,2%	100,0%
		% içinde BENLİK SAYGISI	69,9%	72,4%	72,4%	71,5%
		% Toplamın içinde	24,6%	36,7%	10,1%	71,5%
Toplam		Sayı	73	105	29	207
		% içinde CINSİYET	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%
		% içinde BENLİK SAYGISI	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%

Ergenlerin büyük bir çoğunluğunun (%50.7) orta derecede benlik saygısı geliştirdiği tespit edilmiştir. Benlik saygısı yüksek olan ergenlerin oranı %35.3'tür. Düşük benlik saygısı geliştiren ergenlerin oranı ise %14'tür. Erkeklerin çoğunluğu (%49.2) orta derece benlik saygısı geliştirmiştir. %37.3'ü yüksek, %13.6'sı ise düşük derecede benlik saygısı geliştirmiştir. Kız ergenlerin ise %51.4 oranında orta derecede benlik saygısı geliştirdiği görülmektedir. Yüksek benlik saygısı geliştiren ergen oranı %34.5 iken, düşük derecede benlik saygısı geliştiren kız ergenlerin oranı %14.2'dir. Bu veriler ışığında benlik saygısı yönünden erkekler ve kızlar arasında anlamlı bir farka rastlanamamıştır. Anlamlılık düzeyi 0.5'ten küçük olduğu için cinsiyet ve benlik saygısı arasında bağlantı kurulamamıştır.

Tablo 23: Benlik Saygısının Yaşla İlişkisi

		BENLİK SAYGISI			Toplam	
			Yüksek	Orta	Düşük	
YAŞ	15	Sayı	15	37	7	59
		% içinde YAŞ	25,4%	62,7%	11,9%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	20,5%	35,2%	24,1%	28,5%
		% Toplamın içinde	7,2%	17,9%	3,4%	28,5%
	16	Sayı	25	30	5	60
		% içinde CİNSİYET	41,7%	50,0%	8,3%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	34,2%	28,6%	17,2%	29,0%
		% Toplamın içinde	12,1%	14,5%	2,4%	29,0%
	17	Sayı	28	33	15	76
		% içinde CİNSİYET	36,8%	43,4%	19,7%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	38,4%	31,4%	51,7%	36,7%
		% Toplamın içinde	13,5%	15,9%	7,2%	36,7%
	18	Sayı	5	5	2	12
		% içinde CİNSİYET	41,7%	41,7%	16,7%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	6,8%	4,8%	6,9%	5,8%
		% Toplamın içinde	2,4%	2,4%	1,0%	5,8%
Toplam		Sayı	73	105	29	207
		% içinde CİNSİYET	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%

Benlik saygısı yüksek olan ergenlerin %38.4'ünün 17 yaşında olduğu görülmektedir. %34.2'si ise 16 yaşındadır. Bu da 17 yaşın bu anlamda kritik bir dönem olduğunu düşündürmektedir. Orta derecede benlik saygısına sahip olan ergenlerin ise %35.2 oranında 15 yaşında, %31.4 oranında ise 17 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Düşük benlik saygısına sahip olan ergenlerin de %51.7'si 17 yaşındadır. Bu veri de 17 yaşın kritik bir evre olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Tablo 24: Benlik Saygısının Gelirle İlişkisi

		BENLİK SAYGISI				Toplam
GELİR	450 YTL VE ALTI	Sayı	Yüksek 11	Orta 20	Düşük 6	37
		% içinde GELİR	29,7%	54,1%	16,2%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	15,1%	19,0%	20,7%	17,9%
		% Toplamın içinde	5,3%	9,7%	2,9%	17,9%
	451-800 YTL ARASI	Sayı	8	22	1	31
		% içinde GELİR	25,8%	71,0%	3,2%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	11,0%	21,0%	3,4%	15,0%
		% Toplamın içinde	3,9%	10,6%	,5%	15,0%
	801-1.200 YTL	Sayı	41	41	20	102
		% içinde GELİR	40,2%	40,2%	19,6%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	56,2%	39,0%	69,0%	49,3%
		% Toplamın içinde	19,8%	19,8%	9,7%	49,3%
	1.200-1600 YTL ARASI	Sayı	5	14	1	20
		% içinde GELİR	25,0%	70,0%	5,0%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	6,8%	13,3%	3,4%	9,7%
		% Toplamın içinde	2,4%	6,8%	,5%	9,7%
	1.601 YTL VE ÜSTÜ	Sayı	8	8	1	17
		% içinde GELİR	47,1%	47,1%	5,9%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	11,0%	7,6%	3,4%	8,2%
		% Toplamın içinde	3,9%	3,9%	,5%	8,2%
Toplam	450 YTL VE ALTI	Sayı	73	105	29	207
		% içinde GELİR	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%
		% içinde BENLİKSİY	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplamın içinde	35,3%	50,7%	14,0%	100,0%

Geliri 801-1.200 YTL arasında olan ergenlerin çoğunluğu (56.2) yüksek derecede benlik saygısına sahiptir. Orta derecede benlik saygısına sahip olan ergenlerin de çoğunluğu (%39) orta derecede gelire sahiptir. Düşük derecede benlik saygısına sahip olan ergenlerin de çoğu (19.6) orta derecede gelire sahiptir. 450 YTL ve altında gelire sahip ergenlerin benlik saygı düzeylerine bakıldığında bu ergenlerin çoğunun (%19) orta derecede benlik saygısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Gelir seviyesi 1.200 YTL'den yüksek olan ergenlerin %20.9 oranında orta derecede benlik saygısı geliştirdikleri görülmektedir. Gelirin benlik vsaygısı ile arasında anlamlı bir ilişkisi olduğu söylenememektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Bu araştırmada 15-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı düzeylerine ve algıladıkları aile içi iletişim biçimlerine ilişkin aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda benlik saygı düzeyi yüksek olan ergenlerin düşük olan ergenlere göre daha demokratik tutuma sahip ve daha çoğulcu veya hoşgörülü bir aile içi iletişim biçimine sahip olduğu belirlenmiştir. Aile İçi İletişim Teorisi'nde belirtilen uyumluluk odaklılık ve diyalog odaklılık özelliklerine göre bakıldığında ergenlerin büyük bir çoğunluğu uyumluluk odaklılığın ve diyalog odaklılığın ikisinin de bir arada bulunduğu aile içi iletişim biçimi olan hoşgörülü aile içi iletişim biçiminin aileleri için uygun olduğu algısına sahiptir. Diyalog odaklılığın fazla, uyumluluk odaklılığın az olduğu çoğulcu aile biçimi ise ergenler tarafından hoşgörülü aile dikkate alındığında görece daha az algılanmaktadır. Ama otoriter ve ilgisiz aile içi iletişim biçimi en az algılananlar arasındadır.

Benlik saygı düzeyi yüksek olan ergenlerin aile içi iletişim biçimleri hoşgörülü iletişim biçimi ve demokratik tutum ağırlıklıdır. Aile içi iletişim biçimlerini otoriter iletişim biçimi ve otoriter bir tutum olarak algılayan ergenler ise çoğunlukla ya orta derecede ya da düşük benlik saygısı geliştirmektedir. Otoriteye dayalı iletişim biçimini algılayan ergenlerin büyük bir oranı da orta seviyede olan benlik saygısını taşımaktadır. Dikkati çeken önemli bir nokta da ilgisiz aile içi iletişim biçimine sahip olan ailelerde benlik saygı düzeyinin çok da fazla düşük seviyede olmamasıdır. Bu da oldukça dikkate değer olan ve üzerine gidilmesi gereken bir bulgudur.

Hoşgörülü bir aile iletişimine sahip olduklarını algıladıklarını belirten %74.9 oranında ergenin %49.7'si orta düzeyde benlik saygısı geliştirmiştir. %36.8'inin yüksek derecede ve %13.5'i düşük derecede benlik saygısına sahiptir. Hoşgörülü aile içi iletişim biçimine sahip olan ergenlerin büyük çoğunluğunun orta veya yüksek derecede benlik saygısı geliştirdiği ifade

edilebilir. Çoğulcu bir aile içi iletişim biçimi algılayan %13 oranındaki ergenin %96.3 gibi büyük bir oranı yüksek düzeyde benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu da göstermektedir ki ailenin çocuğun kararlarına müdahale etmemesi, onu yönlendirmemesi, ergenin kararlarını kendisinin vermesini sağlaması benlik saygısına da büyük oranda etki etmektedir. Çoğulcu Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olan ergen Hoşgörüyeye Dayalı Aile İçi İletişim Biçimi'ne nazaran büyük oranda yüksek benlik saygısına sahip olmaktadır.

Algıladıkları aile içi iletişim biçiminin otoriter yapıda olduğunu kaydeden ergenlerin toplam ergenler arasındaki oranı ise %7.7'dir. Bu ergenlerin yalnızca yüzde 6.3'ü yüksek benlik algısına sahiptir. Bu da Otoriteye Dayalı Aile İçi İletişim Biçimi'nin baskıcı tutumunun ergen bireylerin benlik saygısını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi'ni algılayan ergen oranı toplam ergen oranının %4.3'üdür. Bu ergenler de %33 oranında düşük benlik saygısı algılamaktadırlar. %44.4 oranında da orta derecede benlik saygısı gösterdikleri tespit edilmiştir.

Benlik saygı düzeyi yüksek olan ergenlerin aile içi iletişim biçimleri hoşgörülü aile içi iletişim biçimi ağırlıklıdır. Aile içi iletişim biçimlerini otoriter bir iletişim biçimi olarak algılayan ergenler ise düşük benlik saygısı geliştirmektedir. Ayrıca otoriter iletişim biçimini algılayan ergenlerin büyük bir oranı da orta seviyede olan benlik saygısını taşımaktadır. Dikkati çeken önemli bir nokta da Dağınık Aile İçi İletişim Biçimi'ne sahip olan ailelerde benlik saygı düzeyinin orta seviyede olabilmesidir. Bu da oldukça dikkate değer olan ve üzerine gidilmesi gereken bir bulgudur. Bu kişilerin ilgisizliğe rağmen, benlik saygılarının görece yükselmesini sağlayan faktörlerin var olduğunu göstermektedir.

Benlik saygısının yaşla ilişkisi dikkate alındığında 17 yaşındaki ergenlerin ya yüksek ya da çok düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir. Özellikle bu yaşın "orta ergenlik dönemi" ni temsil ettiği ve bundan dolayı da ergenin en çok çatışma yaşadığı yaş olduğu söylenebilir. Gelirin ve cinsiyetin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Çalışma kümesindeki ergenlerin çoğunluğu (%47.8) aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanmaktadır. Buna inananlar daha çok 16 ve 17 yaşlarındaki ergenlerdir. İki yaşta da eşit oranda (%36.4) kişi aynı düşünceyi paylaşmaktadır. 15 yaşındaki ergenlerin hiyerarşiyi daha

çok (%2.5) hissettikleri tespit edilmiştir. . “Aile içinde hiyerarşi içinde bir iletişim var” şeklinde cevap veren erkek ergenlerin oranı %10.2 iken, kız ergenlerin ise sadece %1.4’u bu cevabı vermiştir. Bu da erkek ergenlerin Otoriter Aile İçi İletişim Biçimi’ni daha fazla algıladıklarını ortaya koymaktadır. Kızların büyük çoğunluğu Hoşgörülü Aile İçi İletişim Biçimi’ne sahip olduklarını düşünmektedirler.

Hiyerarşi erkek ergenlerde daha fazla algılanmaktadır. Kız ergenlerin erkek ergenlere göre aile içinde daha fazla rahat oldukları görülmektedir. Ailede rahatsız olan erkeklerin kızlara göre daha fazla olması erkek ergenlerin daha fazla bağımsızlık duygusu hissetmesi ve ailesini bir engel olarak görmesiyle açıklanabilir. Verilere göre ergenlerin büyük çoğunluğu fikirlerine saygı duyulduğunu belirtmekle birlikte yeri geldiğinde eleştirilmektedir. Ailede fikirlere saygı duyulması konusunda kız ve erkekler arasında ciddi bir fark olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın amacını oluşturan aile içi iletişim biçimlerinin ergenlerin benlik saygısına ne şekilde etki ettiği ile ilgili olarak bulgular doğrultusunda net bir sonuç elde edilmiştir. Demokratik tutuma sahip olan eşitlikçi aile içi iletişim biçimine sahip ailelerin yetiştirdiği ergenler yüksek benlik saygısına sahip olurken, otoriter tutuma sahip tekelci aile içi iletişim biçimine sahip olan ailelerin yetiştirdiği ergenler daha düşük benlik saygısı hissetmektedir. Kararsız tutum ve dengesiz dağılan aile içi iletişim biçimine sahip olan ailelerin yetiştirdiği ergenler ise çoğunlukla orta seviyede benlik saygısı geliştirmektedir fakat, bu ergenlerin büyük bir kısmının benlik saygısının yüksek olabileceği de gözden kaçmamalıdır.

4.2. Öneriler

Araştırmada ortaya çıkan bulgular aile içi iletişim biçiminin ergenlerin benliğine etki ettiğini onaylaması bakımından ilgi çekicidir. Birey ergenlik döneminde kendini bulma çabaları içindedir ve geleceğine yönelik ilk adımları ergenlik döneminde atmaktadır. Dolayısıyla kendi benliğine saygı düzeyi yüksek olan bir birey önemli oranda daha kaliteli bir geleceğin kapılarını aralayacaktır. Bu kapsamda araştırmanın sonuçları da göz önüne alınarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Ergenlik döneminde ailenin önemi yadsınamaz. Ergenin yaşadığı karmaşayı bir nebze olsun anlayabilmek ergenin kendisi hakkındaki yorumlarını daha olumlu şekilde geliştirmesini

sağlamak amacıyla olan ebeveynlerin kendi iletişim biçimlerini değerlendirmeleri gereği ortaya çıkmaktadır.

Ergenin kendine güven kazanmasının önemi fark edilmeli ve Türkiye’de çok daha fazla hakim olan ama yavaş yavaş özellikle metropollerde aşılmaya başlayan “otoriter aile içi iletişim biçimi” esnekleştirilmelidir.

Kararsız Aile İçi İletişim Biçimi’ne sahip aileler zannedildiğinin aksine otoriter ailelere nazaran daha yüksek benlik saygısına sahip bireyler yetiştirmektedir. Bu konuda daha fazla araştırma yapılması konunun aydınlatılması açısından yararlı olacaktır.

İletişim uzmanları ve kişisel gelişim üzerine çalışan bireyler ergenin hassasiyeti konusunda daha duyarlı davranılabilmesini bu veriler ışığında ebeveynlere aktarabilir. Okullardaki öğretmenler ve halkla ilişkiler elemanlarının hassasiyeti artabilir.

Araştırma ailesinden yeterli sevgi ve ilgiyi alamamış bireyin yaşadığı boşluğu nasıl doldurabileceğine ilişkin veriler sunabilir. Bu araştırma aile içi iletişim tiplerini 4 gruba ayırarak analiz etmiştir. Bunun dışında başka aile modelleri üzerinde durulabilir. Ergen yerine yetişkin bireyin “kendi” kavramına ilişkin bakış açısı sorgulanabilir.

EKLER

EK 1: AİLE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ ÖLÇEĞİ.....	85
EK-2: ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ.....	88

EK 1: AİLE İÇİ İLETİŞİM BİÇİMİ ÖLÇEĞİ

ARAŞTIRMA SORULARI

Aşağıdaki anket sorularına vereceğiniz cevaplar Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Bölümü'nde yürütülecek olan yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacaktır. Bu anket, aile içi iletişim biçiminizin tespit edilmesine yönelik olarak geliştirilmiştir. Kişisel bilgileriniz ve anket sorularına vereceğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Değerli zamanınızı ayıracağınız ve soruları içtenlikle yanıtlayacağınız için şimdiden teşekkür ederim.

- A) Yaşınızı belirtiniz
- B) Cinsiyetinizi belirtiniz
- C) Eğitim düzeyinizi belirtiniz

1. Aile içinde alınan kararları kim verir?

- a) Aile büyüklerim karar verir ama ben de kararlara ilişkin fikirlerimi sunarım.
- b) Herkesin eşit karar hakkı vardır. Ben çoğunlukla kararlarda çok etkiliyim.
- c) Anne veya babamdan en az biri karar verir, biz uyarız.
- d) Birbirimiz hakkında karar verecek kadar hiçbir şeyi önemsemeyiz.

2. “Ailemle ilişkilerimi resmi buluyorum” yargısına ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Anne ve babam biraz mesafelidir. Ama onlarla mutluyum.
- b) Ailemizde kesinlikle resmiyet yoktur.
- c) Onları gerçekten çok resmi buluyorum.
- d) Ailemizde resmiyet de yok, samimiyet de.

3. “Ailede fikirlerime saygı duyulur” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ailemde fikirlerime saygı duyulur ama yeri geldiğinde eleştirilirim.
- b) Ailemde fikirlerime saygı gösterilip uygulamaya konmadığı çok az olay hatırlıyorum.
- c) Ailemde fikirlerime çok da saygı duyulmaz. Ebeveynimin fikirleri çok daha önemlidir.
- d) Ailedekiler kendilerini bir karar almak zorunda hissetmezler.

4. “Aile içinde davranışlarım kısıtlanıyor” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Annem ve babam beni yeri geldiğinde uyarır.
- b) Kısıtlandığımı çok az anımsıyorum.
- c) Kısıtlanıyorum.
- d) Davranışlarım kimsenin umurunda değil.

5. “Ailedeki kuralların hangi durumda ne şekilde değişeceği belli olmuyor” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ailedeki kurallar genellikle belirgindir.
- b) Ailemdeki kurallara kendimiz Şekil veririz.
- c) Ailemdeki kurallar katıdır.
- d) Ailemizde kural yoktur.

6. “Ebeveynlerimin bir sorun sonrasındaki tepkisi Şiddet içerir” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ebeveynlerinin bazen tepki verdiği olur. Ama iyi niyetli olduklarını bilirim.
- b) Ebeveynlerimin sert tepki verdiğime çok az rastladım.
- c) Ebeveynlerim Şiddete başvurur.
- d) Bu konuda tam bir netlik yok.

7. “Ailem eşitliği esas alan bir ailedir” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ailemde kuralları ebeveynler koyar. Ama iletişimimiz yakındır.
- b) Ailede kesinlikle eşitlik vardır.
- c) Ailemde eşit haklar yoktur. Hiyerarşi söz konusudur.
- d) Ailemde eşitlik olup olmadığını bile bilmiyorum.

8. “Ailem içinde diğer ortamlarda olmadığım kadar rahatım” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Olması gereken bazı kurallara uyarım ama bu rahatlığımı bozmaz
- b) Aile içinde kesinlikle bana karŐıılmaz ve çok rahat hareket ederim.
- c) Ailemde rahat olmadığım zamanlar sıklıkla olur.
- d) ok da rahat değilim ama önemsemiyorum.

9. “Ailem tutarsız bir ailedir” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ailemle tutarlılık vardır. Ama kurallar gevŐeyebilir.
- b) Aile içi iletiŐimimizde rahatız ve tutarlıyız.
- c) Ailemde yoğun bir tutarlılık vardır. Tutarsızlıklar cezalandırılır.
- d) Ailemde kesinlikle tutarsızlıklar vardır.

10. “Ailem otoriter bir ailedir” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Annem ve babam gerektiğinde biraz otoriterdir.
- b) Ailemizde otorite diye bir Şey yoktur.
- c) Ailemde otoriterlik önemlidir.
- d) Ailemde otorite oluşturacak bir düzen yok.

11. Evdeki otorite dağılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a) Anne ve babamın otoritesi birbirine yakındır.
- b) Anne ve babamın otoritesi bizlerle de eşittir.
- c) Anne ve babamdan biri diğerinden daha baskındır. Çocuklar en sonda gelir.
- d) Ailemde otorite sağlanacak bir düzen yok.

12. “Ailemden yeterince şefkat ve sevgi görüyorum” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ailem bana yeterli şefkati gösterir ama sert çıktığı zamanlar da olur.
- b) Ailem bana her zaman yeterli şefkati gösterir.
- c) Ailem ve şefkat kelimeleri birbirinden uzaktır.
- d) Ne şefkat ve sevgi, ne de şiddet görüyorum.

13. “Aile içinde benim nereye, ne zaman gideceğimle ilgili karar vermekte zorlanılıyor” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Ebeveynim beni uyarır ama bana güvenir.
- b) Evden kimseye danışmadan rahatça çıkarım.
- c) Benim nereye, ne zaman gideceğim sık sık sorun olur.
- d) Nereye, ne zaman gideceğimi kimse önemsemiyor.

14. Aile içinde hatalara karşı verilen tepkiler ne şekildedir?

- a) Anne ve babam beni genellikle bir daha yapmamam için nazikçe uyarır.
- b) Hatalarımın sorumluluğumu aldığım için tamamen hoşgörülle karşılanır.
- c) Ailemde hatalarım mutlaka cezalandırılır.
- d) Hatalarım da, başarılarım da önemsenmez.

15. “Aile içinde etkili bir iletişim olduğuna inanıyorum” önermesine ilişkin yorumunuz nedir?

- a) Aile içinde anne ve babamın yönlendirdiği fakat sıcak olan bir iletişim var.
- b) Aile içinde ortak yürüttüğümüz samimi bir iletişim bağı var.
- c) Aile içinde hiyerarşi içinde bir iletişim var.
- d) Ailemizde iletişim yok denecek kadar az.

Ferihan ÖZMEN
19.01.2007

EK-2: ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

D-1: Benlik Saygısı Ölçeği

Madde 1:

1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli hissediyorum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde II.

1) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

2) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde III

Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde IV

Genel olarak kendimden memnunum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde V

Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde VI

1) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

2) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

KAYNAKLAR

- Adams, Gerald. **Adolescent development – The Essential Readings in Developmental Psychology**, Hongkong, 2000
- Adams, Gerald. Gullota, T.P. & Montemayor, R. **Adolescent İdentity Formation**, Newbury Park, London, 1992
- Adams, James. **Ergenliği Anlamak, Ergen Psikolojisinde Güncel Gelişmeler**. Birinci Basım, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1995.
- Adler, Alfred. Genç Kız Psikolojisi ve Cinselliği, İkinci Baskı, Çev. Nesrin Sipahioğlu, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
- Aldous, J. “Family Careeres, Developmental Change İn Families, Anne – Baba Eğitimi, “Bir Kurum ve Bir Sistem Olarak Aile”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1978.
- Arıçak, Osman Tolga, “Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Fobi ve Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 1995.
- Atakan, Semiha, Gençlerin Ana – Babaların Beklentilerine Uyumunu Etkileyen Faktörler: Ana – Baba Davranışları ve Ana- Babanın Algılanan Gücü. İçinde İçinde B. Dikeçligil, A. Çiğdem (Ed.), **Aile yazıları 3 – Birey, kişilik, toplum**, Ankara: C. Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi: 5/3. 1990.
- Baldwin, M.W., “Relational Schemas and the Processing of Social İnformation. Psychological Schemas and The Processing of Social İnformation. Psychological Bulletin, 112, 1992
- Barrett, Michele. & McIntosh, Mary, **The Anti – Social Family**, London, 1982

Berends, Polly Berrien. **Whole Child/ Whole Parent**, Harper Perennial, 4. baskı, New York, 1997.

Berger, P. & Kellner, H., “Marriage and the Construction of Reality: An Exercise in the Microsociology of Knowledge”, In G. Handel&G.G. Whitchurch (Eds.), **The Psychosocial Interior of the Family** (4th ed;pp. 19-36), New York: Adline De Gruyter, 1994

Berk, E. Laura. **Child Development**, 5. baskı, . 2000.

Bilgin, Nuri. **Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu**, Ege Yayınları, İzmir, 1994.

Bilgin, Şebnem. “Ergenlerde Kaygı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, EBE, İstanbul, 2001

Bilir Şebnem. & Dabanlı Duyan. Ergenlik Çağındakinin Sosyal Gelişimine Aile Tutumlarının Etkisinin Araştırılması. **Aile yazıları:birey, kişilik, toplum**. 2001

Budenrostro, Martha. “Affective Reactions and Psychosocial Functioning of Children in The Course of Psycho – Educational Assessment, Dissertation Prepared Fort He Degree of Doctor of Philosophy”, University of North Texas. August, 1999.

Cankar, Kemalettin. “Sosyo – Kültürel Açıdan Aile ve Türk Aile Yapısı, Ekonomik ve Sosyal Değişmelerin Türk Aile Yapısına Etkileri”, Anadolu Üniversitesi Afyon İİBF Yıllığı, 1991.

Clarke, J. I., **Çocuk Bakımı ve Eğitimi** – I. Papirüs Yayın Dağıtım: İstanbul. 1996.

Colemon, John C. & Hendry, LeoB. **The Nature of Adolescence**, Third Edition, November, 1999

Colten, Mary Ellen Gone, Susan, De Gruyter, Adlina, **Adolescent Stress Causes and Consequences**, New York, 1991.

- Cooper, Davic. **Ailenin Ölümü**, Kıyı Yayınları, 1988.
- Covey, Stephen R. **Etkili Ailelerin Yedi Alışkanlığı**, Beyaz Yayınları, İstanbul, Çev: Selim Yeniçeri, 1997.
- Çağatay, Tahir. Modern Aile ve Toplumsal Problemleri. İçinde B. Dikeçligil, A. Çiğdem (Ed.), **Aile Yazıları 1-2 – Kültürel Değerler ve Sosyal Değişim**, (s.99). Ankara: C. Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi: 5/2., 1990
- Çağdaş, Aysel. **Anne - Baba – Çocuk İletişimi**, Eğitim Kitabevi, 2. Baskı, Kasım 2004.
- Çakmaklı, Kemal. **“Aileler İçin Sosyal Hizmet”**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Eğitim Serisi 3, İstanbul, 1991.
- Çuhadaroğlu, Füsün, “Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma”, XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Adana, Ç.Ü. Tıp Fakültesi, 107-109, 1985.
- Dacey, John/ Kenny Maureen. **Adolescent Development**, Web Brown & Benchmark Publishers, USA, 1994.
- Davis, K. **The sociology of Parent-Youth Conflict. In H. Silverstein (ed.) The Sociology of Youth: Evolution and Revolution.** New York: Macmillan Publishing. 1973.
- Demirel, Özcan. **Genel Öğretim Yöntemleri (Ders Notları)**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1992
- Dereboy, Ferhan. **Kimlik Bocalaması**, Malatya, 1993.
- Devito J. A. **Human Communication**, Basic Course (3. Baskı). New York, Harper and Row Publishing, 2001
- Dinkmeyer, Don.Mckay. , Gary D. **“Biz Bir Aileyiz”**, Yapı Kredi Yayınları, 1997

Doğramacı, Şeyma, “Gençlik Dönemi Özellikleri” konulu konferansından, (1991, Aralık).
Dönmezer, İbrahim Ethem. **Ailede İletişim ve Etkileşim**, Sistem Yayıncılık, İstanbul,
1999

Ekşi, Aysel. “**Gençlik Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları**”, Aile Yazıları 1-2,
İstanbul, 1985

Ekşi, Aysel. **Gençlerimizin Ruhsal Gelişimi Konusunda Tartışma ve Yorum,
Gençlerimiz ve Sorunları**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Elmacıoğlu, Tuncer. “Aile İçi İletişimin, Gencin Okul Başarısına Etkileri”, Yüksek lisans
tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal
Değişme, İstanbul, 1992

Elwood, T. D. & Schrader, D.C., (September, 1998), “Family Communication Patterns
and Communication Apprehension”, **Journal of Social Behaviour &
Personality**, 08861641, Vol.13, Issue 3, Academic Search Premier

Elwood, Terrisa D. & Schrader, David C. “Family Communication Patterns and
Communication Apprehension”, **Journal of Social Behaviour & Personality** 13
(3), Ekim, 1998.

Engels, Frederic. “**Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**”, Zürich, 1884

Eppel, M., “Adolescents and Morality Founded by Karl Mannheim”, “The Views of
Some Adults in Authority on the Standards and Behaviour of Adolescents”,
İngiltere, Routledge, **The International Library of Sociology**, 1998.

Erkal, M. **Sosyoloji**, (3. Baskı), İstanbul, Filiz Kitabevi, 1987.

Eröz, Mehmet, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1977.

Fitzpatrick, M. A. & Ritchie, L. D. (1993). Communication Theory and the Family. In P.
Boss, W. Doherty, R. LaRossa, W. Schumm, & S. Steinmetz (Eds.), Sourcebook of

Family Theories and Methods: A Contextual Approach (pp. 565-585). New York: Plenum.

Fitzpatrick, M.A, Marshall, L. J., “The Effect of Family Communication Environments on Children’s Social Behaviour During Middle Childhood”, **Communication Research** Cilt:23, 1996.

Fitzpatrick, M.A. & Vangelisti, A. L. (Eds.). “Explaining Family Interactions”. Thousand Oaks. CA: Sage, 1995.

Fletcher, G. J. O., “Cognition in Close Relationships”, **Journal of Psychology**, 22 (2), New Zeland, 1993”

Fletcher, G. J.& Thomas, G. “Close Relationship Lay Theories: Their Structure and Function. In G. O. Fletcher&J. Fitness (Eds.), Knowledge Structure in Close Relationships, pp. 3-24, Mahwah, N. J.: Erlbaum, 1996,

Frenette, Micheline. “Explorations in Adolescents' Sense-making of Anti-smoking Messages “ Université de Montréal Montreal, Quebec, Canada, 2002

Gander, Mary, Gardiner, J. &Harry, W. , (1995) Çocuk ve Ergenlik gelişimi, (2 Baskı), Çev: Bekir Onur, İmge Kitabevi, Ankara

Golden, Annis. G., “What We Talk About When We Talk About Work and Family: A Discourse Analysis of Parental Accounts” , **Rensselaer Polytechnic Institute**, Volume 10 Numbers 3 and 4, 2000.

Gordon, Thomas, **E.A.E. Etkili Ana baba Eğitimi: Aile İletişim Dili**. Sistem Yayıncılık,1996.

Gökdağ, Rüçhan. K. **Çocuk – Aile İletişiminde Çıkan Sorunların Tanımlanması ve Çözümlemesinde Aile Tedavilerinin Yeri, Önemi ve Aile Tedavileri**, İletişim Ortamlarında Çocuk – Birey Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Eskişehir, s. 43, 13/15 Nisan, 1999

- Greebspan, Stanley. **Meydan Okuyan Çocuk**, Özgür Yayınları, Çev: İsmail Ersevrim, 1. Basım, Aralık 1998.
- Güler, Deniz. “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile”, **KURGU**, Sayı 11, Aralık 1992.
- Hebeisen, A. A. N., (1976) A Multidimensional Construct of Self-esteem. *Journal of Educational Psychology*.68:559-565.
- Humphreys, Tony. **Çocuk Eğitiminin Anahtarı: Özgüven**, Epsilon Yayıncılık, Çev: Tanju Anapa, İstanbul, 1999
- Humphreys, Tony. **Disiplin nedir? Ne değildir?**, Epsilon Yayıncılık, Çev: Murat Ersin, Prima Publishing, 2000.
- Hurlock, Elizabeth. B., **Adolescent Development**, İkinci Baskı, New York, Toronto, London, Kogakusha Company LTD. Tokyo, 1955.
- Jackson Harke, Bomsa Sandy. **Coping and Self Concept in Adolescence**, Springer – Verlag Berlin Heidelberg, Germany, New York, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, 1990
- Jacop, Theodore. & Johnson, Sheri L. “Parent – Child Interaction Among Depressed Fathers and Mothers: Impact on Child Functioning”, **Journal of Family Psychology**, Vol. 11, No.4, 1997.
- Jaffe, Clella. I., “Ethics In the Family: A Ninth Century Mother Trains Her Sons”, **George Fox College**, Vol. 7, No. 1, 1997.
- Jersild, Arthur. T. **The Psychology of Adolescence**, The Macmillan Company, Newyork, 1963

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **Family An Human Development Across Cultures, A View From the Other Side**, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey, 1996.

Karl, Mannheim E. M. And M. Eppel, **Adolescents and Morality Founded by Karl Mannheim E. M. And M. Eppel**. İngiltere, Routledge, The International Library of Sociology, 1998.

Kocacık, Faruk., “Üniversite Gençliğinde Kimlik Bunalımı: Farklılaşma ve Özdeşleşme (bütünleşme)”, **C.Ü. Sosyoloji Tartışmaları Dergisi**, Sayı:1, Eylül, 2003.

Koç, Mustafa, “Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi”, **EKEV Akademi Dergisi**, 7 (15), Bahar 2003.

Koerner; Ascan F, & Eis, Kristen. M., “Communication Patterns in Families – the Influence of Conformity Orientation on “Communication Patterns in Family Conversations” , **Communication Yearbook**, Vol. 26, No. 1, 2002.

Köknel, Özcan, **Kimliğini Arayan Gençliğimiz**, Altın Kitaplar, Çağaloğlu: İstanbul, 2001

Kulaksızoğlu, Adnan, **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998.

Langford Joe, Clance Pauline Rose, “The Impostor Phenomenon: Recent Research Findings Regarding Dynamics, Personality and Family Patterns and Their Implications for Treatment, Psychotherapy”, Volume 30/ Number 3, 1993.

Lisa J. Crockett A. & C. Crouter, “Pathways Through Adolescence” Individual Development in Relation to Social Contexts”, **The Pennsylvania State University**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, 1995.

Lucas, Farley., Bonnie S. “Communicating the (in) Visibility of Motherhood: Family Talk and The Ties to Motherhood With / In the Workplace”, Southern Connecticut State University, Volume 10 Numbers 3 and 4, 2000.

Nirun, Nihat, “Sistemik ve Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür”, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:73, 1994.

Noller, P.,&Fitzpatrick, M.A. (1993). Communication in family relationships. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Origlia D ve Ouillon H, L’adolescent. Yedinci baskı, çeviren: B Onur. Les Editions ESF, Paris sf. 45-78. **Ergenlikte Kifilik**. Ergenlik Psikolojisi içinde. B Onur (ed.). Hacettepe-Tafl Kitapçılık, Ankara. 1972

Orlick, T. **Nice on my feelengs “Nurturing the Best Children and Parents**, 1995.

Orvin, George. H., **Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları**, Çev: Ayşe Güran, HYB Yayıncılık, Ankara, 1997.

Öner, U. **Benlik Gelişimine İlişkin Kuramlar**, Ergenlik Psikolojisi, (Derleyen) B. Onur. Hacettepe – Taş Kitapçılık. Ltd. Şti. Ankara, 1987

Önür, Nimet, Sembolik Etkileşimci Bir Perspektifle Aile İçi İletişim İlişkilerinin Çözümlemesi. . İçinde B. Dikeçligil, A. Çiğdem (Ed.), “**Aile Yazıları 3 - Birey, Kişilik, Toplum**”, (s.). Ankara: C. Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi: 5/3., 1990.

Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 13 – 14 Nisan 2000

Özgönenç, Fikret.**Ailenin Eğitim Görevleri**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1972.

Özgüven, İbrahim Ethem, **Ailede İletişim ve Yaşam**, PDREM Yayınları, Ankara, s. 227, 2001.

Pinker, S. (1991). **Rules of language**. Science, 253, 530-535

Rankin, Robert P. **Sociology the Science of Society**, New York, Charles Scribener's Sons Ltd., ss 56 – 59, 1969.

Ritchie David, L., Fitzpatrick M. A., "Family Communication Patterns – Measuring Intrapersonal Perceptions of Interpersonal Relationships, **Communication Research**, Vol. 17 No. 4, August 1990, 523-544

Ritchie, D. L., (August 1991), "Family Communication Patterns: an Epistemic Analysis and Conceptual Reinterpretation", **Communication Research**, Vol.18, No.4

Rodman, Hyman. **Marriage, Family, and Society**, Random House, 1965.

Schaefer, E. S. "A Circumplex Model for Maternal Behaviour", **Journal of abnormal and social psychology**, 59, 1959

Shannon, C., & Weaver, W. (Eds.). (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: University of Illinois Press.

Spengle, Anne Maria ve Rocheblave M. (1980), **Ergenlik Psikolojisi - Ergen ve Dünyası**, Yay. Hazır. Bekir Onur, Maya yayınları, Ankara

Sperber, D.&Wilson, D., "Relevance: Communication and Cognition", MA: Harvard University Press, 1986.

Şemin, Refia Uğurel. **Gençlik Psikolojisi** (2. Baskı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.

Tura, Saffet Murat, "Gençlik Döneminde Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları" konulu konferansından, Aralık 1990.

TÜBA – UNFPA Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları. "Ergen ve Ruhsal Sorunları - Durum Saptama Çalışması" (Sayı:4). Ankara, 20. 2004.

Türinay, Necmettin. “Aile Haftası Münasebetiyle Düzenlenen Toplantıda Açılış Konuşması”, Türk Edebiyatı, Ağustos, 1990.

Uğurluoğlu, Mehmet Yavuz, “Lise Öğrencilerinde Özsaygı Düzeyi ile Atılgan Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, Trabzon, 1996.

Varış, Fatma. **Ergenin Gelişimi**, Özgü Yayınevi, İstanbul, 1963.

Vergin, Nur. **Toplumsal Değişme ve Türkiye’de Aile**, “Aile Yazıları – Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Ankara, 1991

Wamboldt, E. S., & Reis,. D. (1989). Defining a Family Heritage and a New Relationship Identity: Two Central Tasks in the Making of Marriage. *Family Psychology*, 28, 317-335.

Weiss, Lynn, **How to Read Your Child Like a Book**, 1997.

Yavuz, Halide. **Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1994

Yavuzer Haluk. “Yaygın Ana – Baba Tutumları” Konulu Konferansından, Aralık, 1990.

Yörükoğlu, Atalay. **Gençlik Çağı**, (8. Baskı), Özgür Yayınları, İstanbul, 1993.